

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ
ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Δημιουργική Γραφή στην Εκπαίδευση»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Εφαρμογές της αφηγηματικής τυπολογίας του Genette σε δραστηριότητες
δημιουργικής γραφής»**

Φοιτήτρια: Τσεπραηλίδου Αγγελική
Επιβλέπουσα: Βακάλη Άννα

Φλώρινα 2021

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ
ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Δημιουργική Γραφή στην Εκπαίδευση»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
«Εφαρμογές της αφηγηματικής τυπολογίας του Genette σε δραστηριότητες
δημιουργικής γραφής»

Φοιτήτρια: Τσεπραηλίδου Αγγελική
Επιβλέπουσα: Βακάλη Άννα
Εξεταστική επιτροπή: Κωτόπουλος Τριαντάφυλλος
Ντίνας Κωνσταντίνος

Φλώρινα 2021

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΑΦΗΓΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ GERARD GENETTE	10
1.1 Τι είναι η αφήγηση.....	10
1.2 Η επιστήμη της αφηγηματολογίας.....	11
1.3 Gérard Genette	13
1.4. Αφήγηση.....	14
1.5 Φωνή	14
1.5.1 Λειτουργίες του αφηγητή	15
1.5.2 Αφηγηματικά επίπεδα - Το πρόσωπο της αφήγησης.....	16
1.5.3 Ο αποδέκτης της αφήγησης.....	17
1.6. Έγκλιση / τρόπος.....	18
1.6.1 Έγκλιση της αφήγησης.....	18
1.6.2 Προοπτική	18
1.6.3 Απόσταση – Αφηγηματικοί τρόποι	20
1.7 Ο χρόνος της αφήγησης.....	21
1.7.1 Ο χρόνος της αφηγηματικής πράξης.....	21
1.7.2 Ο χρόνος της ιστορίας – Ο χρόνος της αφήγησης.....	22
1.7.3 Τάξη - Σειρά.....	23
1.7.3.1 Αναχρονίες.....	23
1.7.3.2 Εμβέλεια, εύρος.....	24
1.7.3.3 Αναλήψεις.....	24
1.7.3.4 Προλήψεις.....	25
1.7.3.5 Προς την αχρονία	26
1.7.4 Διάρκεια	27

1.7.4.1	Ισοχρονία / Σκηνή	27
1.7.4.2	Ανισοχρονίες	27
1.7.4.3	Επιτάχυνση	27
1.7.4.4	Επιβράδυνση	28
1.7.5.	Συχνότητα.....	29
1.7.5.1	Είδη συχνότητας.....	29
1.7.5.2	Καθορισμός, ειδίκευση, έκταση	30
1.7.5.3	Εσωτερική και εξωτερική διαχρονία.....	31
1.7.5.4	Εναλλαγή, μεταβάσεις	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ.....		33
2.1	Τι είναι η δημιουργική γραφή	33
2.2	Σύντομη ιστορική αναδρομή της δημιουργικής γραφής.....	34
2.3	Άξονες δημιουργικής γραφής και χώροι στους οποίους εντάσσεται.....	35
2.4	Διδασκαλία τη δημιουργικής γραφής	35
2.5	Βασικός σκοπός και στόχοι της διδασκαλίας της δημιουργικής γραφής.....	37
2.6	Οφέλη από την ενασχόληση με τη δημιουργική γραφή	37
2.7.	Δημιουργική Γραφή και εκπαίδευση.....	39
2.8	Εργαστήρια Δημιουργικής Γραφής	40
2.9	Ο ρόλος του επιμορφωτή στα Εργαστήρια της Δημιουργικής Γραφής.....	43
2.10	Δημιουργική γραφή και αφηγηματολογία.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΜΕ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗΝ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ GERARD GENETTE.....		47
3.1	Εισαγωγή.....	47
3.2	Κατηγορίες δραστηριοτήτων	50
3.3	Δραστηριότητες σε λογοτεχνικά κείμενα.....	51
3.3.1.	Δυο ώρες δρόμος, της Γιώτας Αργυροπούλου.....	53
3.3.2	Το πλατάνι, του Ηλία Παπαμύσχου	57

3.3.3	Περνώντας πλάι τους, της Μαρίας Κουγιουμτζή	61
3.3.4	Τα παιδιά ήταν μόνα, του Χόρχε Μπουκάι	66
3.3.5	Μια ανάσα, του Γιάννη Παλαβού (απόσπασμα).....	70
3.4	Δραστηριότητες σε τραγούδια.....	77
3.4.1	Η μπαλάντα της Ιφιγένειας.....	79
3.4.2.	Ο Γιάννης ο φονιάς.....	83
3.4.3.	Ένα μαχαίρι.....	87
3.4.4.	Ένα παλικάρι είκοσι χρονώ	92
3.4.5.	Καθρέφτης	95
3.5	Δραστηριότητες σε διαφημίσεις.....	101
3.5.1.	LACTA.....	103
3.5.2.	ALFA ΚΟΥΚΟΥΤΑΡΗΣ	106
3.5.3.	Χριστουγεννιάτικη.....	109
3.5.4.	Μπίρα ΑΛΦΑ	112
3.5.5.	Καφές Λουμίδης Παπαγάλος	115
3.6	Δραστηριότητες σε ταινίες.....	118
3.6.1.	Ένας υπέροχος άνθρωπος	120
3.6.2.	Πολίτικη κουζίνα.....	124
3.6.3.	Το θαύμα	129
3.6.4	Δύο εντελώς ξένοι.....	136
3.6.5.	Έτερος εγώ.....	139
	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	143
	ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	146
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	147

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της εργασίας αυτής θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επόπτριά μου, κυρία Βακάλη Άννα, για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγησή της καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής αλλά και κατά την υλοποίηση του μεταπτυχιακού προγράμματος. Ευχαριστώ θερμά και τα δύο άλλα μέλη της εξεταστικής επιτροπής, τον κύριο Κωτόπουλο Τριαντάφυλλο και τον κύριο Ντίνα Κωνσταντίνο. Ένα μεγάλο ευχαριστώ στην αδερφή μου για τη βοήθεια και τη συμπαράστασή της καθ' όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού και στον αδερφό μου για την ενθάρρυνσή του.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία, που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του ΔΠΜΣ «Δημιουργική Γραφή στην Εκπαίδευση», έχει ως αντικείμενό της την αφηγηματική τυπολογία του Gérard Genette και την εφαρμογή της σε δραστηριότητες σε εργαστήρια δημιουργικής γραφής για εφήβους και έφηβες. Αρχικά, παρουσιάζονται αναλυτικά όλα τα στοιχεία της αφηγηματολογικής θεωρίας του Genette, με βάση τη μελέτη του «*Discours du récit: essai de method*» (1972). Στη συνέχεια, δίνονται στοιχεία για τη δημιουργική γραφή, την ιστορία της, τους στόχους της, τα οφέλη της, τη σχέση της με την αφηγηματολογία, καθώς και για τα εργαστήρια δημιουργικής γραφής και τη λειτουργία τους. Τέλος, προτείνονται δραστηριότητες δημιουργικής γραφής σε σχέση με τις αφηγηματικές τεχνικές του Genette και συγκεκριμένα σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση, τους αφηγηματικούς τρόπους και τον χρόνο στην αφήγηση, σε λογοτεχνικά κείμενα, σε τραγούδια, σε διαφημίσεις και σε ταινίες.

Λέξεις κλειδιά: αφηγηματική τυπολογία, Gérard Genette, δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, εργαστήρια δημιουργικής γραφής για εφήβους και έφηβες

ABSTRACT

The present paper, written in the context of the Interdepartmental Postgraduate Programme "Creative Writing in Education", addresses the narrative typology of Gérard Genette and its application in activities within creative writing workshops for teenagers. Initially, all the elements of Genette's narrative theory are presented in detail, based on the study of "*Discours du récit: essai de method*" (1972). Then, information about creative writing is provided, its history, goals, benefits and relationship with the narratology, as well as the creative writing workshops and their implementation. Furthermore, information is given about the creative writing workshops and their operation. Finally, creative writing activities are suggested in relation to Genette's narrative techniques, and in particular in relation to the narrator and focus, narrative modes and the time in narration, in literary texts, songs, advertisements and films.

Key words: narrative typology, Gérard Genette, creative writing activities, creative writing workshops for teenagers

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αφήγηση, δηλαδή η προφορική ή γραπτή παρουσίαση ενός γεγονότος ή μιας σειράς γεγονότων, αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της επικοινωνίας των ανθρώπων. Καθημερινά αφηγούμαστε γεγονότα και παρακολουθούμε τις αφηγήσεις άλλων. Η αφήγηση όμως αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο και της λογοτεχνίας. Για αυτόν τον λόγο η αφήγηση και οι τρόποι διαμόρφωσης μιας διήγησης έγιναν αντικείμενο μελέτης πολλών ερευνών. Μάλιστα, από το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα η αφήγηση αποτέλεσε ξεχωριστό κλάδο της θεωρίας της λογοτεχνίας, την αφηγηματολογία, και η θεωρία που έχει καθιερωθεί ως η πιο ολοκληρωμένη πρόταση για την πράξη της αφήγησης είναι του Γάλλου θεωρητικού Gérard Genette. Για αυτό αποφασίσαμε σε αυτήν την εργασία να ασχοληθούμε μόνο με την αφηγηματολογία του Gérard Genette, γιατί σε αυτήν στηρίζονται οι περισσότερες αναλύσεις που σχετίζονται με την αφήγηση.

Πέρα όμως από τη θεωρία, θέλαμε όλα τα στοιχεία της αφήγησης να εφαρμοστούν και στην πράξη με δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, γιατί η δημιουργική γραφή είναι το μοντέλο που έρχεται να αλλάξει τη μελέτη και τη διδασκαλία της λογοτεχνίας και όχι μόνο. Η δημιουργική γραφή, δηλαδή το πρωτότυπο, το αντισυμβατικό, το εκφραστικό γράψιμο με τη χρήση της ποιητικής λειτουργίας της γλώσσας, είναι η γραφή της οποίας η προσφορά είναι ανεκτίμητη στον χώρο της φιλολογίας, της παιδαγωγικής και της ψυχολογίας. Με αυτήν ενισχύεται το ενδιαφέρον για τη μελέτη και οι άνθρωποι που γράφουν οδηγούνται στην αυτογνωσία.

Επιλέξαμε οι δραστηριότητες να γίνουν στη λογοτεχνία, στο τραγούδι, στη διαφήμιση και στον κινηματογράφο, για να γίνει αντιληπτό ότι η αφήγηση απαντάται σε όλα τα παραπάνω, όπως επίσης και οι δραστηριότητες δημιουργικής γραφής μπορούν να εφαρμοστούν σε όλα αυτά.

Σε ποιους/ποιες απευθύνεται η εργασία

Η εργασία απευθύνεται στον καθένα/στην καθεμία που ενδιαφέρεται για θέματα αφήγησης και δημιουργικής γραφής και αντίστοιχων δραστηριοτήτων.

Στόχοι της διπλωματικής εργασίας

1. Να παρουσιαστεί και να γίνει κατανοητή η αφηγηματική τυπολογία του Gérard Genette.
2. Να παρουσιαστεί και να γίνει κατανοητή η θεωρία της δημιουργικής γραφής.
3. Να παρουσιαστεί ο τρόπος λειτουργίας των Εργαστηρίων Δημιουργικής Γραφής.

4. Να γίνει αντιληπτή η συσχέτιση της αφηγηματικής τυπολογίας του Gérard Genette με τη δημιουργική γραφή.
5. Να γίνει εφαρμογή της αφηγηματολογίας του Gérard Genette και να προταθούν δραστηριότητες δημιουργικής γραφής.
6. Να γίνει αντιληπτό ότι η αφήγηση υπάρχει, πέρα από τη λογοτεχνία, και στο τραγούδι, στη διαφήμιση και στον κινηματογράφο.
7. Να μελετηθούν και να γίνουν αντικείμενο δημιουργικής επεξεργασίας διαφορετικά είδη λόγου.
8. Να γίνει μία διαφορετική προσέγγιση της λογοτεχνίας, του τραγουδιού, των διαφημίσεων και των ταινιών.
9. Να συγκροτηθεί ένα σύνολο δραστηριοτήτων δημιουργικής γραφής, που θα μπορούν να αξιοποιηθούν από τον κάθε ενδιαφερόμενο.

Η δομή της εργασίας

Η εργασία αποτελείται από τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η αφηγηματολογία του Gérard Genette και γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστούν όλα τα στοιχεία της θεωρίας του. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η θεωρία της δημιουργικής γραφής με ανάπτυξη της σημασίας της, της ιστορίας της, των αξόνων της, της διδασκαλίας της, των στόχων της, των οφελών της, της συσχέτισής της με την αφηγηματολογία καθώς και η λειτουργία των Εργαστηρίων Δημιουργικής Γραφής. Στο τρίτο κεφάλαιο προτείνονται δραστηριότητες δημιουργικής γραφής για εργαστήρια εφήβων σε λογοτεχνικά κείμενα, σε τραγούδια, σε διαφημίσεις και σε ταινίες, σε σχέση με την αφηγηματολογία του Genette.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΑΦΗΓΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ GERARD GENETTE

1.1 Τι είναι η αφήγηση

Η αφήγηση είναι τόσο παλιά όσο και η ανθρώπινη ιστορία. Σε όλες τις κοινωνίες και όλες οι τάξεις των ανθρώπων είχαν τη διάθεση να δημιουργούν ιστορίες. Δηλαδή, η αφήγηση είναι γενετικό ανθρώπινο γνώρισμα. Υπήρχε ακόμη και στον προϊστορικό άνθρωπο η ανάγκη να ακούει και να λέει ιστορίες και να τις αποτυπώνει στις πέτρες. Στην πορεία των χρόνων οι ιστορίες περνούσαν με τον προφορικό λόγο από γενιά σε γενιά. Τα ομηρικά έπη αποτελούν μεγάλες αφηγήσεις πολεμικών και μυθολογικών ιστοριών. Γενικά, η λογοτεχνική παραγωγή της αρχαιότητας βασίζεται σε ιστορίες από τη μυθολογία. Στα επόμενα χρόνια εμφανίζονται οι τροβαδούροι που είχαν τον ρόλο του αφηγητή στις αυτοκρατορικές αυλές, ενώ στον 20^ο αιώνα αφηγητές διάβαζαν σε εργάτες κείμενα της επιλογής τους (Λιοναράκης, 2014: 24 -25).

Οι αφηγήσεις των ανθρώπων αναφέρονταν σε όλες της πτυχές της καθημερινότητας τους, τις συνήθειες, τους τρόπους ζωής, τα φυσικά φαινόμενα, τις ιστορίες ενός λαού. Και σήμερα η αφήγηση έχει κατακλύσει τον κόσμο. Ιστορίες λέγονται παντού, στον πραγματικό και στον διαδικτυακό κόσμο. Έτσι, λοιπόν, αφήγηση είναι η πράξη επικοινωνίας με την οποία παρουσιάζεται, προφορικά ή γραπτά, μια σειρά γεγονότων, πραγματικών ή φανταστικών. Είναι η τέχνη της χρήσης της γλώσσας που στοχεύει να παρουσιάσει τα στοιχεία εκείνα που συνθέτουν μία ιστορία (Βακάλη, 2020: 9)

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το λεξικό λογοτεχνικών όρων του ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» (2013: 28 – 29) η αφήγηση ορίζεται ως εξής: Λέγοντας αφήγηση εννοούμε την πράξη επικοινωνίας με την οποία παρουσιάζεται, προφορικά ή γραπτά, ένας γεγονός ή μια σειρά γεγονότων, είτε πραγματικών είτε μυθοπλαστικών. Οπότε, την αφήγηση δεν τη συναντάμε μόνο στη λογοτεχνία, αλλά μπορούμε να τη βρούμε και σε άλλες μορφές τέχνης, όπως τον κινηματογράφο αλλά και στην καθημερινή μας ζωή. Στη διαδικασία αυτή είναι απαραίτητοι συγκεκριμένοι παράγοντες: ο πομπός (ο αφηγητής), ο δέκτης (ο αποδέκτης της αφήγησης) και το μήνυμα (το περιεχόμενο).

Ο Bremond σε μία προσπάθειά του να ορίσει την αφήγηση καταλήγει στο εξής:

Κάθε αφήγηση συνίσταται σε έναν λόγο, ο οποίος περιλαμβάνει μια διαδοχή γεγονότων που κεντρίζουν το ανθρώπινο ενδιαφέρον και διατηρούν την ενότητα της δράσης. Όπου δεν υπάρχει διαδοχή, δεν υπάρχει αφήγηση αλλά περιγραφή, συμπέρασμα, λυρικός οίστρος κ.τ.λ. Από την άλλη πλευρά, όπου δεν υπάρχει ενότητα δράσης, πάλι δεν υπάρχει

αφήγηση αλλά απλό χρονολόγιο, διατύπωση μιας διαδοχής ασύνδετων γεγονότων. Τέλος, όπου δεν υπάρχει ανθρώπινο ενδιαφέρον δεν μπορεί να υπάρξει αφήγηση, διότι τα γεγονότα αποκτούν σημασία και οργανώνονται σε μια δομημένη χρονική σειρά μόνο σε σχέση με ένα ανθρώπινο σχέδιο (Bremond, στο Η θεωρία της αφήγησης 1991:125 - 157)

Για την αφήγηση είναι απαραίτητη μια αρχή, μια δομή και ένα περιεχόμενο που δημιουργεί μια σύγκρουση που στο τέλος ξεκαθαρίζεται. Εξιστορούνται γεγονότα που μεταβάλλουν την αρχική κατάσταση των πραγμάτων. Τα γεγονότα οργανώνονται με βάση τη χρονική αλληλουχία αλλά και με βάση ποια είναι αξιωματικότερα να αναφερθούν (Βακάλη, 2020: 9)

Η αφήγηση, λοιπόν, είναι το είδος του λόγου που το χρησιμοποιούμε σε διάφορες περιπτώσεις και που καλύπτει τις ανάγκες της επικοινωνίας των ανθρώπων. Με αφηγηματικό λόγο οργανώνονται οι εξιστορήσεις προσωπικών γεγονότων, οι επιστολές, οι ειδήσεις, η ιστορία, τα λογοτεχνικά κείμενα και πολλά άλλα (Φαρίνου – Μαλαματάρη: 2001: 973). Γενικά, η δομή, η φύση αλλά και η λειτουργία της αφήγησης είναι στοιχεία που απασχολούν διάφορες κατηγορίες επιστημόνων, όπως γλωσσολόγους, ανθρωπολόγους, ψυχολόγους, αφηγηματολόγους (Ματσαγγούρας, 2001: 343).

1.2 Η επιστήμη της αφηγηματολογίας

Ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα γίνονταν προσπάθειες να προσδιοριστεί και να οριστεί η έννοια της αφήγησης. Διατυπώνονταν ερωτήματα όπως: «Τι είναι αφήγηση;» «Πώς γίνονται τα γεγονότα της αφήγησης;» «Ποιος αφηγείται και ποια είναι η σχέση του αφηγητή με τον συγγραφέα;» Ποια είναι η οπτική γωνία από την οποία αφηγείται ο αφηγητής την ιστορία;» «Με ποιον τρόπο αφηγείται ο αφηγητής την ιστορία του;» Αυτά και πολλά άλλα ερωτήματα οδήγησαν στην ανάπτυξη της επιστήμης της αφηγηματολογίας (Χαντ, 2001: 164).

Οι πρώτοι προβληματισμοί γύρω από τη φύση του αφηγηματικού λόγου διατυπώθηκαν στις αρχές του 20^{ου} αιώνα από το κίνημα του ρώσικου φορμαλισμού. Ο φορμαλισμός¹, ως θεωρία της λογοτεχνίας², διαμορφώθηκε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα με πρωτοπόρους τους R. Jakobson, V. Shklovsky, Y. Tynianov και B. Eichenbaum. Αντικείμενό τους ήταν το λογοτεχνικό κείμενο και στόχος τους να ανακαλύψουν τα μυστικά της λογοτεχνικότητάς του. Είχαν, δηλαδή, ως αντικείμενο όχι τη λογοτεχνία, αλλά το σύνολο των ιδιοτήτων που κάνουν ένα έργο λογοτεχνικό και υποστήριζαν ότι η μελέτη της λογοτεχνικότητας συνίσταται στη μελέτη της τεχνικής και όχι απλώς της μορφής

¹ 1914 - 1930

² Η μελέτη της φύσης της λογοτεχνίας και των μεθόδων ανάλυσης των λογοτεχνικών κειμένων

(Καψωμένος, 2011: 11 και 19 - 28). Έτσι, τα θεμέλια της αφηγηματολογίας τα έθεσαν οι Ρώσοι φορμαλιστές κατά την περίοδο 1915 – 1930 με τη θεωρία του αφηγηματικού λόγου (μυθιστορήματος – διηγήματος) που διατύπωσαν και έδωσαν προτεραιότητα στην «τεχνική» έναντι της μορφής (V.Chlonvsky, B.Eichenbaum), καθώς και με τη συνταγματική ανάλυση (τη μελέτη δηλαδή της δομής και της σχέσης) του μαγικού παραμυθιού (Vlad. Propp). (Τζούμα, 1997: 35 - 38· Καψωμένος, 2014: 81 - 87).

Επόμενο μεγάλο σταθμό στην αφηγηματολογία αποτελεί η συμβολή του Lèvi – Strauss, που προτείνει την παραδειγματική οργάνωση (μελέτη και σύγκριση με άλλα παρόμοια) του μύθου, έναντι της συνταγματικής ανάλυσης του Propp. Έτσι, ως αυτόνομος κλάδος της θεωρίας της λογοτεχνίας, η αφηγηματολογία αναπτύσσεται στα τέλη της δεκαετίας του '50 με τις θεωρίες των Γάλλων σημειολόγων και κυρίως με την προοπτική που άνοιξε η δομική γλωσσολογία με τον Ferdinand de Saussure (Τζούμα, 1997: 35 - 38· Καψωμένος, 2014: 81 - 87). Δηλαδή, η αφηγηματολογία, είναι η λογοτεχνική σημειωτική που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του γαλλικού δορισμού. Ο δορισμός ή αλλιώς στρουκτουραλισμός³ διαμορφώθηκε από τον Γάλλο εθνολόγο C. Levi-Strauss ως μία γενικότερη αντίληψη για τον κόσμο. Σύμφωνα με αυτήν ο κόσμος είναι οργανωμένος σε συστήματα που συνδέονται μεταξύ τους με εσωτερικές σχέσεις. Έτσι, βασική έννοια του δορισμού είναι η δομή, δηλαδή ένα δίκτυο εσωτερικών σχέσεων που ενώνει ένα σύνολο στοιχείων που ανήκουν σε αυτό και αλληλοεπηρεάζονται δημιουργώντας το σύνολο. Η εφαρμογή των βασικών εννοιών του δορισμού στη γλωσσολογία έδωσε τη δυνατότητα της μελέτης της δομής της πρότασης και στη συνέχεια του κειμένου. Οι δομιστές αναζητούν τη λογοτεχνικότητα του κειμένου στη γλώσσα και στις δομές της από τις οποίες πηγάζει το νόημα (Τζούμα, 1997: 28 -31).

Άλλη θεωρία της λογοτεχνίας που αποτέλεσε τη βάση της αφηγηματολογίας είναι Νέα Κριτική⁴, που αναπτύχθηκε στις ΗΠΑ τα ίδια χρόνια με τον δορισμό. Οι νεοκριτικοί επιμένουν σε μία ενδελεχή μελέτη του κειμένου, γιατί θεωρούν ότι οι λέξεις είναι οι κόμβοι που συγκροτούν το κείμενο. Ασχολήθηκαν με ζητήματα όπως η οπτική γωνία, η θέση του αφηγητή, ο τύπος του εκφερόμενου λόγου και τα εξέτασαν αναλυτικά (Τζούμα, 1997:31 – 34).

Έτσι, με βάση τον φορμαλισμό, τον δορισμό αλλά και τη Νέα Κριτική, που έδωσαν προτεραιότητα στην τεχνική και στη δομή και ασχολήθηκαν με ενδελεχή μελέτη του κειμένου οδηγηθήκαμε στην επιστήμη της αφηγηματολογίας, που προσπαθεί να διατυπώσει

³ 1926 - 1948

⁴ 1930 - 1950

τη θεωρία των λογοτεχνικών κειμένων ως προς την αφηγηματικότητά τους. Αντικείμενό της είναι η αφήγηση και σκοπός της είναι να διερευνήσει τα αφηγηματικά συστατικά. Εστιάζει στην κατανόηση και αποκωδικοποίηση των αφηγηματικών στρατηγικών που επιτρέπουν την αφήγηση μιας ιστορίας κατά τρόπο που να συναρθρώνονται όλα τα επιμέρους στοιχεία και οι επιλογές σε ένα ενιαίο σύνολο. Σύμφωνα με τους θεωρητικούς της αφηγηματολογίας, η μορφή και το περιεχόμενο αλληλεπιδρούν σε ένα κείμενο με τέτοιον τρόπο που η αισθητική του αρτιότητα συνδέεται με τα στοιχεία εκείνα που διαμορφώνουν τη δομή του (Τζούμα, 1997: 35 – 38· Καψωμένος, 2014: 11 - 16) Με αφετηρία το σημαίνον, δηλαδή το κείμενο, αναλύονται οι αφηγηματικές τεχνικές και η σχέση του αφηγηματικού περιεχομένου και του κειμένου, καθώς και της αφηγηματικής πράξης και του κειμένου και έτσι η αφηγηματολογία χωρίζεται σε δύο κλάδους (Τζούμα, 1997: 35 – 38):

1. Την αφηγηματολογία, που μελετά τους λεκτικούς τρόπους της αφήγησης και έχει ως στόχο τη δημιουργία μίας γενικής έκθεσης των αφηγηματικών τρόπων και των τεχνικών μέσω των οποίων εκδηλώνεται και λειτουργεί η αφηγηματική πράξη. Εδώ κυριαρχεί η θεωρία του αφηγηματικού λόγου του Gérard Genette.
2. Τη σημειωτική που μελετά τα αφηγηματικά περιεχόμενα (Τζούμα, 1997: 35 – 38)

Βασικοί εκπρόσωποι της αφηγηματολογίας είναι ο Λιθουανός A.J.Greimas, ο Βούλγαρος Tzvetan Todorov και οι Γάλλοι κριτικοί Gérard Genette, Claude Bremond και Roland Barthes (Eagleton, 1996: 161).

1.3 Gérard Genette

Σύμφωνα με τον Βασίλη Καλαμαρά

ο Gérard Genette θεωρείται από τους επιφανέστερους και πιο επιδραστικούς κριτικούς της λογοτεχνίας της σύγχρονης Γαλλίας, μέγας βιρτουόζος της αφηγηματολογίας στη θεωρία και στην πράξη, ο οποίος συνέβαλε σημαντικά στην εξάπλωση του δομισμού. Δίδαξε στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης (1963-1967) και υπήρξε διευθυντής σπουδών στην *École des hautes études en sciences sociales* ως το 1994. Πολλοί τον συγκρίνουν ως προς τη σημαντικότητα της προσφοράς του με τον Ρολάν Μπαρτ και τον Κλοντ Λεβί-Στρος (enetpress, 2018).

Ο Γάλλος θεωρητικός Gérard Genette παρουσιάζει μία ολοκληρωμένη πρόταση για την πράξη της αφήγησης και τους τρόπους εκφοράς του αφηγηματικού λόγου στη μελέτη του *«Discours du récit: essai de method»* (1972), που καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος του τόμου *Figure III*. Ακολουθούν και άλλα έργα του Genette όπου διευρύνει τον προβληματισμό του,

αλλά η πρώτη του μελέτη αποτελεί μέχρι και σήμερα διεθνώς το κοινό σημείο αναφοράς για τη μελέτη του αφηγηματικού λόγου. Ο Genette ήταν αυτός που προσπάθησε να ορίσει παραδοσιακές κατηγορίες για τις οποίες μέχρι τότε δεν υπήρχε αναλυτική περιγραφή (Καψωμένος, 2014: 135). Μέσα από τη μελέτη της αφήγησης του έργου του Marcel Proust *A la recherche du temps perdu*, δίνει τη θεωρία της αφηγηματολογίας με συγκεκριμένα παραδείγματα (Genette, 2017: 81). Αναφέρει μάλιστα το εξής: «αναζητώντας το ειδικό, βρίσκω το καθολικό» (Genette, 2017: 83)

Ο Gérard Genette στην προσπάθειά του να ερμηνεύσει και να αναλύσει τη θεωρία και την ιστορία της λογοτεχνίας, κατέληξε στο ότι

στη λογοτεχνία το ιστορικό – ταυτοχρόνως δηλαδή διαρκές και μεταβλητό – αντικείμενο δεν είναι το έργο: είναι εκείνα τα στοιχεία που υπερβαίνουν τα έργα και συνθέτουν το λογοτεχνικό παιχνίδι, και που θα τα αποκαλέσουμε εν τάχει μορφές: για παράδειγμα οι ρητορικοί κώδικες, οι αφηγηματικές τεχνικές, οι ποιητικές δομές, κ.τ.λ (Genette, 2017: 21)

1.4. Αφήγηση

Ο Genette αναφέρει ότι ο όρος «αφήγηση» χρησιμοποιείται αδιακρίτως, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι διαφορετικές σημασίες που έχει. Σύμφωνα με τον ίδιο, ο όρος «αφήγηση» έχει τις εξής τρεις σημασίες:

- 1) το αφηγηματικό κείμενο, που ο ίδιος το ονομάζει *αφήγημα*, δηλαδή ο λόγος, προφορικός ή γραπτός, με τον οποίο παρουσιάζονται τα γεγονότα.
- 2) το αφηγηματικό περιεχόμενο, που το ονομάζει *ιστορία*, δηλαδή η σειρά των γεγονότων, πραγματικών ή πλαστών, και οι σχέσεις που υπάρχουν σε αυτά.
- 3) η πράξη του αφηγείσθαι, που την ονομάζει *αφηγηματική πράξη*, και από αυτήν εξαρτάται ο αφηγηματικός λόγος, καθώς και το αφηγηματικό περιεχόμενο (Genette, 2017: 85 -92). Υποστηρίζει μάλιστα το εξής: «Για μας λοιπόν, η ανάλυση του αφηγηματικού λόγου θα είναι ουσιαστικά η μελέτη των σχέσεων μεταξύ αφηγήματος και ιστορίας, μεταξύ αφηγήματος και αφηγηματικής πράξης και μεταξύ ιστορίας και αφηγηματικής πράξης». (Genette, 2017: 89).

1.5 Φωνή

Φωνή είναι ο τρόπος ενέργειας του ρήματος σε σχέση με το υποκείμενό του και, λέγοντας υποκείμενο, δεν εννοείται μόνο το πρόσωπο που ενεργεί ή υφίσταται την ενέργεια αλλά και

το πρόσωπο που αναφέρει την ενέργεια και όλα τα πρόσωπα που συμμετέχουν σε αυτήν τη δραστηριότητα της αφήγησης. Στην ουσία μελετάται ποιος μιλάει, ποιος αφηγείται (Genette, 2017: 285 - 288).

Ο συγγραφέας – δημιουργός έρχεται σε επαφή με τον αναγνώστη μέσω του δημιουργήματός του, του αφηγητή. Ο αφηγητής είναι ένα πλασματικό πρόσωπο που δημιουργείται από τον συγγραφέα για να παρουσιάσει την αφήγησή του, διαμορφώνεται με βάση τις ανάγκες της αφήγησης και διαφέρει από τον συγγραφέα (εκτός από τα απομνημονεύματα, το ημερολόγιο και την αυτοβιογραφία) Ο συγγραφέας είναι πραγματικό πρόσωπο, ενώ ο αφηγητής είναι φανταστικό, δημιούργημα του συγγραφέα (Καψωμένος, 2014: 136· Βελουδής, 1994: 134) Η παρουσία του αφηγητή χαρακτηρίζει το λογοτεχνικό αφηγηματικό κείμενο, γιατί είναι αυτός που αποτελεί τον ενδιάμεσο κρίκο ανάμεσα στον συγγραφέα και στην ιστορία (Lintvelt, 1991: 98 -105)

1.5.1 Λειτουργίες του αφηγητή

Ο αφηγητής, εκτός από την αφήγηση της ιστορίας, μπορεί να επιτελέσει και άλλες λειτουργίες. Έτσι, οι λειτουργίες του αφηγητή είναι οι εξής:

1. *Αφηγηματική*: η μετάδοση της ιστορίας· λειτουργία από την οποία κανένας αφηγητής δεν μπορεί να απομακρυνθεί, αλλά μπορεί να την περιορίσει.
2. *Οργανωτική*: ο αφηγητής χρησιμοποιεί ένα είδος μεταγλωσσικού ή μετααφηγηματικού τρόπου, για να σχολιάσει τη δομή και την οργάνωση του λόγου του.
3. *Επικοινωνιακή*: εξασφαλίζεται η επικοινωνία, η επαφή του αφηγητή και του αναγνώστη και δίνεται βαρύτητα στη σχέση αυτή. Έχει ιδιαίτερη σημασία κυρίως στο επιστολικό μυθιστόρημα, όπου η παρουσία του απόντα παραλήπτη γίνεται το κυρίαρχο στοιχείο του λόγου.
4. *Μαρτυρική ή πιστοποιητική*: αφορά τη σχέση του αφηγητή με την ιστορία που αφηγείται. Μπορεί να πάρει τη μορφή μαρτυρίας, όταν ο αφηγητής δηλώνει την πηγή από όπου άντλησε τις πληροφορίες του ή τον βαθμό της ακρίβειάς του.
5. *Ιδεολογική*: περιέχει διδακτικές παρεμβάσεις, σχολιασμούς, ερμηνείες, κρίσεις, που μπορεί να έχουν διδακτική μορφή και εκφράζουν την αυθεντία του συγγραφέα

Καμία από αυτές τις πέντε λειτουργίες δεν είναι ανεξάρτητη από τις υπόλοιπες, όπως και καμία, εκτός από την πρώτη, δεν είναι απαραίτητη, αλλά ταυτόχρονα και καμία δεν μπορεί να αποφευχθεί (Genette, 2017: 331 – 336).

1.5.2 Αφηγηματικά επίπεδα - Το πρόσωπο της αφήγησης

Κάθε γεγονός που εξιστορείται μέσα σε μία αφήγηση βρίσκεται σε διηγητικό επίπεδο αμέσως ανώτερο από εκείνο το επίπεδο στο οποίο τοποθετείται αυτή η αφηγηματική πράξη που παράγει την αφήγηση. Τα αφηγηματικά επίπεδα, είναι τα εξής:

1. *Εξωδιηγητικό*: η αφήγηση γεγονότων που είναι εξωτερική σε σχέση με την ιστορία, όπως πρόλογοι, προοίμια και εισαγωγές, π.χ. η επίκληση του Ομήρου στη Μούσα στην Ιλιάδα και στην Οδύσσεια.
2. *Διηγητικό ή ενδοδιηγητικό*: είναι τα γεγονότα που ανήκουν στην κύρια αφήγηση, π.χ. η αφήγηση των περιπετειών του Οδυσσέα από το νησί της Καλυψώς ως την Ιθάκη.
3. *Μεταδιηγητικό*: Κάθε δευτερεύουσα αφήγηση που ενσωματώνεται, εγκιβωτίζεται μέσα στην κύρια αφήγηση, π.χ. Η αφήγηση των περιπετειών του Οδυσσέα στους Φαίακες από τον ίδιο / η αφήγηση των ιστοριών της Σεχραζάντ στις Χίλιες και μία νύχτες, όπου η ηρωίδα απομακρύνει τον θάνατο με αφηγήσεις. Ο ρόλος της είναι α) επεξηγηματικός, β) αντιθετικός ή αναλογικός, γ) ψυχαγωγικός ή επιβραδυντικός (Genette, 2017: 302 - 309).

Η μετάβαση από το ένα αφηγηματικό επίπεδο στο άλλο διασφαλίζεται μόνο από την αφήγηση, πράξη που συνίσταται ακριβώς στο να εισαγάγει σε μία κατάσταση με τη γνώση μία άλλης κατάστασης. Οποιαδήποτε άλλη μορφή μετάβασης είναι υπερβατική, προκαλεί ένα παράδοξο, κωμικό ή φανταστικό αποτέλεσμα και ονομάζεται *μετάληψη*. Για παράδειγμα, ο Αργεντινός συγγραφέας Julio Cortazár αφηγείται την ιστορία ενός ανθρώπου που δολοφονήθηκε από ένα από τα πρόσωπα του μυθιστορήματος που διάβαζε, ενώ ο Ιρλανδός συγγραφέας Laurence Sterne ζητά από τον αναγνώστη να κλείσει την πόρτα ή να βοηθήσει τον ήρωά του. (Genette, 2017: 309 - 312). Το πιο σημαντικό όμως με τη μετάληψη είναι ότι καταφέρνει να βοηθήσει τον αναγνώστη να περάσει από το ένα αφηγηματικό επίπεδο στο άλλο και να μπορέσει έτσι να διαβάσει συνδυαστικά τα δύο επίπεδα (Καλλίνης, 2005: 40). Μορφή μετάληψης είναι και η ψευδοδιηγητική αφήγηση, όταν ο αφηγητής λέει κάτι σαν να είναι διηγητικό, ενώ στην πραγματικότητα ανήκει στο μεταδιηγητικό επίπεδο. Στην πραγματικότητα όμως η διαφορά ανάμεσα στο μεταδιηγητικό και στο ψευδοδιηγητικό επίπεδο δεν γίνεται πάντα αντιληπτή στο λογοτεχνικό κείμενο (Genette, 2017: 309 - 312).

Σύμφωνα με τον Genette, η παραδοσιακή διάκριση της αφήγησης σε πρωτοπρόσωπη και τριτοπρόσωπη είναι ανεπαρκής, γιατί η επιλογή του μυθιστοριογράφου δεν γίνεται ανάμεσα σε γραμματικούς τύπους αλλά ανάμεσα σε δύο αφηγηματικές στάσεις, των οποίων οι γραμματικοί τύποι δεν είναι παρά μηχανική συνέπεια (Genette, 2017: 319 - 320). Ο Genette αποφεύγει να ονομάζει την αφήγηση πρωτοπρόσωπη ή τριτοπρόσωπη, γιατί θεωρεί

ότι κάθε αφηγητής είναι πρωτοπρόσωπος, επειδή μπορεί να παρέμβει ανά πάσα στιγμή στην αφήγηση (Φαρίνου – Μαλαματάρη: 2001:998). Αυτό δεν σημαίνει, βέβαια, ότι η επιλογή του προσώπου είναι εντελώς ανεξάρτητη από τη θέση του αφηγητή σε σχέση με την αφήγηση. Τα είδη του αφηγητή με βάση τη συμμετοχή του ή όχι στην ιστορία είναι τα εξής:

1. *Ετεροδιηγητικός αφηγητής*: ο αφηγητής που δεν συμμετέχει στην ιστορία, αφηγείται σε τρίτο πρόσωπο τα γεγονότα και γνωρίζει τα πάντα.
2. *Ομοδιηγητικός αφηγητής*: ο αφηγητής που συμμετέχει στην ιστορία που αφηγείται, είτε ως ήρωας, είτε ως παρατηρητής είτε ως μάρτυρας. Αν όμως είναι ο πρωταγωνιστής της ιστορίας που αφηγείται, τότε μιλάμε για *αυτοδιηγητικό αφηγητή* (Genette, 2017: 319 - 323).

Τα είδη του αφηγητή σε σχέση και με το αφηγηματικό επίπεδο και με βάση τη συμμετοχή του στην ιστορία είναι τα εξής:

1. *Εξωδιηγητικός – Ετεροδιηγητικός*: Ο αφηγητής πρώτου βαθμού που αφηγείται μία ιστορία στην οποία δεν συμμετέχει, π.χ. Ο Όμηρος.
2. *Εξωδιηγητικός – Ομοδιηγητικός*: Ο αφηγητής πρώτου βαθμού που αφηγείται μία ιστορία στην οποία συμμετέχει, π.χ. Ο αφηγητής στο Κιβώτιο του Άρη Αλεξάνδρου.
3. *Ενδοδιηγητικός – Ετεροδιηγητικός*: Ο αφηγητής δεύτερου βαθμού που δεν συμμετέχει στην ιστορία που αφηγείται, π.χ. Η Σεχραζάντ.
4. *Ενδοδιηγητικός – Ομοδιηγητικός*: Ο αφηγητής δεύτερου βαθμού που αφηγείται την ιστορία του, π.χ. Ο Οδυσσεύς στο νησί των Φαιάκων (Genette, 2017: 323 – 329· Τζούμα, 1997: 168 - 169).

1.5.3 Ο αποδέκτης της αφήγησης

Κάθε αφήγηση, είτε προφορική είτε γραπτή, είτε πραγματική είτε φανταστική, προϋποθέτει, πέρα από τον αφηγητή, και έναν αποδέκτη. Όπως ο αφηγητής, έτσι και ο αποδέκτης, είναι ένας από τους παράγοντες της αφήγησης και αναγκαστικά τοποθετείται στο ίδιο διηγητικό επίπεδο. Και όπως ο αφηγητής συγχέεται με τον συγγραφέα, έτσι και ο αποδέκτης συγχέεται με τον αναγνώστη. Σε ένα μυθιστόρημα τόσο ο αφηγητής όσο και ο αποδέκτης της αφήγησης είναι πλάσματα της φαντασίας. Σε έναν ενδοδιηγητικό αφηγητή αντιστοιχεί ένας ενδοδιηγητικός αποδέκτης, που συμμετέχει στην ιστορία και συνομιλεί. Ο εξωδιηγητικός αφηγητής στοχεύει σε έναν εξωδιηγητικό αποδέκτη, που πολλές φορές συγχέεται με τον υπονοούμενο αναγνώστη. Άλλωστε, ο εξωδιηγητικός αφηγητής μπορεί πολλές φορές να υποκρίνεται ότι δεν απευθύνεται σε κανέναν (Genette, 2017: 336 – 339).

1.6. Έγκλιση / τρόπος

1.6.1 Έγκλιση της αφήγησης

Η έγκλιση στην αφήγηση δίνει την εντύπωση ότι είναι περιττή, γιατί μία αφήγηση απλώς διηγείται μία ιστορία (πραγματική ή πλασματική), οπότε θεωρητικά η μόνη έγκλιση που της ταιριάζει είναι η Οριστική, που είναι η έγκλιση που δηλώνει το πραγματικό, το βέβαιο. Ωστόσο ο Genette υποστηρίζει ότι, ακόμη και στην Οριστική έγκλιση, υπάρχουν διαφορές βαθμού στη βεβαιότητα. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι υπάρχει η διήγηση σύμφωνα με συγκεκριμένη οπτική γωνία, δηλαδή *η προοπτική*, και η διήγηση σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, δηλαδή *η απόσταση*. Η προοπτική και η απόσταση είναι οι δύο βασικοί όροι της έγκλισης, δηλαδή της τροπικότητας (Genette, 2017: 231 - 232).

1.6.2 Προοπτική

Το πρόβλημα της προοπτικής, δηλαδή της οπτικής γωνίας, άρχισε να μελετάται από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Σύμφωνα με τον Genette όμως υπήρχε μία σύγχυση ανάμεσα στο «ποιος βλέπει» και στο «ποιος μιλάει» (Genette, 2017: 256 - 258). Για παράδειγμα στην πρόταση: «Η Μαρία είδε τον αδερφό της να πέφτει από το δέντρο» αυτός που βλέπει και γνωρίζει την πληροφορία είναι η Μαρία, ενώ ο αφηγητής είναι αυτός που ελέγχει την έκφραση (Τζούμα, 1997: 127).

Ο Genette συμφωνεί με την τριμερή διάκριση που κάνει ο Todorov για την οπτική γωνία, δηλαδή:

- α) ο αφηγητής γνωρίζει περισσότερα από τον ήρωα της αφήγησης (αφηγητής > ήρωα αφήγησης)
- β) ο αφηγητής γνωρίζει όσα και ο ήρωας της αφήγησης (αφηγητής = ήρωας αφήγησης)
- γ) ο αφηγητής γνωρίζει λιγότερα από τον ήρωα της αφήγησης (αφηγητής < ήρωας αφήγησης) (Genette, 2017: 259 - 260).

Αντικαθιστά όμως τον όρο οπτική γωνία με τον όρο εστίαση, για να αποφευχθεί η οπτική σημασία που έχει ο όρος οπτική γωνία και διακρίνει τρία βασικά είδη εστίασης:

- α) *Μη εστιασμένη αφήγηση ή αφήγηση με μηδενική εστίαση*: ο αφηγητής γνωρίζει περισσότερα από τον ήρωα της αφήγησης (αφηγητής > ήρωα αφήγησης). Ο αφηγητής δεν εστιάζει σε κάτι συγκεκριμένο και έχει την απόλυτη γνώση (Genette, 2017: 260 - 261). Ο Μουλλάς (1991: 139) τον ονομάζει παντογνώστη αφηγητή, αφηγητή θεό.
- β) *Αφήγηση με εσωτερική εστίαση*: ο αφηγητής γνωρίζει όσα και ο ήρωας της αφήγησης (αφηγητής = ήρωας αφήγησης), δηλαδή έχει γνώση μόνο όσων επιτρέπονται από την

ανθρώπινη φύση του. Τα γεγονότα παρουσιάζονται από την πλευρά ενός προσώπου που συμμετέχει σε αυτά. Η αφήγηση με εσωτερική εστίαση χωρίζεται σε:

α. *σταθερή*, όπου η αφήγηση γίνεται από έναν μόνο ήρωα,

β. *μεταβλητή*, όπου η αφήγηση γίνεται από πολλούς ήρωες και

γ. *πολλαπλή*, όπου το ίδιο γεγονός παρουσιάζεται μέσα από την οπτική γωνία πολλών διαφορετικών προσώπων. (Genette, 2017: 260 - 261).

γ) *Αφήγηση με εξωτερική εστίαση*, όπου ο αφηγητής γνωρίζει λιγότερα από τον ήρωα της αφήγησης (αφηγητής < ήρωας αφήγησης). Δρα μπροστά στα μάτια του αναγνώστη, χωρίς να μπορεί να καταλάβει τις σκέψεις του. Για παράδειγμα στα αστυνομικά μυθιστορήματα ή στη Γένεσι, όπου περιγράφονται μόνο οι ενέργειες του Αβραάμ που ετοιμάζεται να θυσιάσει τον γιο του (Genette, 2017: 260 - 261). Η μορφή αυτή εφαρμόζεται στα μυθιστορήματα της ίντριγκας και της περιπέτειας, καθώς και στον κινηματογράφο, όπου το ενδιαφέρον εστιάζεται στο μυστήριο και ο αφηγητής υποκρίνεται ότι δεν το γνωρίζει. Έτσι παρατείνεται η αγωνία (Τσατσούλης, 1997:482).

Βέβαια, η εστίαση δεν παραμένει απαραίτητα σταθερή σε ένα ολόκληρο κείμενο, αλλά συνήθως αφορά ένα συγκεκριμένο τμήμα. Επιπλέον, δεν είναι πάντοτε ξεκάθαρη και η διάκριση ανάμεσα στα διάφορα είδη εστίασης. Τέλος, η εσωτερική εστίαση σπάνια εφαρμόζεται με ακρίβεια, εκτός από την αφήγηση σε εσωτερικό μονόλογο (Genette, 2017: 262 - 266).

Μια αλλαγή εστίασης, ειδικά αν είναι μοναδική σε ένα μέρος του κειμένου που συνολικά καθορίζεται από άλλη εστίαση, μπορεί να θεωρηθεί ως στιγμιαία παραβίαση του εστιακού κώδικα, δηλαδή ως *αλλοίωση*. Υπάρχουν δύο είδη αλλοίωσης:

α) *η παράλειψη*: παρέχονται λιγότερες πληροφορίες από όσες είναι απαραίτητες. Γίνεται αντιληπτή μόνο όταν εκ των υστέρων ο αφηγητής αποκαλύψει πληροφορίες.

β) *η παράληψη* (< παραλαμβάνω): παρέχονται περισσότερες πληροφορίες από όσες επιτρέπει το είδος της εστίασης (Genette, 2017: 266 - 270).

Όταν η εστίαση αλλάζει συνεχώς και μάλιστα κατά ασυνήθιστο τρόπο, τότε μιλάμε για *πολυτροπικότητα* (Genette, 2017: 270 - 271).

Δεν θα πρέπει, πάντως, να συγχέεται η πληροφορία που δίνεται από μία εστιασμένη αφήγηση με την ερμηνεία που καλείται να της δώσει ο αναγνώστης, γιατί ο ήρωας μπορεί να βλέπει και να ακούει πράγματα που δεν τα αντιλαμβάνεται, ενώ ο αναγνώστης τα καταλαβαίνει χωρίς κάποια προσπάθεια (Genette, 2017: 266 - 270).

1.6.3 Απόσταση – Αφηγηματικοί τρόποι

Με το θέμα της «απόστασης» ασχολήθηκε για πρώτη φορά ο Πλάτωνας αντιπαραθέτοντας δύο αφηγηματικούς τρόπους, τη *διήγηση*, όπου ο ποιητής μιλά εξ ονόματός του και αφομοιώνει όλες τις φωνές, χωρίς να προσπαθήσει να μας κάνει να πιστέψουμε ότι μιλάει κάποιος άλλος, και τη *μίμηση*, όπου ο ποιητής προσπαθεί να δώσει την εντύπωση ότι μιλούν οι ήρωές του. Μάλιστα, για να το αποδείξει, μετέτρεψε τη μίμηση του Χρύση με τον Αγαμέμνονα σε διήγηση. Δηλαδή, η άμεση σκηνή διαλόγου γίνεται αφήγηση με ενδιάμεσο τον αφηγητή. Η αμεσότητα που υπάρχει στη μίμηση γίνεται αποστασιοποίηση στη διήγηση (Genette, 2017: 232 - 233).

Αυτή η αντίθεση ανάμεσα στη διήγηση και στη μίμηση είναι ουδετεροποιημένη στον Αριστοτέλη, ο οποίος θεωρεί τη διήγηση και τη μιμητική αναπαράσταση ως δύο παραλλαγές της μίμησης. Αυτός είναι ίσως ο λόγος που για χρόνια παραμελήθηκε η αντίθεση ανάμεσα στη διήγηση και τη μίμηση και ξαναεμφανίστηκε στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στον Βρετανό συγγραφέα και κριτικό Henry James και τους πιστούς του με τους ελάχιστα διαφοροποιημένους όρους *telling* (λέγω) και *showing* (δείχνω). Στην περίπτωση του *telling* ο αφηγητής μεταφέρει ο ίδιος τα λόγια, ενώ στο *showing* δίνει τον λόγο στους ήρωές του (Genette, 2017: 232 - 233).

Ο Genette όμως υποστηρίζει ότι η αφήγηση δεν μπορεί να είναι μίμηση, υπάρχει η ψευδαίσθηση της μίμησης, καθώς η αφήγηση είναι γλωσσικό φαινόμενο και δεν υπάρχει μόνο αφήγηση λόγων αλλά και γεγονότων (Genette, 2017: 232 - 235). Μάλιστα, σύμφωνα και με τον Μουλλά (1984, 130 - 132), η αφήγηση δεν γίνεται να είναι καθαρή μίμηση, γιατί, ακόμη και στην παράθεση των λόγων του ήρωα, προϋποτίθεται να υπάρχει ένας αφηγητής για να μεταφέρει αυτά τα λόγια. Η Φαρίνου – Μαλαματάρη (2001: 994) υποστηρίζει ότι με τον όρο απόσταση αποκαλύπτεται η μετάδοση του λόγου των ηρώων, που αποτελεί αποτέλεσμα της σκέψης και του ψυχισμού τους. Επιπλέον, η απόσταση έχει ως στόχο να προσδιορίσει τον βαθμό που γίνεται φανερή ή όχι η παρουσία του αφηγητή μέσα στο κείμενο (Τσατσούλης, 1997: 479).

Έτσι, με βάση την απόσταση του αφηγητή από τον λόγο των ηρώων, ο Genette κάνει την εξής διάκριση:

- α) *Αφηγηματοποιημένος ή αφηγημένος λόγος*, όπου τα λόγια του προσώπου ενσωματώνονται στην αφήγηση και ο λόγος γίνεται γεγονός. Είναι ο λιγότερο μιμητικός (Genette, 2017: 239 - 256), π.χ. «Ο Χ πληροφόρησε τον Ψ για το συμβάν» ή «Ο Χ αποφάσισε να κάνει κάτι» (Κιοσσές, 2018:270). Δηλαδή, το αφηγηματικό κείμενο αφομοιώνει, πέρα από την

έκφραση και το είδος του λόγου, και το περιεχόμενό του (Φαρίνου - Μαλαματάρη, 1987: 170 -171).

- β) *Ο μετατιθέμενος λόγος* σε πλάγιο ύφος. Είναι λίγο περισσότερο μιμητικός από τον αφηγημένο λόγο και μπορεί να εξαντλήσει ένα θέμα, αλλά δεν δίνει εγγυήσεις στον αναγνώστη ότι τηρεί κατά λέξη τα λόγια που έχουν ειπωθεί. Είναι εμφανής η παρουσία του αφηγητή, ο οποίος συμπυκνώνει τα λόγια και τα ενσωματώνει στον δικό του λόγο, οπότε και τα ερμηνεύει με το δικό του ύφος (Genette, 2017: 239 - 256). «Είναι η μετάδοση του λόγου των χαρακτήρων είτε σε απλή παράφραση είτε με την υιοθέτηση κάποιων χαρακτηριστικών λέξεων» (Φαρίνου – Μαλαματάρη, 2001: 994). Παραλλαγή του μετατιθέμενου λόγου είναι και ο *ελεύθερος πλάγιος λόγος*, όπου ο αφηγητής μεταφέρει τα λόγια του προσώπου ή το πρόσωπο μιλά με τη φωνή του αφηγητή και ο αφηγητής εξαλείφεται. Απουσιάζει το ρήμα εξάρτησης και αυτό μπορεί να προκαλέσει σύγχυση (Genette, 2017: 239 - 256). Ο ελεύθερος πλάγιος λόγος βοηθάει πολύ στην αποτύπωση των σκέψεων και των εμπειριών των ηρώων (Peri, 1994: 20 -21)
- γ) *Ο αναφερόμενος λόγος*, που είναι η πιο μιμητική μορφή λόγου, όπου ο αφηγητής προσποιείται ότι παραχωρεί τον λόγο στους ήρωές του. Εδώ ανήκει ο *διάλογος* αλλά και ο *εσωτερικός μονόλογος*, που κατά τον Genette θα έπρεπε να ονομάζεται άμεσος λόγος, γιατί είναι απελευθερωμένος από κάθε πατρωνάρισμα της αφήγησης (Genette, 2017: 239 - 256). Ο αναφερόμενος λόγος, παρόλο που είναι λογοτεχνική σύμβαση, δίνει αληθοφάνεια στο έργο, γιατί μάς δίνει στοιχεία για τους ήρωές του, όπως το φύλο, την ηλικία, την εκπαίδευση, την καταγωγή και έτσι δημιουργεί ανάλογα την αντίστοιχη ατμόσφαιρα (Φαρίνου – Μαλαματάρη, 1987: 172 -173). Άλλωστε, μέσω του διαλόγου τα πρόσωπα αυτοχαρακτηρίζονται και μέσω του εσωτερικού μονολόγου εκφράζουν τα συναισθήματά τους. Επιπλέον, ο αναφερόμενος λόγος, επειδή περιλαμβάνει τον διάλογο και τον μονόλογο, δίνει αμεσότητα, ζωντάνια και παραστατικότητα στο κείμενο (Κουράκη, 2008: 275 -290)

1.7 Ο χρόνος της αφήγησης

1.7.1 Ο χρόνος της αφηγηματικής πράξης

Ο προσδιορισμός του χρόνου σε μία αφήγηση είναι πολύ πιο σημαντικός από τον προσδιορισμό του τόπου και δεν μπορεί να απουσιάζει. Ο βασικός χρονικός προσδιορισμός της αφηγηματικής βαθμίδας είναι η θέση της σε σχέση με την ιστορία. Έτσι, υπάρχουν τέσσερα είδη αφηγηματικής πράξης:

1. Η *υστερόχρονη αφήγηση*: είναι η αφήγηση προγενέστερων γεγονότων και κυριαρχεί στη λογοτεχνία. Η χρήση παρελθοντικών χρόνων είναι αρκετή για τον χαρακτηρισμό μιας αφήγησης ως υστερόχρονης, χωρίς όμως αυτό να δείχνει τη χρονική απόσταση που χωρίζει τη στιγμή της αφήγησης από τη στιγμή της ιστορίας. Μπορεί να είναι είτε τριτοπρόσωπη είτε πρωτοπρόσωπη.
2. Η *προτερόχρονη αφήγηση*: είναι η χρησμολογική αφήγηση και δεν είναι πολύ συχνή. Γίνεται σε χρόνο Μέλλοντα, αλλά μπορεί να γίνει και σε χρόνο Ενεστώτα.
3. Η *ταυτόχρονη αφήγηση*: υπάρχει αυστηρή αντιστοιχία ιστορίας και αφήγησης και υπάρχει αυστηρό δέσιμο μεταξύ τους. Άλλες φορές όμως δίνεται έμφαση στην ιστορία, όπου και δίνεται η εντύπωση της αντικειμενικότητας, και άλλες φορές δίνεται έμφαση στην αφηγηματική πράξη, όπως στον εσωτερικό μονόλογο, όπου το ταυτόχρονο λειτουργεί υπέρ της αφήγησης.
4. Η *παρεμβαλλόμενη αφήγηση*: είναι ο πολυπλοκότερος τύπος αφήγησης, αφού η αφήγηση μπορεί να γίνει σε πολλές βαθμίδες και η ιστορία και η αφήγηση μπορούν να διαπλέκονται με τέτοιο τρόπο, ώστε η αφήγηση να αντεπιδρά στην ιστορία. Αυτό συμβαίνει στο επιστολικό μυθιστόρημα, όπου η επιστολή αποτελεί ταυτόχρονα και μέσο αφήγησης και στοιχείο της πλοκής (Genette, 2017: 288 - 302).

1.7.2 Ο χρόνος της ιστορίας – Ο χρόνος της αφήγησης

Κατά τον Gunther Müller (1968, όπ. αναφ. στον Genette, 2017: 93), σύμφωνα με τους Γερμανούς θεωρητικούς, υπάρχει ο αφηγημένος χρόνος, δηλαδή ο χρόνος της ιστορίας και ο χρόνος της αφήγησης. Και ο Christian Metz (1968, όπ. αναφ. στον Genette, 2017: 93) κάνει αυτήν τη διάκριση και αναφέρει ότι υπάρχει ο χρόνος της ιστορίας, που αποτελεί το σημαινόμενο και ο χρόνος της αφήγησης, που αποτελεί το σημαίνον, και αυτή η δυαδικότητα ρευστοποιεί τον χρόνο. Ο χρόνος της ιστορίας είναι η φυσική διαδοχή των γεγονότων που περιγράφονται, δηλαδή υπάρχει χρονολογική ακολουθία, ενώ ο χρόνος της αφήγησης είναι η σειρά των γλωσσικών σημείων που αναπαριστά τα γεγονότα αυτά, όπου δεν ισχύει απαραίτητα η χρονολογική ακολουθία. Επομένως, ο χρόνος της ιστορίας είναι χρόνος ιστορικός, ενώ ο χρόνος της αφήγησης είναι «ψευδοχρόνος», γιατί είναι ο χρόνος που χρειάζεται ο αναγνώστης για να τον διαβάσει (Τσατσούλης, 1997: 473). Δηλαδή, η ιστορία είναι η χρονολογική ακολουθία των γεγονότων, που κάποια από αυτά εκτελούνται ακριβώς την ίδια στιγμή, ενώ η αφήγηση άλλες φορές είναι χρονολογική και άλλες όχι. Μάλιστα,

κάποιες φορές αναγκάζεται να είναι και επιλεκτική, γιατί πρέπει να εστιάσει στα πιο σημαντικά γεγονότα (Τζιόβας, 2003: 56).

Η δυαδικότητα αυτή ισχύει ίσως λιγότερο σε κάποιες μορφές αφηγηματικής έκφρασης, όπως τα κόμικς και το φωτορομάντζο, αλλά υπάρχει σε μεγάλο βαθμό στη λογοτεχνική γραπτή αφήγηση. Στη γραπτή αφήγηση ο χρόνος που χρειάζεται για να «εξαντληθεί» είναι αυτός που απαιτείται για να τη διατρέξει ο αναγνώστης. Δηλαδή, η χρονικότητα ενός αφηγηματικού κειμένου είναι αυτή που δανείζεται από την ανάγνωσή του (Genette, 2017: 94).

Έτσι, μελετώνται οι σχέσεις ανάμεσα στον χρόνο της ιστορίας και στον χρόνο της αφήγησης, με βάση τα εξής συγκεκριμένα στοιχεία:

- 1) Την *τάξη* (*ordre*), που ορίζεται από τις σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στη χρονολογική διαδοχή των γεγονότων στην ιστορία και στην ψευδοχρονική διάταξή τους μέσα στην αφήγηση.
- 2) Τη *διάρκεια* (*durée*), που ορίζεται από τις σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στη διάρκεια των γεγονότων και στην ψευδο-διάρκεια της απόδοσής τους μέσα στην αφήγηση.
- 3) Τη *συχνότητα* (*fréquence*), που ορίζεται από τις σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στη δυνατότητα επανάληψης της ιστορίας και στη δυνατότητα επανάληψης της αφήγησης (Genette, 2017: 95).

1.7.3 Τάξη - Σειρά

1.7.3.1 Αναχρονίες

Για να μελετήσει κανείς τη χρονική σειρά μιας αφήγησης, θα πρέπει να αντιπαραθέσει τη σειρά με τη οποία τοποθετούνται τα γεγονότα μέσα στην αφήγηση και τη σειρά των ίδιων αυτών γεγονότων μέσα στην ιστορία, έτσι όπως δηλώνεται από την ίδια την αφήγηση ή συμπεραίνεται από κάποιον έμμεσο δείκτη. Κάτι τέτοιο όμως δεν είναι πάντα δυνατό, μάλιστα σε ορισμένες περιπτώσεις είναι και περιττό, γιατί υπάρχουν έργα στα οποία η χρονική αναφορά εσκεμμένα έχει διαστρεβλωθεί. Στα κλασικά κείμενα όμως, πάντα δηλώνεται η αντιστροφή της σειράς των γεγονότων (Genette, 2017: 95).

Η ασυμφωνία ανάμεσα στη διαδοχή που έχουν τα γεγονότα μέσα στην ιστορία και στη διαδοχή που έχουν τα γεγονότα μέσα στην αφήγηση ονομάζεται *αναχρονία*. Για τις αναχρονίες είναι απαραίτητο να οριστεί ένα σημείο μηδέν, που, αν υπήρχε, θα ταυτιζόταν απόλυτα ο χρόνος της αφήγησης και ο χρόνος της ιστορίας. Αναχρονία αποτελεί και η *αρχή in medias res*, με την οποία ξεκινά η δυτική λογοτεχνική παράδοση, αφού στον όγδοο στίχο

της Ιλιάδας ο αφηγητής αρχικά αναφέρει την έριδα ανάμεσα στον Αχιλλέα και στον Αγαμέμνονα και στη συνέχεια επιστρέφει δέκα μέρες πίσω, για να παρουσιάσει την αιτία της έριδας (Genette, 2017: 96). Η αρχή αυτή είναι καθαρά μυθοπλαστική, γιατί μία ιστορία δεν μπορεί να ξεκινήσει από τη μέση (Τσατσούλης, 1997: 474). Άλλωστε, η αρχή *in medias res* δημιουργεί ένα κενό, το οποίο θα κλείσει είτε με περίληψη είτε με τη φωνή ενός ήρωα και θεωρείται ένα τέχνασμα με το οποίο ο αναγνώστης αφομοιώνει καλύτερα το υλικό (Φαρίνου – Μαλαματάρη, 1987: 39). Κάθε αναχρονία, λοιπόν, αποτελεί μία χρονικά δευτερεύουσα αφήγηση, που εξαρτάται από την πρώτη, την κυρίως αφήγηση (Genette, 2017: 110).

Μελετώντας τις σχέσεις ανάμεσα στην αφήγηση και στην ιστορία ο Genette εισήγαγε δύο όρους που τις προσδιορίζουν:

1. *Την ανάληψη*, όπου ανακαλείται και αναφέρεται εκ των υστέρων ένα προγενέστερο γεγονός.
2. *Την πρόληψη*, όπου εξιστορείται ή αναφέρεται εκ των προτέρων ένα μεταγενέστερο γεγονός (Genette, 2017: 100).

1.7.3.2 Εμβέλεια, εύρος

Μια αναχρονία μπορεί να τοποθετείται στο παρελθόν ή στο μέλλον λιγότερο ή περισσότερο μακριά από το σημείο της ιστορίας στο οποίο διακόπηκε η αφήγηση για να εισαχθεί η αναχρονία. Αυτή η χρονική απόσταση από το σημείο της ιστορίας ονομάζεται *εμβέλεια* (*portée*) της αναχρονίας. Επίσης, μια αναχρονία μπορεί να καλύψει μια μεγαλύτερη ή μικρότερη διάρκεια της ιστορίας. Αυτό ονομάζεται *εύρος* της αναχρονίας (Genette, 2017: 109).

1.7.3.3 Αναλήψεις

Αναλήψεις, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, είναι οι αναχρονίες που αναφέρουν εκ των υστέρων ένα προγενέστερο γεγονός. Οι αναλήψεις χωρίζονται με βάση την εμβέλεια και με βάση το εύρος.

Αναλήψεις ανάλογα με την εμβέλεια:

1. *Εξωτερικές αναλήψεις*: είναι οι αναλήψεις που το εύρος τους προηγείται από την κύρια αφήγηση και για αυτό δεν υπάρχει κίνδυνος να αναμιχθούν με αυτήν, αφού ο βασικός τους ρόλος είναι απλώς να δια φωτίσουν τον αναγνώστη για κάποια σημεία.
2. *Εσωτερικές αναλήψεις*: είναι οι αναλήψεις που τοποθετούνται χρονικά μέσα στην κύρια αφήγηση και για αυτό υπάρχει ο κίνδυνος να θεωρηθούν περιττές. Μία εσωτερική ανάληψη ονομάζεται *ετεροδιηγητική*, όταν το περιεχόμενό της διαφέρει από αυτό της

κύριας αφήγησης, π.χ. η παρουσίαση ενός νέου προσώπου, και *ομοδιηγητική*, όταν αναφέρεται στην ίδια γραμμική δράσης με την πρώτη αφήγηση.

Μάλιστα, οι εσωτερικές ομοδιηγητικές αναλήψεις χωρίζονται σε δύο κατηγορίες:

- α. *Συμπληρωματικές ή παραπομπές*, που προσθέτουν εκ των υστέρων κάποια στοιχεία είτε για να καλύψουν ένα προηγούμενο κενό του κειμένου, δηλαδή απλές ελλείψεις του κειμένου, είτε για να αναφέρουν κάτι το οποίο αποσιωπήθηκε νωρίτερα, δηλαδή παραλείψεις του κειμένου.
- β. *Επαναληπτικές ή υπομνήσεις*, όπου ή συγκρίνονται το παρελθόν με το παρόν και είτε προσδίδουν αξία στο αντίστοιχο γεγονός του παρελθόντος είτε του αποδίδουν μία νέα ερμηνεία. Υπάρχει περίπτωση όμως να αντιπαρατίθενται δύο καταστάσεις που είναι ταυτόχρονα όμοιες και διαφορετικές. Συνήθως είναι πολύ σύντομες.
3. *Μικτές αναλήψεις*: είναι οι αναλήψεις που ξεκινούν χρονικά πριν από το αρχικό χρονικό σημείο της κύριας αφήγησης, αλλά ολοκληρώνονται μετά το τελικό χρονικό σημείο της κύριας αφήγησης (Genette, 2017: 110 - 129).

Αναλήψεις ανάλογα με το εύρος

1. *Μερικές αναλήψεις*: είναι οι αναδρομές, που καταλήγουν σε έλλειψη χωρίς να συναντούν την πρώτη αφήγηση και δεν γίνεται προσπάθεια να συνδεθούν με αυτήν. Ο στόχος τους είναι να δώσουν μία συγκεκριμένη πληροφορία στον αναγνώστη που είναι απαραίτητη για την κατανόηση ενός συγκεκριμένου γεγονότος.
2. *Πλήρεις αναλήψεις*: είναι οι αναλήψεις που εναρμονίζονται με την πρώτη αφήγηση, χωρίς να διακόπτουν τη σύνδεση ανάμεσα στα δύο μέρη της ιστορίας. Αποτελούν σημαντικό κομμάτι της αφήγησης και ο στόχος τους είναι να αποκαταστήσουν τα γεγονότα που προηγήθηκαν από την αφήγηση (Genette, 2017: 124 - 125).

1.7.3.4 Προλήψεις

Οι προλήψεις, δηλαδή οι αναχρονίες που αναφέρουν εκ των προτέρων ένα μεταγενέστερο γεγονός, είναι λιγότερο συχνές από τις αναλήψεις στη δυτική αφηγηματική παράδοση, παρόλο που εντοπίζονται και στην Ιλιάδα και στην Οδύσσεια και στην Αινειάδα. Χρησιμοποιείται συνήθως α' πρόσωπο σε αυτές, γιατί είναι πιο κατάλληλο για αναφορές στο μέλλον (Genette, 2017: 124 - 125). Οι προλήψεις ουσιαστικά δίνουν στοιχεία για το μέλλον του ήρωα και την εξέλιξη της ιστορίας (Κουράκη, 2008: 311 -313). Επίσης, οι προλήψεις δείχνουν την παντογνωσία που έχει ο αφηγητής πάνω στο γεγονός που αφηγείται (Τσατσούλης, 1997: 474).

Και οι προλήψεις χωρίζονται με βάση την εμβέλεια και με βάση το εύρος.

Προλήψεις με βάση την εμβέλεια:

1. *Εξωτερικές προλήψεις*: είναι οι προλήψεις που η ιστορία τους δεν αναμιγνύεται με την ιστορία της πρώτης αφήγησης και ο ρόλος τους είναι να οδηγήσουν σε ένα τέρμα τη γραμμή της δράσης. Συνήθως λειτουργούν ως μαρτυρίες.
2. *Εσωτερικές προλήψεις*: είναι οι προλήψεις που το χρονικό τους πεδίο περιλαμβάνεται στο χρονικό πεδίο της πρώτης αφήγησης. Χωρίζονται στις *ετεροδιηγητικές*, δηλαδή σε αυτές που αναφέρονται σε ένα πρόσωπο ή σε μία κατάσταση που σε εκείνη τη φάση δεν έχει σχέση με την πρώτη αφήγηση, αλλά αναδρομικά αποκτά σημασία, και στις *ομοδιηγητικές*, που αναφέρονται σε πρόσωπα ή καταστάσεις της πρώτης αφήγησης.

Οι εσωτερικές ομοδιηγητικές προλήψεις χωρίζονται σε δύο κατηγορίες:

- α. *Συμπληρωματικές*, που ο στόχος τους είναι να καλύψουν ένα μελλοντικό χάσμα της αφήγησης.
- β. *Επαναληπτικές*, που επαναλαμβάνουν ένα γεγονός που θα ακολουθήσει, και έχουν διπλό ρόλο. Είτε λειτουργούν ως προαναγγελία, προμνημόνευση και δημιουργούν ένα κλίμα ανυπομονησίας, είτε λειτουργούν ως εναύσματα, προσημάνσεις, δηλαδή υπάρχουν ως υπαινιγμοί και αναφέρουν σύντομα εκ των προτέρων ένα γεγονός που αργότερα θα παρουσιαστεί αναλυτικά και θα φανεί η αξία του (Genette, 2017: 124 - 125).

Προλήψεις με βάση το εύρος

1. *Μερικές προλήψεις*: είναι οι προλήψεις που δεν ενώνονται με την πρώτη αφήγηση και διακόπτονται με τον ίδιο απότομο τρόπο με τον οποίο ξεκίνησαν. Οι περισσότερες προλήψεις είναι μερικές.
2. *Πλήρεις προλήψεις*: είναι οι προλήψεις που παρατείνονται μέχρι το τέλος της ιστορίας, ενώνονται δηλαδή με την πρώτη αφήγηση (Genette, 2017: 141).

1.7.3.5 Προς την αχρονία

Πέρα από τις αναχρονίες που έχουν αναφερθεί παραπάνω, σε μία αφήγηση είναι πιθανό να υπάρχει και *αχρονία*, όταν απουσιάζουν οι χρονικές ενδείξεις από ένα γεγονός (Genette, 2017: 142 - 149). *Αχρονία* έχουμε επίσης όταν ένα γεγονός δεν συνδέεται χρονικά με κάποια άλλα γεγονότα ή όταν τα γεγονότα συνδέονται με βάση το θέμα και όχι με βάση τον χρόνο (Φαρίνου- Μαλαματάρη, 2001: 993).

1.7.4 Διάρκεια

Διάρκεια είναι ο χρόνος που απαιτείται για να διαβάσει κάποιος ένα αφήγημα. Οι δυσκολίες της έννοιας του «χρόνου της αφήγησης» γενικά είναι δεδομένες. Η σειρά και η συχνότητα όμως, παρά τις δυσκολίες, είναι πιο εύκολο να προσδιοριστούν, γιατί μπορεί να πει κάποιος ότι ένα επεισόδιο Α γίνεται μετά από ένα επεισόδιο Β ή κάποιο επεισόδιο Γ παρουσιάζεται στην αφήγηση δύο φορές. Στην περίπτωση της διάρκειας όμως οι δυσκολίες είναι πιο εμφανείς, γιατί είναι ξεκάθαρο ότι στη λογοτεχνία οι χρόνοι ανάγνωσης διαφέρουν ανάλογα με τις περιπτώσεις, οπότε δεν μπορεί να οριστεί μία «φυσιολογική» ταχύτητα. Για αυτό και είναι δύσκολη η ισοχρονία (Genette, 2017: 151 – 153· 161).

1.7.4.1 Ισοχρονία / Σκηνή

Ισοχρονία: η πλήρης ταύτιση του χρόνου της ιστορίας με τον χρόνο της αφήγησης
 Ισοχρονία, αλλά στην ουσία και αυτή είναι συμβατική, υπάρχει στη σκηνή, στα διαλογικά μέρη, όπου ο χρόνος της ιστορίας είναι ίσος με τον χρόνο της αφήγησης ($XI=XA$) (Genette, 2017: 161· 176 - 179)

1.7.4.2 Ανισοχρονίες

Έτσι, με βάση τη διαφορά ανάμεσα στον χρόνο της ιστορίας και τον χρόνο της αφήγησης, δημιουργούνται οι ανισοχρονίες, δηλαδή οι επιταχύνσεις και οι επιβραδύνσεις (Genette, 2017: 151). Με την εναλλαγή ρυθμού και ταχύτητας το αισθητικό αποτέλεσμα του κειμένου είναι καλύτερο, γιατί η αφήγηση γίνεται πιο ζωντανή και αποφεύγεται η μονοτονία (Καψωμένος, 2014: 145-146).

1.7.4.3 Επιτάχυνση

Επιτάχυνση: ο χρόνος της αφήγησης είναι μικρότερος από τον χρόνο της ιστορίας ($XA < XI$) (Genette, 2017: 161)

Μορφές επιτάχυνσης:

1. *Περίληψη*: η αφήγηση γεγονότων χωρίς λεπτομέρειες. Σύμφωνα με τον Genette, πολλές από τις αναλήψεις αποτελούν περιλήψεις (Genette, 2017: 162 - 165). Άλλωστε, η περίληψη είναι αναπόφευκτη στα μυθιστορήματα, αλλά, συνήθως, περίληψη συναντάται στον λόγο του αφηγητή και όχι των ηρώων (Κουράκη, 2008: 312)

2. *Έλλειψη*: η απουσία της συνοπτικής αφήγησης, της περιγραφικής παύσης, η χρονική έλλειψη και όχι η μη αναφορά ενός στοιχείου της αφήγησης, που, όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, ονομάζεται παράλειψη (Genette, 2017: 172 - 176)

Είδη έλλειψης:

1. *Ρητές ελλείψεις*: οι ελλείψεις στις οποίες προσδιορίζεται το χρονικό διάστημα που παραλείπεται, υπάρχει κάποια ένδειξη. Για παράδειγμα στο «Αναζητώντας τον χαμένο χρόνο» αναφέρεται: «πέρασαν μερικά χρόνια ευτυχίας»
2. *Υπονοούμενες ελλείψεις*: οι ελλείψεις που δεν αναφέρονται με κάποιο στοιχείο στο κείμενο και ο αναγνώστης μπορεί να το καταλάβει από κάποιο χρονολογικό κενό ή από αφηγηματικές ασυνέχειες. Και πάλι στο «Αναζητώντας τον χαμένο χρόνο» ο Μαρσέλ είχε γυρίσει στο Παρίσι, όπου είχε ξαναβρεί την «παλιά του χαμηλοτάβανη κάμαρα» και μετά τον ξαναβρίσκουμε σε καινούριο διαμέρισμα.
3. *Υποθετικές ελλείψεις*: οι ελλείψεις που είναι εντελώς υπαινικτικές, δεν εντάσσονται πουθενά και ο αναγνώστης δεν μπορεί να τις εντοπίσει, αλλά τις ανακαλύπτει αργότερα σε κάποια ανάληψη (Genette, 2017: 172 - 176)

1.7.4.4 Επιβράδυνση

Επιβράδυνση: ο χρόνος της αφήγησης είναι μεγαλύτερος από τον χρόνο της ιστορίας (XA > XI) (Genette, 2017: 161).

Μορφές επιβράδυνσης:

1. *Παύση (περιγραφική)*: διακόπτεται η αφήγηση και παρεμβάλλονται περιγραφές.
2. *Παρέκβαση*: σχόλιο ή στοχασμός που διακόπτει τη δράση και αλλάζει τον αφηγηματικό ρυθμό. Γίνεται συνήθως από τον αφηγητή και είναι σε χρόνο Ενεστότα (Genette, 2017: 165 - 172· Τζούμα, 1997: 70 - 78)

Η χρήση των περιλήψεων, των ελλείψεων, των παύσεων, των παρεκβάσεων και των σκηνών, που συνήθως εναλλάσσονται, είναι συχνότερη στα μυθιστορήματα από ό,τι στα διηγήματα και ο ρυθμός της αφήγησης καθορίζεται ανάλογα με την τεχνική που κυριαρχεί (Φαρίνου- Μαλαματάρη, 1987: 82).

Όλα αυτά τα στοιχεία της χρονικής διάρκειας, με την εναλλαγή ρυθμού και ταχύτητας κάνουν την αφήγηση πιο ζωντανή και αποφεύγεται η μονοτονία. Άλλωστε, όταν ανατρέπεται η χρονική συνέχεια, ανατρέπονται και οι σχέσεις αιτιότητας και για αυτό οι εκτεταμένες αναχρονίες, μπορούν να αποκαλύψουν τα κίνητρα του δημιουργού (Κωτόπουλος β, 31)

1.7.5. Συχνότητα

Συχνότητα είναι η σχέση της εμφάνισης ενός γεγονότος μέσα στην ιστορία και της παρουσίας του μέσα στην αφήγηση, δηλαδή πόσες φορές συνέβη ένα γεγονός στην ιστορία και πόσες φορές παρουσιάζεται μέσα στην αφήγηση. Αποτελεί μία από τις βασικές όψεις του αφηγηματικού χρόνου, αφού ένα γεγονός δεν μπορεί μόνο να παράγεται αλλά και να επαναλαμβάνεται (Genette, 2017: 181).

1.7.5.1 Είδη συχνότητας

Μοναδική ή ενική αφήγηση: Αφήγηση μία φορά αυτού που συνέβη μία φορά (1A = 1I). Θεωρείται η πιο φυσική αφήγηση (Genette, 2017: 182 - 186).

Πολυμοναδική αφήγηση: Αφήγηση ν φορές αυτού που συνέβη ν φορές. (νA / νI) (Genette, 2017: 182 - 186). Ουσιαστικά εντάσσεται στην κατηγορία της μοναδικής αφήγησης, γιατί υπάρχει απόλυτη αντιστοιχία μεταξύ των επαναλήψεων της ιστορίας και των επαναλήψεων της αφήγησης (Φαρίνου – Μαλαματάρη, 1987: 83).

Επαναληπτική αφήγηση: Αφήγηση ν φορές αυτού που συνέβη μία φορά (νA / 1I). Το ίδιο γεγονός μπορεί να παρουσιαστεί με διάφορες υφολογικές παραλλαγές ή με παραλλαγές της οπτικής γωνίας. Οι επαναληπτικές αναχρονίες εντάσσονται στις επαναληπτικές αφηγήσεις.

Θαμιστική αφήγηση: Αφήγηση μία φορά αυτού που συνέβη ν φορές (1A / νI). π.χ. τη Δευτέρα πλάγιασα νωρίς, την Τρίτη πλάγιασα νωρίς κ.λπ. μπορεί να ειπωθεί με τη συμπεριληπτική διατύπωση «όλη τη βδομάδα» (Genette, 2017: 182 - 186). «Εδώ, τα γεγονότα σχηματοποιούνται και, ενώ διαφέρουν χρονικά αλλά και ουσιαστικά μεταξύ τους, για τον αφηγητή ταυτίζονται, εξομοιώνονται, χάνοντας τη μοναδικότητά τους» (Τσατσούλης, 1997: 476 – 477). Η σχηματοποίηση που υπάρχει στη θαμιστική αφήγηση αναδεικνύει τα κοινά στοιχεία σε μια σειρά γεγονότων και με τον τρόπο αυτό τα γεγονότα παρουσιάζονται σαν να είναι χαρακτηριστικά, άρα και κατάλληλα για να αποτελέσουν παράδειγμα προς μίμηση ή αποφυγή (Καψωμένος, 2014: 147).

Η θαμιστική αφήγηση χωρίζεται σε δύο κατηγορίες:

- α) *Γενικευτική ή εξωτερική θαμιστική αφήγηση*: η ύπαρξη θαμιστικών χωρίων μέσα σε μοναδικές σκηνές.
- β) *Συνθετική ή εσωτερική θαμιστική αφήγηση*: μερική αντιμετώπιση μιας ενικής σκηνής με θαμιστικό τρόπο (Genette, 2017: 187 - 189).

Άλλη διάκριση της θαμιστικής αφήγησης:

- α) *Ψευδοθαμιστική αφήγηση*: είναι η αφήγηση που εκφέρεται με Παρατατικό ως θαμιστική, αλλά οι λεπτομέρειές της λειτουργούν έτσι ώστε να μην μπορεί κανένας να πιστέψει ότι όλα αυτά συνέβησαν χωρίς καμία παραλλαγή.
- β) Η χρησιμοποίηση μιας μοναδικής σκηνής για να επιβεβαιώσει μία θαμιστική σειρά και ρόλος της είναι να αποδείξει την ορθότητα του θαμιστικού νόμου (Genette, 2017: 190 - 196).

1.7.5.2 Καθορισμός, ειδίκευση, έκταση

«Κάθε θαμιστική αφήγηση είναι συνθετική εξιστόρηση των γεγονότων που συνέβησαν και ξανασυνέβησαν στη διάρκεια μιας θαμιστικής ακολουθίας που αποτελείται από έναν ορισμένο αριθμό επιμέρους μονάδων» (Genette, 2017: 196).

Διακριτικά γνωρίσματα θαμιστικής αφήγησης:

1. *Καθορισμός*: τα όρια μιας ακολουθίας, η αρχή και το τέλος. Τα όρια αυτά μπορεί να προσδιορίζονται είτε με μια απόλυτη χρονολόγηση (π.χ. 26 Ιουνίου 2007) είτε με αναφορά σε ένα μοναδικό γεγονός (π.χ. μετά το τέλος του β' παγκόσμιου πολέμου), αλλά υπάρχουν και περιπτώσεις που ο καθορισμός αυτός μπορεί να είναι απροσδιόριστος (π.χ. από μία χρονιά και μετά). Υπάρχει όμως και ο εσωτερικός καθορισμός, όπου ο συγγραφέας μπορεί να χρησιμοποιήσει μία περισσότερο ή λιγότερο σαφή ένδειξη, για να ορίσει και τα εσωτερικά όρια μιας σειράς, όχι μόνο της αρχής και του τέλους, δημιουργώντας έτσι υποσειρές.
2. *Ειδίκευση*: ο ρυθμός επανάληψης ενός γεγονότος που μπορεί να είναι ξεκάθαρος είτε με απόλυτο τρόπο (π.χ. κάθε μέρα, κάθε Κυριακή), είτε με πιο σχετικό τρόπο (π.χ. τις μέρες του καλού καιρού), είτε ασαφής (π.χ. ενίοτε, ορισμένες μέρες). Και εδώ υπάρχει η εσωτερική ειδίκευση, που ο στόχος της είναι να δώσει μεγαλύτερη ποικιλία στην αφήγηση, καθώς δημιουργούνται θαμιστικές παραλλαγές του γεγονότος που επαναλαμβάνεται, οι οποίες εναλλάσσονται.
3. *Έκταση*: η διάρκεια ή η αφηγηματική έκταση, που μπορεί να είναι είτε σύντομη είτε εκτενής. Όταν είναι σύντομη, μπορεί το χρονικό πεδίο που καλύπτει να είναι τόσο μικρό, ώστε να είναι αδύνατο να γίνει οποιαδήποτε αναφορά σε αυτήν. Αντίθετα, όταν καλύπτει μεγάλη χρονική έκταση, μπορεί η ίδια να αποτελέσει αντικείμενο μία εκτενούς αφήγησης (Genette, 2017: 196 - 210).

1.7.5.3 Εσωτερική και εξωτερική διαχρονία

Εξωτερική ή πραγματική διαχρονία: αποτελεί τη λογική ακολουθία των γεγονότων της ιστορίας που συνέβησαν μία φορά, είτε αυτά είναι πραγματικά είτε είναι φανταστικά και παρεμβαίνει για να οριοθετήσει τη θαμιστική αφήγηση και για να ξεχωρίσει εκείνα τα χρονικά σημεία που την αποτελούν, να δώσει δηλαδή τον εσωτερικό καθορισμό.

Εσωτερική διαχρονία: η χρονική αλληλουχία της θαμιστικής αφήγησης.

Η θαμιστική αφήγηση μπορεί να τοποθετήσει την εξωτερική διαχρονία μέσα στην εσωτερική (Genette, 2017: 210 - 213).

1.7.5.4 Εναλλαγή, μεταβάσεις

Η θαμιστική αφήγηση μπορεί να αντικαταστήσει την περίληψη και έτσι ένα κείμενο μπορεί να βασίζεται στην εναλλαγή μοναδικής και θαμιστικής αφήγησης (βασικό χαρακτηριστικό του Προυστ) και όχι στην εναλλαγή σκηνής και περίληψης, που είναι συνηθισμένο χαρακτηριστικό των περισσότερων έργων. Η εναλλαγή αυτή μπορεί να έχει τις εξής απλές μορφές:

- α) μια θαμιστική ενότητα, που έχει περιγραφική ή επεξηγηματική λειτουργία, υποτάσσεται σε μια σκηνή μοναδική.
- β) μια μοναδική σκηνή, που έχει διαφωτιστική λειτουργία, υποτάσσεται σε μία θαμιστική ανάπτυξη.

Η εναλλαγή μπορεί να έχει και τις εξής περίπλοκες μορφές:

- α) μια μοναδική σκηνή δια φωτίζει μια θαμιστική ανάπτυξη που με τη σειρά της υποτάσσεται σε μια μοναδική σκηνή.
- β) μια μοναδική σκηνή που υποτάσσεται σε μία θαμιστική σκηνή έχει με τη σειρά της ανάγκη από μία θαμιστική παρένθεση (Genette, 2017: 213 - 223).

Σε ορισμένες περιπτώσεις όμως η σχέση ανάμεσα στις θαμιστικές και τις μοναδικές ενότητες μπορεί να ξεφεύγει από την ανάλυση, γιατί η αφήγηση μεταβαίνει από τη μία μορφή στην άλλη χωρίς να επισημαίνει τις σχέσεις μεταξύ τους. Υπάρχουν τα εξής είδη μετάβασης:

- α) μετάβαση από θαμιστική αφήγηση σε μοναδική ή από μοναδική σε θαμιστική μέσα από έναν εσωτερικό καθορισμό.
- β) ξαφνική μετάβαση από θαμιστική αφήγηση σε μοναδική ή από μοναδική σε θαμιστική χωρίς να γίνει καμία επισήμανση.
- γ) συνεχείς μεταβάσεις από τη μία μορφή στην άλλη, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια μοναδική και ταυτόχρονα θαμιστική ενότητα.

Τις περισσότερες φορές όμως ανάμεσα στη θαμιστική αφήγηση και στη μοναδική σκηνή υπάρχει μια ουδέτερη ενότητα. Η ουδέτερη ενότητα έχει τις εξής μορφές:

- α) συλλογιστικές παρεκβάσεις σε χρόνο Ενεστώτα.
- β) διάλογος χωρίς την ύπαρξη δηλωτικών ρημάτων.
- γ) παρεμβολή μιας ενότητας σε Παρατατικό ανάμεσα στη θαμιστική και στη μοναδική αφήγηση (Genette, 2017: 213 - 223).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ

2.1 Τι είναι η δημιουργική γραφή

Ο όρος δημιουργική γραφή αποτελεί μετάφραση του αγγλοσαξονικού όρου *creative writing*. Ενώ όμως είναι ξεκάθαρη η σημασία του όρου γραφή, δεν ισχύει το ίδιο και για τον όρο «δημιουργική». Δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί η σημασία της και κατά καιρούς έχουν δοθεί διάφορες ερμηνείες για τη δημιουργικότητα. (Κωτόπουλος, γ, 2).

Αναζητούνται, λοιπόν, τα χαρακτηριστικά του δημιουργικού, για να μπορέσει να προσδιοριστεί και ο όρος δημιουργική γραφή. Στα χρόνια της Αναγέννησης η καλλιτεχνική δραστηριότητα χαρακτηρίζεται ως δημιουργία. Στα σύγχρονα χρόνια αναφέρεται ότι ο δημιουργικός χαρακτηρίζεται από εφευρετικότητα, σύνθεση και σχεδιασμό. Δημιουργικός θεωρείται αυτός που έχει ανεξαρτησία σκέψης, αντικομφορμιστικές τάσεις, επιμονή, αυτάρκεια, αυτονομία, φαντασία, δημιουργική ένταση, περιέργεια, κοινωνική επιλεκτικότητα και ικανότητα χειρισμού των εσωτερικών συγκρούσεων μ' έναν τρόπο που να αποδεικνύεται παραγωγικός και να ανταμείβει το ίδιο το άτομο (Κωτόπουλος, γ 4-6). Σύμφωνα και με τον Rodari (2003: 204) ο δημιουργικός νους είναι αυτός που δουλεύει συνεχώς, που κάνει ερωτήσεις, που ανακαλύπτει προβλήματα, που δεν ικανοποιείται με τις εύκολες απαντήσεις, που νιώθει άνετα σε ρευστές καταστάσεις, που είναι ικανός για αυτόνομες και ανεξάρτητες κρίσεις, που αρνείται το κωδικοποιημένο, που ξαναχειρίζεται αντικείμενα και έννοιες χωρίς να εμποδίζεται από κομφορμισμούς.

Έτσι, με βάση και τον ορισμό της έννοιας «δημιουργικός», δημιουργικό γράψιμο, είναι το πρωτότυπο γράψιμο, το αντισυμβατικό, το εκφραστικό (Dawson, 2005:20-21). Η δημιουργική γραφή είναι αυτή που ανοίγει τον δρόμο για σύνθεση εμπειριών ζωής και γνώσεων που συνδυάζονται σε ένα φαντασιακό επίπεδο (Σουλιώτης, 2012: 13). Σήμερα ο όρος χρησιμοποιείται με διττή σημασία: υπονοεί από τη μία την ικανότητα να ελέγχει και να δαμάζει κανείς τις δημιουργικές σκέψεις και από την άλλη να τις μετατρέπει σε γραφή (Σουλιώτης, 2011: 37). Σύμφωνα με τον Καρακίτσιο (στο Η δημιουργική γραφή στο σχολείο, 2016: 23 - 25) δημιουργική γραφή είναι η διδασκαλία της λογοτεχνικής γραφής αλλά και των εκπαιδευτικών πρακτικών που έχουν ως στόχο να κατακτηθούν συγγραφικές δεξιότητες. Σχετίζεται κυρίως με τη λογοτεχνική συγγραφή και συνδέεται με την ποιητική λειτουργία της γλώσσας. Βέβαια, γενικά δεν είναι απαραίτητο να σχετίζεται πάντα με τη παραγωγή λογοτεχνικών κειμένων, αλλά και ειδικά όσον αφορά τον χώρο της εκπαίδευσης πρόκειται για μια γραπτή έκφραση, με την οποία τα παιδιά καταγράφουν τις ιδέες τους, τις σκέψεις τους, τα συναισθήματά τους με μία γραφή πρωτότυπη (Κωτόπουλος γ, 18). Άλλωστε, η

δημιουργική γραφή ως διδακτικό αντικείμενο δεν επιδιώκει σε καμία των περιπτώσεων την ανεύρεση συγγραφικών ταλέντων (Κωτόπουλος δ, 6).

Σε επίπεδο πρακτικής υπάρχουν δύο αντιμαχόμενες απόψεις όσον αφορά τη δημιουργική γραφή. Κάποιοι υποστηρίζουν πως η δημιουργική γραφή είναι το ελεύθερο γράψιμο, ενώ άλλοι εστιάζουν στη μέθοδο, στην τεχνική και στον σχεδιασμό της παραγωγής ενός κειμένου. Μέσα από τη σύγκρουση αυτή όμως τελικά προκύπτει η σύνθεση, ότι δηλαδή η δημιουργική γραφή στηρίζεται από τη μία στην ανάμιξη διάφορων τεχνικών αλλά από την άλλη είναι και η γραφή που ρέει, βγαίνει από το ασυνείδητο και χρησιμοποιεί και νοητικά και συναισθηματικά στοιχεία (Καλογεροπούλου, 2006: 70 -71). Οι φιλολογικές σπουδές εστιάζουν στο προϊόν, το κείμενο. Η δημιουργική γραφή εστιάζει στη διαδικασία, τη γραφή (Κωτόπουλος δ, 18).

Συμπερασματικά, δημιουργική γραφή είναι κάθε γραφή στην οποία προέχει η δημιουργικότητα, σε αντίθεση προς την πληροφοριακή πρόθεση κάθε είδους γραφή που θεωρείται μη λογοτεχνική. Ο Ουμπέρτο Έκο⁵ αντιδιαστέλλει τη δημιουργική γραφή προς την επιστημονική, γιατί ένα θεωρητικό δοκίμιο αποδεικνύει μια συγκεκριμένη θέση ή δίνει μια απάντηση σε ένα δεδομένο πρόβλημα, ενώ σε ένα λογοτεχνικό κείμενο θέλει κανείς να αναπαραστήσει τη ζωή και να προτείνει στους αναγνώστες της δοκιμή μιας λύσης και όχι μιας οριστικής συνταγής (Κωτόπουλος & Βακάλη, 2017: 441)

2.2 Σύντομη ιστορική αναδρομή της δημιουργικής γραφής

Η ιστορία της δημιουργικής γραφής είναι πολύ μακρινή, γιατί στοιχεία της εντοπίζονται στην αρχαία Ρητορική, τον 5^ο π.Χ. αιώνα. Και όταν λέμε Ρητορική εννοούμε τη μέθοδο που ασχολείται με τη σύνθεση προφορικού και γραπτού λόγου με στόχο ο λόγος αυτός να πείσει (Καρακίτσιος, στο Η δημιουργική γραφή στο σχολείο, 2016: 25). Αυτός που συνέλεξε και μελέτησε δημιουργικές πρακτικές που είχαν γίνει ήδη αποδεκτές και εφαρμόζονταν για αρκετά χρόνια ήταν ο Αριστοτέλης (384 – 322 π.Χ) στο έργο του «Περί Ποιητικής». Στο έργο αυτό ο Αριστοτέλης υποδείκνυε στους μαθητές του τι να αναζητούν και τι να αποφεύγουν όταν συνέθεταν τα δράματά τους (Κωτόπουλος δ, 11)

Στα χρόνια του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης θεωρούσαν τη γραφή και τον λόγο τέχνες και χρησιμοποιούσαν τη Ρητορική και τα μέσα της για μία αποτελεσματική ομιλία. Εκείνα τα χρόνια οι ρήτορες δίδασκαν το ύφος, την τεχνική και τη γραφή μέσα από το παράδειγμα και τη μίμηση (Morley 2007: 17).

⁵ Ιταλός δοκιμογράφος, φιλόσοφος, κριτικός λογοτεχνίας (1932 – 2016)

Με τη σημερινή μορφή η δημιουργική γραφή εμφανίστηκε στην Αμερική στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ως αποτέλεσμα της προσπάθειας που γινόταν να αντιμετωπίσουν τη λογοτεχνία όχι ως αντικείμενο ερμηνείας αλλά ως δημιουργική δραστηριότητα (Βασιλάκη & Γιαννακουδάκης 2009: 14). Ως επιστημονικός κλάδος όμως εμφανίζεται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στις ΗΠΑ παράλληλα με τις προσπάθειες που γίνονταν να αντικαταστήσουν την ιστορική, φιλολογική και γλωσσολογική ανάλυση των λογοτεχνικών έργων από μία λογοτεχνική κριτική που να αξιολογεί τη Λογοτεχνία με όρους που αφορούν την αισθητική της ποιότητα (Κωτόπουλος δ, 12). Μάλιστα το 1949 η δημιουργική γραφή εισάγεται πλέον επίσημα: αρχικά στα μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών των αμερικανικών πανεπιστημίων και στη συνέχεια και στα προπτυχιακά (Καλογεροπούλου, 2006: 69)

Σήμερα η δημιουργική γραφή διδάσκεται στα περισσότερα Πανεπιστήμια του κόσμου και τα προγράμματά της είναι κατοχυρωμένα. Στην Ελλάδα όμως άργησε πολύ να εμφανιστεί, και μάλιστα τα πρώτα χρόνια διδασκόταν μόνο μέσα από κάποια σεμινάρια και εργαστήρια. Το μεγάλο αποφασιστικό βήμα έγινε το 2008 από το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας με το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Δημιουργικής Γραφής με εμπνευστή τον πρώτο Διευθυντή Σπουδών και Επιστημονικά υπεύθυνο τον αείμνηστο ποιητή και πανεπιστημιακό Μίμη Σουλιώτη (†2012). Το 2016 ιδρύθηκε και το αντίστοιχο τμήμα στο ΕΑΠ. Δυστυχώς, μέχρι και σήμερα δεν υπάρχει ακόμη σε κανένα ελληνικό Πανεπιστήμιο σε προπτυχιακό επίπεδο (Κωτόπουλος γ, 11 – 12).

2.3 Άξονες δημιουργικής γραφής και χώροι στους οποίους εντάσσεται

Σύμφωνα με τον Dawson (2005: 49) η δημιουργική γραφή συγκροτείται με βάση τους εξής συγκεκριμένους άξονες: τη δημιουργική προσωπική έκφραση (creative self – expression), τον γραμματισμό (literacy), την τεχνική (craft) και τη μελέτη εκ των έδων. Άλλωστε η δημιουργική γραφή εντάσσεται σε τρεις χώρους: της φιλολογίας ως λογοτεχνική γραφή, της παιδαγωγικής ως εκπαιδευτική μέθοδος διδασκαλίας και της ψυχολογίας ως θεραπευτική μέθοδος, γιατί μπορεί να λειτουργήσει θεραπευτικά, να προσφέρει εκτόνωση, απελευθέρωση και αυτοεπιβεβαίωση στο άτομο (Ντιούδη, 2012:16).

2.4 Διδασκαλία τη δημιουργικής γραφής

Το ερώτημα για το αν διδάσκεται ή όχι η γραφή είναι η σύγχρονη έκδοση του αρχαίου αφορισμού «poeta nascitur· non fit»⁶ από την *Ars Poetica* του Οράτιου. Τέτοιου είδους

⁶ Ο ποιητής γεννιέται, δεν γίνεται.

φιλοσοφικές θεωρήσεις ξεκίνησαν από τον Πλάτωνα, ίσως και νωρίτερα. Η συγκρότηση άλλωστε της δημιουργικής γραφής ως επιστημονικού κλάδου στη σύγχρονη εποχή μπορεί να αναζητηθεί στην επαναπροσέγγιση της αρχαίας δραματικής διδασκαλίας και των ασκήσεων της αναγεννησιακής ρητορικής σχετικά με την συγγραφική σύνθεση (Κωτόπουλος δ, 11). Επομένως, «στην αρχαιότητα αλλά και κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, πριν από την εμφάνιση του Ρομαντισμού, η κυρίαρχη αντίληψη περί αισθητικής δεν ξεχώριζε τον τεχνίτη από τον καλλιτέχνη, τον εκτελεστή από τον δημιουργό και αυτομάτως ήταν διάχυτη η πίστη ότι η τέχνη (άρα και η λογοτεχνία) αποκτάται αποκλειστικά με μάθηση και διδασκαλία και μέχρι τον 19^ο αιώνα η διδασκαλία γραφής, λογοτεχνικής και μη, εγγράφεται στο ευρύ πλαίσιο της Ρητορικής» (Καρακίτσιος στο Η δημιουργική γραφή στο σχολείο, 2016: 26 - 27).

Στο πέρασμα των χρόνων συνεχίστηκαν οι αντικρουόμενες απόψεις για το αν διδάσκεται ή όχι η δημιουργική γραφή. Ο Immanuel Kant⁷ υποστήριξε πως ο συγγραφικός τρόπος χάνεται όταν επιχειρείται η διδασκαλία του. Την ίδια άποψη είχε και ο Henry James⁸ που υποστήριξε πως το μυθιστόρημα είναι μια μορφή τέχνης που οι νόμοι του δεν μπορούν να διδαχθούν. Ενώ ο Beasant, Άγγλος πεζογράφος ήσσονος σημασίας, υποστήριξε πως οι κανόνες της πεζογραφίας μπορούν να διδαχθούν με ακρίβεια αλλά σε όσους ήδη έχουν προικιστεί με τα απαραίτητα χαρίσματα. Ουσιαστικά, η δημόσια συζήτηση για το αν μπορεί ή όχι να διδαχθεί η γραφή αναπτύχθηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Τότε καταγράφονται και οι πρώτες προσπάθειες να διδαχθεί η γραφή, είτε με οδηγίες σε εγχειρίδια είτε με την κριτική που γινόταν στα εγχειρίδια των εργαστηρίων. Την ίδια εποχή στην Αμερική κυκλοφορούν και εγχειρίδια γραφής και ειδικότερα γραφής διηγημάτων (Κωτόπουλος δ, 11 - 12).

Έτσι, από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, η αντίληψη ότι η δημιουργική γραφή είναι αποτέλεσμα μελέτης της λογοτεχνικής γραμματείας αλλά και συστηματικής άσκησης και καλλιέργειας γίνεται όλο και περισσότερο αποδεκτή. Το δημιουργικό γράψιμο, λοιπόν, μπορεί να διδαχθεί. Το ζήτημα είναι να βρεθούν οι σωστές διδακτικές πρακτικές που δεν θα περιορίζονται ούτε μόνο στο περιεχόμενο ούτε μόνο στη μορφή, γιατί στην πρώτη περίπτωση θα υπάρχουν τεχνικά λάθη, ενώ στη δεύτερη απλώς θα αναπαράγονται τεχνικά άρτια κείμενα. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την κριτική προσέγγιση μεγάλης ποικιλίας λογοτεχνικών κειμένων καθώς και με την εφαρμογή στρατηγικών παραγωγής κειμένων. Σημαντικό επίσης στη διδασκαλία της δημιουργικής γραφής είναι να μπορούν οι υποψήφιοι συγγραφείς να προσεγγίζουν κριτικά τη γραφή τους και σε ένα μεταναγνωστικό στάδιο

⁷ Γερμανός φιλόσοφος (1724–1804)

⁸ Αμερικανός συγγραφέας (1843–1916)

(Γρόσδος, στα Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα «Αναστοχασμοί για την παιδική ηλικία», 2014: 487)

Συμπερασματικά, η έμπνευση δεν διδάσκεται, αλλά διδάσκονται οι τρόποι για τη δημιουργία ενός πλαισίου που ευνοεί τη γέννησή της και την έκφρασή της και ένα τέτοιο πλαίσιο είναι και οι συνθήκες που ευνοούν τα στοιχεία που οδηγούν σε άλλου τύπου χρήσης των λέξεων, σε γλωσσικές ανατροπές, σε παρθενικές ενατενίσεις της πραγματικότητας και σε φρέσκους καινούριους δρόμους προσωπικής γραφής και έκφρασης (Καρακίτσιος στο Η δημιουργική γραφή στο σχολείο, 2016: 31).

2.5 Βασικός σκοπός και στόχοι της διδασκαλίας της δημιουργικής γραφής

Βασικός σκοπός της διδασκαλίας της δημιουργικής γραφής, είτε σε εργαστήρια δημιουργικής γραφής είτε στο σχολείο, είναι να διαμορφωθούν πιο υποψιασμένοι αναγνώστες και να γίνει μία πιο ουσιαστική και συστηματική επαφή με την τέχνη του λόγου, που θα οδηγήσει στην κατανόηση των λογοτεχνικών κειμένων (Νικολαΐδου, στο Η δημιουργική γραφή στο σχολείο, 2016: 104).

Οι επιμέρους στόχοι της διδασκαλίας της δημιουργικής γραφής είναι οι εξής:

- Η τριβή με πολλά λογοτεχνικά κείμενα, για να μπορέσει κάποιος να γράψει το δικό του κείμενο
- Η καλλιέργεια της δεξιότητας αφήγησης ιστοριών, συναισθημάτων ή καταστάσεων και της περιγραφής προσώπων, τόπων και αντικειμένων με βιωματικό τρόπο.
- Η κινητοποίηση της φαντασίας και της συγγραφικής επινοητικότητας.
- Η ανάπτυξη κριτικής και δημιουργικής σκέψης.
- Η δοκιμασία στην πράξη των τεχνικών αφήγησης, γιατί μόνο τότε μπορεί να γίνει αντιληπτό ότι άλλος είναι ο συγγραφέας και άλλος ο αφηγητής.
- Η γλωσσική καλλιέργεια.
- Η εκμάθηση της επεξεργασίας ενός κειμένου, γιατί ένα κείμενο δουλεύεται πολλές φορές.
- Η παρουσίαση του έργου στην ομάδα, η ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας και η δημιουργία κλίματος συντροφικότητας και δημιουργικότητας μέσα στην τάξη ή μέσα στην ομάδα (Νικολαΐδου, στο Η δημιουργική γραφή στο σχολείο, 2016: 105 - 107).

2.6 Οφέλη από την ενασχόληση με τη δημιουργική γραφή

Με βάση τους στόχους της διδασκαλίας της δημιουργικής γραφής διαμορφώνονται και τα αντίστοιχα οφέλη από την ενασχόληση με αυτήν. Συγκεκριμένα, όταν κάποιος ασχολείται με τη δημιουργική γραφή:

- Έρχεται σε επαφή με πολλά λογοτεχνικά κείμενα, εμβαθύνει στην κατανόησή τους και εντρυφά στην φιλιαναγνωσία.
- Καλλιεργεί τη δεξιότητα να περιγράφει και να αφηγείται, εμπεδώνοντας τις τεχνικές αφήγησης.
- Αναπτύσσει την κριτική και δημιουργική σκέψη, συγκροτείται πνευματικά και μαθαίνει να αμφισβητεί..
- Κινητοποιεί τη φαντασία και τη συγγραφική επινοητικότητα και μαθαίνει να επεξεργάζεται και να δημιουργεί ένα κείμενο μυθοπλασίας μέσα από τη σύνθεση της πραγματικότητας και της επινόησης.
- Αξιοποιεί την εμπειρία και τις γνώσεις του ως συγγραφικό υλικό και τη φαντασία του ως συγγραφικό καύσιμο.
- Πλουτίζεται ο συναισθηματικός του κόσμος και βιώνει έντονες συγκινήσεις.
- Μπαίνει στη θέση των ηρώων του, ζει σε διάφορες εποχές και σε διαφορετικούς ανθρώπους και έτσι μπορεί και κατανοεί το διαφορετικό και μπορεί να το αποδεχτεί πιο εύκολα.
- Εσωτερικεύει κανόνες, πρότυπα, συμπεριφορές και αξίες.
- Γνωρίζει καλύτερα τον κόσμο, τον πολιτισμό, τις αξίες, αλλά και τον εαυτό του και τις κλίσεις του.
- Καλλιεργεί τη γλώσσα, αντιλαμβάνεται την πολυσημία της και μαθαίνει να τη χρησιμοποιεί με βάση τους κανόνες της και ανάλογα με την περίσταση.
- Αντιλαμβάνεται καλύτερα το σημασιολογικό βάθος των λέξεων και κατανοεί πως οι λέξεις δημιουργούν τον κόσμο και ότι η γλώσσα είναι ένα πανίσχυρο νοητικό εργαλείο.
- Συνειδητοποιεί πως το ύφος, η στίξη, οι αφηγηματικές τεχνικές, η μορφή αποτελούν εύπλαστο υλικό.
- Μαθαίνει να επικοινωνεί με τους άλλους και να εκτίθεται σε κοινό παρουσιάζοντας τα κείμενά του (Νικολαΐδου, στο Η δημιουργική γραφή στο σχολείο, 2016: 105 - 108)

Σύμφωνα με τον Σουλιώτη (2012:13), η επιτυχία της διδασκαλίας της δημιουργικής γραφής, κρίνεται από το αν και κατά πόσο μπορεί να διαμορφώσει (περισσότερους και) επαρκέστερους αναγνώστες της λογοτεχνίας. Όπως υποστηρίζει, άλλωστε, με τη δημιουργική γραφή η πρόσληψη της λογοτεχνίας από αποκλειστικά παθητική γίνεται και ενεργητική.

2.7 Δημιουργική γραφή και εκπαίδευση

Σύμφωνα με το ΚΕΠΑ (Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς Γλωσσών και Πολιτισμών) του 2005 είναι πολύ σημαντική η παιγνιώδης χρήση της γλώσσας και για αυτό θα πρέπει να δίνεται έμφαση σε παιγνιώδεις δραστηριότητες, όπως η δημιουργική γραφή.

Στην Ελλάδα για πρώτη φορά το ΔΕΠΠΣ⁹ και ΑΠΣ¹⁰ του 2002 στοχεύει στην προαγωγή της δημιουργικότητας και στην ανάπτυξη της δημιουργικής έκφρασης. Στις δραστηριότητες παραγωγής λόγου συμπεριλαμβάνονται η παραγωγή προφορικού, γραπτού και πολυτροπικού κειμένου και οι μαθητές καλούνται να ασκηθούν σε ποικίλα είδη λόγου. Ωστόσο, συστηματικά η δημιουργική γραφή εμφανίζεται στο ΑΠΣ του 2011¹¹ για τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας της Α΄ Λυκείου, όπου για πρώτη φορά υπάρχουν προτεινόμενες δραστηριότητες δημιουργικής γραφής και υποδείξεις προς τον εκπαιδευτικό για να συμπεριληφθούν στη μαθησιακή πράξη. Η φιλοσοφία του Προγράμματος κατευθύνει στην εξάσκηση των μαθητών σε κειμενικούς τύπους που εντάσσονται σε μια συγκεκριμένη κάθε φορά κοινωνική πραγματικότητα (Βακάλη, 2014: 344 – 345).

Από το σχολικό έτος 2016 – 2017¹² γίνονται αλλαγές στον τρόπο εξέτασης στο μάθημα της «Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας» στο Γυμνάσιο, που η Γλωσσική Διδασκαλία και η Νεοελληνική Λογοτεχνία συνεξετάζονται σε τρίωρη εξέταση με διαφορετικά όμως θέματα, ξεχωριστά φύλλα απαντήσεων και ξεχωριστό βαθμό για το καθένα από αυτά. Στον κλάδο της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας το τρίτο θέμα αναφέρεται στην παραγωγή γραπτού λόγου και προτείνεται ένα θέμα αναγνωστικής ανταπόκρισης και ένα θέμα δημιουργικής γραφής και κάθε μαθητής/μαθήτρια επιλέγει το ένα από τα δύο. Όσον αφορά το θέμα της δημιουργικής γραφής ζητείται: α) είτε να αναδιηγηθούν τμήμα της ιστορίας από την οπτική ενός συγκεκριμένου ήρωα, β) είτε να αλλάζουν ή να συμπληρώσουν δημιουργικά το αρχικό κείμενο, γ) είτε να διατυπώσουν σκέψεις και συναισθήματα από την ανάγνωση του κειμένου σε ένα νέο κείμενο με τα χαρακτηριστικά που ορίζονται από τον/την εκπαιδευτικό. Η τρίωρη εξέταση γενικεύεται το 2017¹³ και στην Α΄ και Β΄ τάξη των ΕΠΑΛ, όπου ισχύει ότι ισχύει και στην εξέταση του Γυμνασίου. Επίσης, κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς 2017 – 2018 το Υπουργείο Παιδείας δημοσιεύει νέες οδηγίες για την πανελλαδική εξέταση του μαθήματος Νέων Ελληνικών των ΕΠΑΛ για το έτος 2018. Δίνονται στους μαθητές δύο μη διδαγμένα κείμενα, ένα μη λογοτεχνικό και ένα λογοτεχνικό

⁹ Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών

¹⁰ Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών

¹¹ ΦΕΚ 1562 / 27-6-2011

¹² ΦΕΚ 211/11-11-2016

¹³ Φ4/56637/Δ4/31-3-2017

και στο λογοτεχνικό οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν σε τρία θέματα. Το τρίτο θέμα αφορά στην ερμηνεία και την παραγωγή λόγου σε ένα θέμα αναγνωστικής ανταπόκρισης. Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να αξιολογήσουν ιδέες, αξίες, στάσεις, συμπεριφορές, που αναδεικνύονται στο κείμενο και να τις συγκρίνουν με αυτές του σήμερα ή να τις συσχετίσουν με προσωπικές εμπειρίες και συναισθήματα (Κωτόπουλος & Βακάλη, 2017: 441 - 443). Το 2018¹⁴ η συνεξέταση γενικεύεται και στην Α΄ και Β΄ τάξη του Γενικού Λυκείου, όπου και εδώ το τρίτο θέμα της Λογοτεχνίας είναι αντίστοιχο με αυτό της πανελλαδικής εξέτασης των ΕΠΑΛ, δηλαδή αναγνωστικής ανταπόκρισης. Τέλος το 2019¹⁵ το Υπουργείο Παιδείας δημοσιεύει οδηγίες για την πανελλαδική εξέταση του μαθήματος των Νέων Ελληνικών στη Γ΄ τάξη των Γενικών Λυκείων για το σχολικό έτος 2019 – 2020, όπου για πρώτη φορά ορίζεται η συνεξέταση Γλώσσας – Λογοτεχνίας. Δίνονται στους μαθητές και στις μαθήτριες δύο ή τρία μη διδαγμένα κείμενα συνολικής έκτασης έως τρεις σελίδες, ένα εκ των οποίων είναι λογοτεχνικό και το τρίτο θέμα σχετίζεται με το λογοτεχνικό κείμενο, όπου ζητείται ερμηνευτικό σχόλιο και βαθμολογείται με άριστα το 15/100 μονάδες. Ως ερμηνευτικό σχόλιο θεωρείται ένα γραπτό σχόλιο περιορισμένης έκτασης που περιλαμβάνει την ανάπτυξη του βασικού θέματος του κειμένου και της σημασίας του για τον ίδιο (Βακάλη, 2021: 6 -7)

Δηλαδή, σταδιακά η δημιουργική γραφή εντάσσεται στο σχολείο και προσπαθεί να βελτιώσει το περιεχόμενο της παρεχόμενης εκπαίδευσης, γιατί η δημιουργική γραφή στο σχολείο μπορεί να λειτουργήσει ως δόλωμα για τους μαθητές και τις μαθήτριες και τη διδασκαλία. Οι μαθητές και οι μαθήτριες εργάζονται με περισσότερο κέφι, αλλάζει το κλίμα της τάξης και αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες. Φυσικά, δεν σχετίζεται μόνο με τη διδασκαλία της λογοτεχνίας ή των φιλολογικών μαθημάτων. Από τη στιγμή που η αφήγηση υπάρχει σε όλα τα μαθήματα, μπορεί να ενταχθεί και η δημιουργική γραφή σε όλα τα μαθήματα, ακόμη και στη γυμναστική, όταν τα παιδιά σωματοποιούν τις λέξεις ενός τραγουδιού με χορευτικές κινήσεις. (Νικολαΐδου, στο Η δημιουργική γραφή στο σχολείο, 2016: 109).

2.8 Εργαστήρια Δημιουργικής Γραφής

Η Δημιουργική Γραφή εισάγεται στα Πανεπιστήμια το 1949, αλλά ήδη κάποια χρόνια πριν είχαν αρχίσει να υπάρχουν οι προάγγελοι. Έτσι, έχουμε το «47 Workshop» του George Baker στο Harvard μεταξύ 1906 και 1925. Το 1939 έχουμε το πρώτο Εργαστήριο Δημιουργικής Γραφής του Iowa Writer's Workshop σε ένα θερινό τμήμα. Με το πέρασμα των χρόνων

¹⁴ 199621/Δ2/11-10-18 Υ.Α.

¹⁵ 107268/Δ2/3-7-2019 Υ.Α.

όμως τα εργαστήρια δημιουργικής γραφής ενηλίκων, εφήβων και παιδιών πολλαπλασιάζονται συνεχώς (Dawson, 2005: 81).

Στην Ελλάδα τα πρώτα εργαστήρια δημιουργικής γραφής εμφανίζονται τη δεκαετία του '80 ακολουθώντας τα δυτικά πρότυπα. Πρώτος δάσκαλος ήταν ο Νίκος Φωκάς που δίδαξε στη ΧΕΝ των Αθηνών το 1983 το άγνωστο μέχρι τότε αντικείμενο της δημιουργικής γραφής. Στη δεκαετία του '90 τα Εργαστήρια Δημιουργικής Γραφής αναπτύσσονται συνήθως στο πλαίσιο επιμορφωτικών προγραμμάτων αγγλόφωνων ιδρυμάτων, όπως το Ελληνοαμερικανικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (Κολλέγιο Αθηνών) και ο οίκος δημοπρασιών Christie's. Αρχίζουν όμως να αποκτούν κύρος και να γίνονται ευρύτερα γνωστά από το 2002 και το 2005 που το Ευρωπαϊκό Κέντρο Μετάφρασης Λογοτεχνίας και Επιστημών του Ανθρώπου (ΕΚΕΜΕΛ) και το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (ΕΚΕΒΙ) συμπεριλαμβάνουν στα σεμινάρια τους τη δημιουργική γραφή. Από το φθινόπωρο του 2012 διεξάγονται, σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, σειρά εργαστηρίων δημιουργικής γραφής για το διήγημα και το μυθιστόρημα, όπως επίσης για τις τεχνικές της αφήγησης, την ποίηση και το παιδικό βιβλίο, με τη μορφή παραδοσιακής αλλά και εξ αποστάσεως διδασκαλίας. Μάλιστα, τα τελευταία χρόνια τα Εργαστήρια Δημιουργικής Γραφής βρίσκονται σε άνθιση σε όλη την Ελλάδα (Κουζέλη, Το Βήμα, 2015). Τα μαθήματα διοργανώνονται από διάφορους φορείς, είτε δημόσιους (Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, Δημοτικές Βιβλιοθήκες, Κέντρα Επιμόρφωσης και Διά Βίου Εκπαίδευσης, Δημοτικά Πνευματικά Κέντρα, Εκκλησιαστικά Κέντρα Νεότητας, Μουσεία, Κέντρα Ψυχολογικής Υποστήριξης και Επανεξέταξης) είτε ιδιωτικούς (Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών, Βιβλιοπωλεία, Εκδοτικοί Οίκοι, Πολυχώροι Τέχνης, Περιοδικά, Ψυχοθεραπευτικά Κέντρα, Μορφωτικοί και Πολιτισμικοί Σύλλογοι). Οι περισσότεροι φορείς βρίσκονται στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη και η διδασκαλία γίνεται είτε διά ζώσης είτε εξ αποστάσεως. Απευθύνονται σε παιδιά, σε εφήβους και σε ενήλικες, δημιουργώντας διαφορετικές ομάδες που συνήθως είναι ολιγομελείς (Ντιούδη, 2012).

Σύμφωνα με τον Κωτόπουλο (2015: 4 – 5) κάποια Εργαστήρια Δημιουργικής Γραφής προσφέρονται από διάφορους φορείς άσχετους με το αντικείμενο και για αυτό κάποια στιγμή θα πρέπει να γίνει αξιολόγηση του έργου τους, ίσως και της επιλογής των διδασκόντων ή των κριτηρίων επιλεξιμότητας που θέτουν ή δεν θέτουν. Ήδη από τη δεκαετία του '80 είναι πολλοί αυτοί που τονίζουν ότι οι μέθοδοι διδασκαλίας της δημιουργικής γραφής θα πρέπει να συστηματοποιηθούν με επιστημονικό τρόπο και όχι με ελεύθερο αυτοσχεδιαστικό τρόπο (Αναγνώστου & Κωτόπουλος, 2015: 2 - 3 στο Η παιδαγωγική της Δημιουργικής Γραφής, Πρακτικά Συνεδρίου)

Έτσι, από την D. J. Donnelly (όπ. αναφ. από Αναγνώστου & Κωτόπουλο, 2015: 4) προτείνεται η εξής ταξινόμηση των παιδαγωγικών αντιλήψεων για τη διδασκαλία της δημιουργικής γραφής με βάση κυρίως τις διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις της λογοτεχνίας:

1. Η παιδαγωγική της αντικειμενικότητας, που προκύπτει από τις θεωρίες της Νέας Κριτικής, βλέπει το κείμενο ως αυτόνομο φορέα νοήματος και η διδασκαλία αρχίζει και τελειώνει στο γραφόμενο κείμενο. Προτείνεται το close reading, η διεισδυτική και σχολαστική ανάγνωση της λογοτεχνίας. Δουλεύει το κείμενο λέξη προς λέξη, είτε πρόκειται για ήδη υπάρχον λογοτεχνικό κείμενο προς ανάγνωση, είτε για νέο, υπό συγγραφή, κείμενο. Προκρίνονται τα μορφικά στοιχεία των κειμένων έναντι των θεματικών και αυτό είναι το βασικό μειονέκτημα αυτής της μεθόδου καθώς και το ότι μπορεί να εκτραπεί σε μια επιφανειακή προσέγγιση. Για αυτό και προτείνεται από τη D.J. Donnelly το μάθημα της δημιουργικής γραφής να περιλαμβάνει παράλληλα και ανάγνωση των κειμένων και σε άλλα επίπεδα αλλά και τη συνανάγνωση κειμένων με τα ίδια θέματα.
2. Η παιδαγωγική της αυτοέκφρασης που συνδέεται με την εκφρασιακή αντίληψη αλλά και με τη ρομαντική αντίληψη για τη λογοτεχνία. Δηλαδή, περιορίζεται η κανονιστική διδασκαλία της γλώσσας και ορίζεται η ελεύθερη παραγωγή γραπτού λόγου. Το ζητούμενο είναι να ενισχυθεί η εκφραστική διάθεση όσων ασχολούνται με τη δημιουργική γραφή. Για να γίνει αυτό θα πρέπει ο κάθε διδασκόμενος να στραφεί στον εαυτό του και να αναδυθεί ο εσωτερικός του πλούτος. Από τους διδάσκοντες προτείνονται διάφορες στρατηγικές, ασκήσεις και σενάρια που υποδεικνύουν τρόπους λογοτεχνικής, αφηγηματικής ή ποιητικής, επεξεργασίας του βιωματικού υλικού. Ταυτόχρονα υποδεικνύουν ότι και η παρατήρηση της ζωής μπορεί να αποτελέσει πολύτιμη λογοτεχνική ύλη. Μέσα από αυτούς τους τρόπους, όσοι ασχολούνται οδηγούνται στην αυτοανακάλυψη και αυτό μπορεί να λειτουργήσει θεραπευτικά. Το αρνητικό της όμως είναι ότι ταυτίζει τη λογοτεχνία με την αυτοέκφραση, ενώ η λογοτεχνία ουσιαστικά την υπερβαίνει. Επιπλέον, αμφισβητείται και η θεραπευτική της δύναμη, γιατί ο διδασκόμενος μπορεί να αρνηθεί να εκθέσει τις βαθύτερες σκέψεις του.
3. Η παιδαγωγική της μίμησης, σύμφωνα με την οποία οι εκπαιδευόμενοι μιμούνται τεχνικές συγγραφής. Η μαθητεία στηρίζεται στην παρατήρηση και η παρατήρηση διδάσκει τα μυστικά της αφήγησης και έτσι στη συνέχεια ο μαθητευόμενος είναι έτοιμος να αφηγηθεί και ο ίδιος. Για αυτό και οι ασκήσεις μίμησης χρησιμοποιούνται σε μαθήματα δημιουργικής γραφής. Ακόμη και οι παραλλαγές ενός λογοτεχνικού κειμένου αποτελούν ασκήσεις μίμησης, γιατί μίμηση είναι και το να κάνεις το αντίθετο. Στόχος της μίμησης

είναι να εξασκηθούν οι μαθητευόμενοι με τους δοκιμασμένους τρόπους λογοτεχνικής γραφής που αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για μια αξιοπρεπή δοκιμή συγγραφής. Ουσιαστικά τα κείμενα αναλαμβάνουν τον ρόλο του δασκάλου.

4. Η παιδαγωγική της αναγνωστικής ανταπόκρισης που εστιάζει στο πώς προσλαμβάνει ο αναγνώστης το κείμενο. Η πρόσληψη αποτελεί βασική μέθοδο, γιατί συνθέτει την ιστορική προσέγγιση, την αυτοτέλεια του κειμένου και τον ερμηνευτικό πλουραλισμό. Αυτό μπορεί να λειτουργήσει και στα Εργαστήρια Δημιουργικής Γραφής, γιατί γίνεται μία προσέγγιση αυτενεργή και μαθητοκεντρική. Με την αναγνωστική ανταπόκριση καλλιεργείται μια αναγνωστική ικανότητα πιο ευαίσθητη, πιο ευέλικτη και πιο αναδημιουργική.

Σε ένα Εργαστήριο Δημιουργικής Γραφής θα πρέπει να εφαρμόζονται όλες αυτές οι μέθοδοι, για να θεωρηθεί ότι επιτελείται ο στόχος του εργαστηρίου και ότι οι εκπαιδευόμενοι έχουν αποκομίσει όλα τα οφέλη της διδασκαλίας της δημιουργικής γραφής.

2.9 Ο ρόλος του επιμορφωτή στα Εργαστήρια της Δημιουργικής Γραφής

Η πρώτη έγνοια ενός επιμορφωτή Εργαστηρίου Δημιουργικής Γραφής για εφήβους και έφηβες θα πρέπει να είναι η δημιουργία αναγνωστών και αναγνωστριών επαρκών και απαιτητικών. Δηλαδή, θα πρέπει να οδηγήσει τους νέους και τις νέες στη δημιουργική ανάγνωση, γιατί για να είναι κάποιος καλός συγγραφέας, θα πρέπει να είναι καλός αναγνώστης και για να το πετύχει αυτό, θα πρέπει να βρει κείμενα που άπτονται των ενδιαφερόντων τους. Είναι βασικό από παθητικοί δέκτες των κειμένων να αρχίσουν να προσλαμβάνουν ενεργητικά τα έργα και να συμμετέχουν συνειδητά στην κατασκευή του νοήματός τους. Θα πρέπει να γνωρίσουν ποικιλία λογοτεχνικών έργων, να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τους κώδικες και τις συμβάσεις που πραγματώνονται σε αυτά, τις δομές οργάνωσής τους, τις υφολογικές επιλογές, τις τεχνικές σύνθεσης (Κιοσσές, 2018: 30). Το πρώτο στάδιο, δηλαδή, είναι το *προσυγγραφικό* που αφορά την ανάγνωση της λογοτεχνίας και τη συνομιλία των κειμένων (Νικολαΐδου, στο Η δημιουργική γραφή στο σχολείο, 2016: 110).

Το επόμενο στάδιο της διδασκαλίας της δημιουργικής γραφής σε ένα εργαστήριο είναι το *συγγραφικό*. Στο στάδιο αυτό ο επιμορφωτής δίνει ασκήσεις στις οποίες ορίζονται με σαφήνεια τα ζητούμενά τους, όπως τι είδους κείμενο ζητείται, ποιο είναι το θέμα, η φόρμα, οι αφηγηματικές τεχνικές, το όριο των λέξεων (Νικολαΐδου, στο Η δημιουργική γραφή στο σχολείο, 2016: 110 - 111). Ο επιμορφωτής παροτρύνει και εμπυχώνει τους εφήβους και τις

έφηβες να σκεφτούν και με βάση τις προσωπικές τους εμπειρίες αλλά και να απελευθερώσουν τη φαντασία τους. Οι νέοι και οι νέες, έχοντας ως βάση τα λογοτεχνικά κείμενα και αξιοποιώντας δημιουργικά τις συμβουλές και τις γνώσεις του επιμορφωτή, μαθαίνουν να παρατηρούν τη χρήση συγκεκριμένων τεχνικών στα κείμενα και έτσι αναπτύσσουν σταδιακά τις δικές τους δεξιότητες, αποκτούν εμπειρίες, σχηματίζουν απόψεις, κατακτούν γνώσεις και διαμορφώνουν τη δική τους οπτική. (Κιοσσές, 2018: 34 - 36).

Το τελευταίο στάδιο είναι το *μετασυγγραφικό*, όπου παρουσιάζονται και συζητούνται οι δοκιμές στην ολομέλεια. Οι νεαροί και οι νεαρές συγγραφείς παρουσιάζουν τα κείμενά τους, με στόχο να υπάρξουν βελτιωτικές παρεμβάσεις και να δημιουργηθεί μια νέα δυναμική. Οι προτάσεις, βέβαια, του επιμορφωτή θα πρέπει να έχουν συμβουλευτικό χαρακτήρα και να ενθαρρύνεται η τροποποίηση του κειμένου ή η επανεγγραφή του (Νικολαΐδου, στο Η δημιουργική γραφή στο σχολείο, 2016: 111). Σημαντικό επίσης είναι, με την παρότρυνση του επιμορφωτή, να μάθουν να σχολιάζουν και να εκφέρουν την άποψή τους και για κείμενα των άλλων επιμορφουμένων αλλά και να δέχονται αντίστοιχα ανατροφοδότηση και για τα δικά τους κείμενα και να την αξιοποιούν δημιουργικά (Κιοσσές, 2018: 35).

Δηλαδή, η διδασκαλία της δημιουργικής γραφής αποτελεί μια συνεχή διαδικασία, με αλληλοεξαρτώμενες συνιστώσες τη δημιουργική ανάγνωση, τη γραφή, τη συζήτηση, την ακρόαση, την τροποποίηση του κειμένου (Κιοσσές, 2018: 35).

2.10 Δημιουργική γραφή και αφηγηματολογία

Η μελέτη των αφηγηματικών μεθόδων είναι απαραίτητη για να γίνει ευκολότερα αντιληπτή η λογοτεχνία, να αναδειχθεί η ιδιομορφία των υφολογικών δεικτών του δημιουργού και να γίνει διάκριση των λογοτεχνικών κειμένων με ειδολογικά κριτήρια (Καψωμένος, 2014: 151 - 176) Η αφηγηματολογία είναι απαραίτητη για τη μελέτη και τη διδασκαλία της λογοτεχνίας, αρκεί όμως η διδασκαλία να μη σταματάει στην αναζήτηση των αφηγηματικών τεχνικών, αλλά να δίνει μία νέα προοπτική (Αρετάκη, στο Πρακτικά επιστημονικού συνεδρίου, 2013: 141 - 152). Δεν θα πρέπει, δηλαδή, ο στόχος να είναι η εκμάθηση πολύπλοκων όρων της αφήγησης, αλλά η εξοικείωση με βασικούς όρους και η κατανόηση των αφηγηματικών θεωριών, για να γίνει κριτική προσέγγιση του κειμένου και να οδηγηθούν στην κατανόηση και στην ερμηνεία του (Φρυδάκη 2003, 149-152).

Ο δημιουργικός λόγος είναι αυτός που μπορεί να δώσει αυτήν τη νέα προοπτική, γιατί μπορεί να εξετάσει τις τεχνικές της αφηγηματολογίας και να τις αναγάγει σε έναν ελκυστικό, γοητευτικό μύθο. Η μελέτη όλων αυτών των μηχανισμών λειτουργεί και ως μέθοδος

απόλαυσης και εντρύφησης στην ομορφιά της λογοτεχνικής γραφής αλλά και ως η πιο αξιόπιστη άσκηση ενός επίδοξου δημιουργού. Για αυτό και η μελέτη των αφηγηματικών τεχνικών είναι απαραίτητο εργαλείο για τη μελέτη της λογοτεχνίας και στα σχολεία και στα Εργαστήρια Δημιουργικής Γραφής (Μιχαηλίδης, 2018: 82 στο Περιοδικό Παιδαγωγική Επιθεώρηση). Μάλιστα, η δημιουργικότητα αποτελεί μέσο κατανόησης της αλληλεπίδρασης μορφής – περιεχομένου στη λογοτεχνική γραφή, γιατί βασίζεται στη διαχείριση των αφηγηματικών επιλογών ενός έργου ως αφορμή για την παραγωγή πρωτότυπων κειμένων από τους μαθητές (ΔΕΠΠΣ-ΝΛ).

Η εξέταση της λογοτεχνίας μέσω απλουστευμένων αρχών της αφηγηματικής θεωρίας βοηθάει στη μείωση της αποστήθισης των επιμέρους πληροφοριών και έτσι οι διδασκόμενοι αποκτούν εργαλεία κριτικής εκτίμησης και συγκριτικής συσχέτισης των λογοτεχνικών έργων, οικοδομώντας μία προσωπική σχέση με τα έργα αυτά (Μιχαηλίδης, 2018: 83 στο Περιοδικό Παιδαγωγική Επιθεώρηση). Τα θεωρητικά εργαλεία της αφηγηματολογίας μπορούν να καλλιεργήσουν μία δημιουργική και παιγνιώδη ατμόσφαιρα στη μελέτη της λογοτεχνίας (Σουλιώτης, 2012: 13 - 15). Ο διδάσκων μπορεί να αξιοποιήσει την αφηγηματολογία ως διδακτικό εργαλείο κατάκτησης της λογοτεχνικής φόρμας και ως μέσο ενίσχυσης της δημιουργικότητας ή της συνεργασίας στη μαθησιακή διαδικασία, προτρέποντας τους διδασκόμενους να γράψουν τις δικές τους ιστορίες (Μιχαηλίδης, 2018: 83 στο Περιοδικό Παιδαγωγική Επιθεώρηση).

Το πόσο σημαντική είναι η αφηγηματολογία για την καλλιέργεια του δημιουργικού λόγου γίνεται αντιληπτό και από τη μελέτη της δομής των μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών δημιουργικής γραφής του Πανεπιστημίου της Δυτικής Μακεδονίας σε συνεργασία με το ΑΠΘ και του ΕΑΠ, όπου ορίζεται η σχέση αφηγηματολογίας και δημιουργικής έκφρασης. Η αφηγηματική θεωρία διαμορφώνεται κατάλληλα σε αυτά τα προγράμματα αφαιρώντας την τυπολατρία και τον φορμαλισμό και επικεντρώνοντας την προσοχή στην ίδια τη διαδικασία που έχει ως στόχο τη δημιουργική έκφραση (Μιχαηλίδης, 2018: 85 - 87 στο Περιοδικό Παιδαγωγική Επιθεώρηση).

Άλλωστε, είναι γενικώς αποδεκτό ότι η παραγωγή δημιουργικού λόγου απαιτεί γνώση της γραμματολογίας και άσκηση σε πρότυπα σημαντικών δημιουργών. Από τη στιγμή που η λογοτεχνικότητα συνυφίνεται με την αφηγηματική διαδικασία, ένας εκκολλητόμενος δημιουργός συνδέεται αναπότρεπτα με τα αφηγηματικά εργαλεία. Βέβαια, η άσκηση και η αναζήτηση της δημιουργικότητας δεν πρέπει σε καμία των περιπτώσεων να εστιάζεται στην αυστηρότητα και τυπικότητα των αφηγηματικών τεχνικών, αλλά θα πρέπει όσοι ασχολούνται

με τη δημιουργική γραφή να ωφεληθούν δημιουργικά από τη μελέτη των αφηγηματικών δομών (Μιχαηλίδης, 2018: 85 - 87 στο Περιοδικό Παιδαγωγική Επιθεώρηση).

Η αφηγηματολογία, λοιπόν, είναι ένας βασικός άξονας προσέγγισης της λογοτεχνικής γραφής, ως προϋπόθεση καλλιέργειας της φιλιανγνωσίας, της κριτικής διαχείρισης των έργων και της ενίσχυσης της δημιουργικότητας, αρκεί να γίνεται μέσα από διαδραστικές μεθόδους. Δηλαδή, να διαμορφωθεί η διδακτική της αφηγηματολογίας με τρόπο που να ενισχύει την κριτική και δημιουργική σκέψη στη διδακτική πράξη και να ενισχύει τον πειραματισμό και τη δημιουργική έκφραση στην εκπαίδευση εκκολαπτόμενων δημιουργών και αφοσιωμένων φίλων της λογοτεχνίας (Μιχαηλίδης, 2018: 85 - 87 στο Περιοδικό Παιδαγωγική Επιθεώρηση).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΜΕ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗΝ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ GERARD GENETTE

3.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό θα προταθούν δραστηριότητες δημιουργικής γραφής για Εργαστήρια Δημιουργικής Γραφής για εφήβους και έφηβες με βάση την αφηγηματική τυπολογία του Gérard Genette. Γενικά, σκοπός των δραστηριοτήτων δημιουργικής γραφής είναι να μπορούν όσοι ασχολούνται με αυτήν να συνθέτουν δικά τους κείμενα με συγκεκριμένες τεχνικές και να αποκτήσουν στρατηγικές γραφής επιδιώκοντας την οργάνωση των ιδεών τους. Μέσα από τις δραστηριότητες γίνεται αφήγηση γεγονότων, εκφράζονται και εξωτερικεύονται συναισθήματα, τίθενται ερωτήματα, παρουσιάζονται καταστάσεις και έτσι οι νέοι και οι νέες εντρυφούν στη λογοτεχνία και εξασκούνται στον γραπτό λόγο. Με τις δραστηριότητες αφήνεται ελεύθερη η φαντασία, απομακρύνεται ο φόβος του λάθους, υπάρχει επιβεβαίωση και λύτρωση. Επιπλέον, όσοι καλλιεργούν τη δημιουργική γραφή επικεντρώνονται στο περιεχόμενο και αξιοποιούν όλες τις δημιουργικές τους ικανότητες.

Ως προς τον σχεδιασμό, δημιουργήθηκαν έχοντας ως βάση τις αφηγηματικές τεχνικές και τις τεχνικές της δημιουργικής γραφής. Έτσι, οι δραστηριότητες θα σχετίζονται με την αφηγηματική τυπολογία, δηλαδή τον αφηγητή, την εστίαση, τους αφηγηματικούς τρόπους και τον χρόνο στην αφήγηση. Μέσα από αυτές θα μπορέσουν οι ενδιαφερόμενοι και οι ενδιαφερόμενες και να αντιλαμβάνονται καλύτερα τις αφηγηματικές τεχνικές και να μάθουν να τις εφαρμόζουν στην πράξη και μάλιστα με τη χρήση δημιουργικού λόγου.

Για να φανεί ακόμη καλύτερα η έκταση της εφαρμογής της θεωρίας του Genette, επιλέξαμε οι δραστηριότητες να αφορούν, πέρα από λογοτεχνικά κείμενα και τραγούδια, όπου είναι δεδομένα τα αφηγηματικά στοιχεία, διαφημίσεις και ταινίες, οπότε θα δοθεί η ευκαιρία για μελέτη και εμπέδωση διαφορετικών ειδών. Άλλωστε, όπως υποστηρίζει η Φρυδάκη (2003: 47) «Το κείμενο έχει πάψει να θεωρείται ως ένα κλειστό και αύταρκες σύμπαν, οριστικά νοηματοδοτημένο από τους ‘ειδικούς’», οπότε και η αφήγηση απαντάται και σε άλλες μορφές κειμένων αλλά και η δημιουργική γραφή μπορεί να έχει ως βάση άλλα είδη εκτός της λογοτεχνίας.

Συγκεκριμένα, επιλέξαμε να υλοποιήσουμε δραστηριότητες δημιουργικής γραφής σε σχέση με την αφηγηματολογία και στη διαφήμιση, γιατί η διαφήμιση, είτε η τηλεοπτική είτε η διαδικτυακή, αφηγείται ιστορίες και ο αφηγηματικός της ρόλος παίρνει διάφορες μορφές ανάλογα με τους στόχους που υπηρετεί. Μάλιστα, οι σύγχρονες θεωρίες της επικοινωνίας

υποστηρίζουν ότι ο καταναλωτής δεν αγοράζει πλέον το προϊόν αλλά την ιστορία που αυτό διηγείται. Για αυτό, οι περισσότερες επιχειρήσεις προσπαθούν να αφηγούνται την ιστορία του προϊόντος τους μέσα από μία στοχευμένη αφήγηση. Κάθε μάρκα πρέπει να έχει να πει μια ιστορία, για να μπορέσουν να πουληθούν τα προϊόντα, γιατί, μέσω των ιστοριών, οι καταναλωτές κατανοούν και διατηρούν καλύτερα τις πληροφορίες (Roberts 2003:75 και 89-90). Η ιστορία των διαφημίσεων που έχει ως στόχο να προσελκύσει τους καταναλωτές, ονομάζεται επιχειρηματική ή εταιρική αφήγηση. Το προϊόν που μπορεί να πει μια καλή, αυθεντική ιστορία το εμπιστεύεται και το αγαπάει περισσότερο το κοινό και παρακινείται να το αγοράσει, γιατί οι ιστορίες φέρνουν τους ανθρώπους πιο κοντά. Οι ακροατές – θεατές ταυτίζονται με τους χαρακτήρες και βιώνουν τις καταστάσεις των ηρώων συμμετέχοντας στις σκέψεις, στα συναισθήματα και στις επιθυμίες τους, βιώνοντας ταυτόχρονα και το εμπορικό μήνυμα. Η ιστορία μπορεί να χρησιμοποιεί την επανάληψη, τις ερωτήσεις – απαντήσεις, στοιχεία έκπληξης, ταύτιση με τους πρωταγωνιστές, στρατηγικές για την επίλυση προβλημάτων, προκειμένου να διατηρηθούν οι πληροφορίες κρατώντας στενή επικοινωνία με το κοινό (Κωτόπουλος, Βακάλη & Φειδάς, 2016). Φυσικά, πιο πετυχημένες ιστορίες είναι αυτές που κάνουν επίκληση στο συναίσθημα και αυτές που είναι πρωτότυπες, έχουν σαφήνεια και είναι συνοπτικές. Άλλωστε, σε μία διαφήμιση η ιστορία διαμορφώνεται ανάλογα με τον στόχο του αφηγητή. Έτσι, η αφήγηση μπορεί να παρουσιάζει το ιστορικό, τις προκλήσεις, τις επιτυχίες και την αξία του προϊόντος, μπορεί να περιγράφει πώς μία επιτυχημένη δράση ολοκληρώθηκε στο παρελθόν και έτσι να δείχνει στο κοινό πώς θα καταφέρουν κάτι αντίστοιχα επιτυχημένο. Επιπλέον, μια καλή ιστορία θα πρέπει να εμφανίζει στοιχεία ενσυναίσθησης, τοποθετώντας τον πρωταγωνιστή της στη θέση των πελατών και παρουσιάζοντας τον να αντιμετωπίζει τις προκλήσεις και να λύνει τις δυσκολίες (Roberts 2003:75 και 89-90). Η αφηγηματική θεωρία παρέχει όλο το απαραίτητο υλικό στους διαφημιστές για να σχεδιάσουν τις διαφημίσεις τους και να αφηγούνται τις ιστορίες τους. Η αφήγηση μπορεί να γίνει ακόμη και μέσα από εικόνες. Ο αφηγητής μπορεί να είναι είτε φανερός είτε καλυμμένος, είτε ομοδιηγητικός, είτε αυτοδιηγητικός, είτε ετεροδιηγητικός. Μάλιστα, πολλές φορές η ίδια η μάρκα λειτουργεί ως αφηγητής, είτε φανερός είτε καλυμμένος (Κωτόπουλος, Βακάλη & Φειδάς, 2016).

Ως προς τις ταινίες, επιλέχθηκαν για να υλοποιηθούν δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, γιατί η αφήγηση στο σενάριο της κινηματογραφικής ταινίας ξεκινάει από τις ίδιες αρχές που ακολουθεί η αφήγηση κάθε ιστορίας, δηλαδή έχει έναν ήρωα και έναν στόχο, μία πλοκή. Ήρωας ή χαρακτήρας είναι ό,τι έχει τη δυνατότητα για δράση με βούληση στο πλαίσιο των κανόνων της αφήγησης. Για παράδειγμα, ακόμη και το νοήμον αυτοκίνητο ΚΙΤ

στον «Ιππότη της ασφάλτου» είναι ήρωας. Πλοκή είναι ο τρόπος με τον οποίο τα γεγονότα πλέκονται μεταξύ τους για να δημιουργήσουν μια ιστορία (Κωτόπουλος, Βακάλη & Φειδάς, 2016). Κινηματογραφική αφήγηση, λοιπόν, είναι μία αλληλουχία εικόνων και ήχων που ερμηνεύονται από τον θεατή ως μία «ιστορία» με συγκεκριμένη πλοκή, εξέλιξη και κατάληξη. Όταν οι αδερφοί Λυμιέρ, το 1895, προχώρησαν στην πρώτη τους προβολή, δεν είχαν σκοπό να πουν μια ιστορία, αλλά να παρουσιάσουν την εφεύρεσή τους. Εκείνο όμως που καθιέρωσε τα επόμενα χρόνια τον κινηματογράφο ως λαϊκό θέαμα ήταν η αφήγηση ιστοριών. Έτσι, σταδιακά άρχισε να δανείζεται στοιχεία από τις αφηγηματικές τεχνικές της λογοτεχνίας. Απλώς, χρειάστηκε να θεσπιστούν νέοι κανόνες για να αντιλαμβάνονται οι θεατές την αφηγηματική δομή. Τα ουσιώδη στοιχεία του ύφους μιας αφηγηματικής ταινίας είναι η αντικειμενικότητα ή η υποκειμενικότητα της εξιστόρησης, η πιθανή επιδίωξη ταύτισης του θεατή με τους χαρακτήρες της πλοκής, ο τρόπος που δομείται ο χρόνος και η κορύφωση του τέλους. Κάθε αφηγηματική ταινία υποδηλώνει ένα φανταστικό ή υπαρκτό πρόσωπο αφηγητή, το οποίο παίζει καθοριστικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την ιστορία. Ο αφηγητής, όπως και στη λογοτεχνία, μπορεί να είναι είτε ένας από τους ήρωες του έργου, οπότε υπάρχει υποκειμενική οπτική, είτε ένας εξωτερικός παντογνώστης αφηγητής, οπότε υπάρχει αντικειμενική οπτική. Άλλο βασικό αφηγηματικό στοιχείο στον κινηματογράφο είναι ο χρόνος, που είναι ένα από τα πιο εύπλαστα αφηγηματικά υλικά που έχει στη διάθεσή του ο σεναριογράφος. Το παιχνίδι με τον χρόνο στον κινηματογράφο μπορεί να φτάσει σε σύνθετες μορφές ανακατασκευής με αναδρομές, επαναλήψεις, πολλαπλές εκδοχές του ίδιου χρονικού διαστήματος ή και ταυτόχρονη συνύπαρξη διαφορετικών χρονικών αξόνων. Αυτό το σύνθετο κείμενο καλεί σε μία πιο διεισδυτική και ενεργή συμμετοχή από ό,τι θα επέτρεπε μια γραμμική χρονολογική αφήγηση. Τέλος, άλλο βασικό στοιχείο του χρόνου στον κινηματογράφο είναι η ελλειπτική αφήγηση, δηλαδή παραλείπονται τμήματα της δράσης για λόγους οικονομίας. Πώς τελειώνει όμως το αφηγηματικό ταξίδι σε μία ταινία; Συνήθως προτιμάται να συμπίπτει με τη συγκινησιακή ικανοποίηση του θεατή, δηλαδή μια αφηγηματική λύση ανάλογη με τη δραματική κάθαρση (Κυριακουλάκος & Καλαμπάκας, 2015)

3.2 Κατηγορίες δραστηριοτήτων

Σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

- Να εντοπίζονται τα χαρακτηριστικά του κάθε είδους αφηγητή και του κάθε είδους εστίασης.
- Να γίνει αλλαγή στο είδος του αφηγητή, από ομοδιηγητικός να γίνει ετεροδιηγητικός ή το αντίστροφο, καθώς και στο είδος της εστίασης, από εσωτερική να γίνει μηδενική ή εξωτερική, από μηδενική να γίνει εσωτερική ή εξωτερική, από εξωτερική να γίνει εσωτερική ή μηδενική.
- Να αλλάξει η οπτική γωνία, να παρουσιαστούν τα γεγονότα από άλλον ήρωα του έργου.

Σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

- Να εντοπίζονται τα χαρακτηριστικά του διαλόγου και του εσωτερικού μονολόγου.
- Να μετατραπεί η αφήγηση σε διάλογο.
- Να μετατραπεί ο διάλογος σε αφήγηση.
- Να γραφεί διάλογος προσώπων.
- Να γραφεί ένα κείμενο σε εσωτερικό μονόλογο.

Σε σχέση με τον χρόνο

- Δραστηριότητες σε σχέση με τη σειρά των γεγονότων.
- Δραστηριότητες σε σχέση με τη διάρκεια των γεγονότων.
- Δραστηριότητες σε σχέση με τη συχνότητα των γεγονότων.

3.3 Δραστηριότητες σε λογοτεχνικά κείμενα

Προαπαιτούμενες γνώσεις

Να γνωρίζουν οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Τον αφηγητή και τα είδη του.
- Τα είδη της εστίασης.
- Τους αφηγηματικούς τρόπους της αφήγησης, του διαλόγου και του εσωτερικού μονολόγου.
- Τον χρόνο της ιστορίας και τον χρόνο της αφήγησης.
- Τη σειρά του χρόνου στην αφήγηση, δηλαδή τις αναδρομικές και τις προδρομικές αφηγήσεις, καθώς και την αρχή *in medias res*.
- Τη διάρκεια στην αφήγηση, δηλαδή τις επιταχύνσεις και τις επιβραδύνσεις και τους τρόπους τους.
- Τη συχνότητα του χρόνου, δηλαδή, τις μοναδικές, τις πολυμοναδικές, τις επαναληπτικές και τις θαμιστικές αφηγήσεις.

Σκοπός

Να αντιληφθούν σε βάθος οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες τις έννοιες του αφηγητή και της εστίασης, τους αφηγηματικούς τρόπους και τον χρόνο στην αφήγηση.

Στόχοι

Γνωστικοί

Να εμπεδώσουν και να καταλάβουν σε βάθος οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Τον διαχωρισμό του συγγραφέα από τον αφηγητή.
- Τα είδη του αφηγητή και τα είδη της εστίασης, για να χρησιμοποιούν σε δικά τους κείμενα το κατάλληλο είδος αφηγητή και το κατάλληλο είδος εστίασης για την καλύτερη απόδοση του περιεχομένου.
- Τον βαθμό συμμετοχής του αφηγητή στην ιστορία.
- Την οπτική γωνία στην αφήγηση.
- Τον τρόπο αλλαγής του είδους του αφηγητή, της εστίασης και της οπτικής γωνίας.
- Τον τρόπο γραφής διαλόγου, πώς, δηλαδή, μπορούν να αποδίδουν πειστικά τον διάλογο ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα άτομα.
- Τον τρόπο γραφής εσωτερικού μονολόγου, πώς, δηλαδή, μπορούν να αποδίδουν πειστικά τον εσωτερικό μονόλογο ενός προσώπου.
- Τη διαδικασία μετατροπής του διαλόγου σε αφήγηση ή σε εσωτερικό μονόλογο, της αφήγησης σε διάλογο ή σε εσωτερικό μονόλογο, του εσωτερικού μονολόγου σε αφήγηση ή σε διάλογο.

- Την τάξη και τη σειρά του χρόνου στην αφήγηση και συγκεκριμένα τις αναδρομικές και τις προδρομικές αφηγήσεις και την αρχή *in medias res* και να είναι σε θέση να τα χρησιμοποιούν αποτελεσματικά και στα δικά τους κείμενα.
- Τη διάρκεια του χρόνου στην αφήγηση και συγκεκριμένα τον τρόπο χρήσης, τον ρόλο και τη χρησιμότητα των επιταχύνσεων και των επιβραδύνσεων σε μία αφήγηση και να είναι σε θέση να τα χρησιμοποιούν αποτελεσματικά και στα δικά τους κείμενα.
- Τη συχνότητα του χρόνου στην αφήγηση και συγκεκριμένα τις μοναδικές, τις πολυμοναδικές, τις επαναληπτικές και τις θαμιστικές αφηγήσεις και τον ρόλο τους και να είναι σε θέση να τις χρησιμοποιούν αποτελεσματικά και στα δικά τους κείμενα.
- Τον τρόπο γραφής δημιουργικής και πρωτότυπης με αφορμή κάποιο άλλο κείμενο αλλά και με βάση τις εμπειρίες τους και τη φαντασία τους.

Παιδαγωγικοί

Αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να δραστηριοποιηθούν στη διερευνητική μάθηση οικοδομώντας τη γνώση μέσα από την κατευθυνόμενη αυτενέργεια.
- Να εξασκήσουν τη φαντασία τους.
- Να μάθουν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους.
- Να προβληματίζονται για βασικά κοινωνικά ζητήματα.
- Να αντιληφθούν ότι τα λογοτεχνικά κείμενα προβάλλουν ανθρώπινες αξίες και αποτελούν αφορμή για προβληματισμό για διάφορα κοινωνικά θέματα.

3.3.1. Δυο ώρες δρόμος, της Γιώτας Αργυροπούλου

Η Γιώτα Αργυροπούλου (1960-2018) γεννήθηκε στους Κωνσταντίνους Μεσσηνίας και έζησε στην Καλαμάτα. Σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα και εργάστηκε στη Μέση Εκπαίδευση. Εξέδωσε τις ποιητικές συλλογές «Τοιχογραφία της άνοιξης» (1998), «Νερά απαρηγόρητα» (2004), «Διηγήματα» (2010, βραβείο Γιώργου Αθάνα της Ακαδημίας Αθηνών), «Ποιητών και αγίων πάντων» (2013, βραχεία λίστα Κρατικών Βραβείων), «Για Σίκινο, Ανάφη, Αμοργό» (2017). Ποιήματά της μεταφράστηκαν στα ισπανικά, στα γερμανικά και στα ουγγρικά (Biblionet). Η γραφή της είναι οξυδερκής και μιλάει με ευθύτητα και παρρησία δημιουργώντας μια φιλική διάθεση στον αναγνώστη.

Το κείμενο «Δυο ώρες δρόμος» δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Πλανόδιον» το 2018. Είναι μία «ιστορία Μπονζάι»¹⁶, δηλαδή μια πεζογραφική φόρμα που τα ειδοποιά χαρακτηριστικά της είναι η πλοκή και ο μικρός αριθμός λέξεων. Το θέμα του κειμένου είναι η καταπίεση των γυναικών, που υποτάσσονταν στη θέληση του πατέρα τους και του συζύγου τους και δεν μπορούσαν να εκφράσουν την προσωπική τους γνώμη, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

ΥΤΕ ΝΑΙ, οὔτε ὄχι ἔλεγαν τότε τὰ κορίτσια στὸν πατέρα τους, ἔσκυβαν τὸ κεφάλι. Τὴν Κυριακή, ποὺ κλείνει δεκαετησίαν, ἡ Ρήνα πάει νύφη στὸν Ταῦγετο, δυὸ ὥρες δρόμος. Θὰ ῥθει νὰ τὴν πάρει ὁ γαμπρὸς μὲ τὸ ἄλογο στὸ σπίτι του, τὸ δίπατο, νὰ στεφανώσουν.

Τὴ στόλισαν, τὴν τραγούδησαν, τὴν ἔντυσαν τὸ νυφικό, τὸ βέλο. Κάλτσες, παπούτσια ἀπ' τὸ γαμπρό, ὥρα τὴν ὥρα.

Τὸν εἶδε νὰ δένει στὴν ἀυλή τους τὸ ἄλογο, στολισμένο. Φουρφούρισε ἡ καρδιά ἀπὸ ταραχή. Ὅμορφος, νιός, ἀσίκης!

Τῆς φόρεσε τὴν κάλτσα τὴ μεταξωτή, τὸ γοβάκι τὸ ἄσπρο. Μάτι δὲ σήκωσε νὰ τὴν κοιτάξει. Εἶχε πάνω-κάτω τὰ χρόνια της, στὰ δάχτυλα ποὺ ἔτρεμαν, εἶδε τὴν ταραχή του.

Τὴν ἔβαλε πίσω στὸ ἄλογο. Αὐτὲς οἱ πλάτες οἱ γερές, τοῦτο τὸ σγουρὸ κεφάλι ἦταν ἀπὸ ἐδῶ καὶ μπρὸς τὸ ριζικό της. Δυὸ ὥρες δρόμος μὲ τὸ ἄλογο, ὁ ἀχὸς μονάχα τοῦ βουνοῦ μέσα στὰ πεῦκα, τὰ πέταλα τοῦ ἀλόγου, καὶ ἡ καρδιά της ποὺ ἔδωσε μιὰ καὶ ἄνθισε ἀπὸ κατάκλειστο μπουμπούκι.

Δυὸ ὥρες δρόμο κράτησε γιὰ τὴ Ρήνα ὁ ἔρωτας στὴν ἄχαρη ζωὴ της. Ὁ γαμπρὸς τὴν περίμενε στὸ σπίτι του τὸ δίπατο μὲ τὰ βιολιά. Εἶχε τριπλᾶ τὰ χρόνια της. Μὲ τὸν μπραζέ-

¹⁶ Ο όρος «μπονζάι» παραπέμπει σε μια «διαστροφική» φυτοκομική πρακτική σε χώρες της Ανατολής που έχει ως στόχο την παρεμπόδιση της ελεύθερης ανάπτυξης του φυτού μέσω της τεχνητής σμίκρυνσής του.

ρη*, πού ἔστειλε μὲ τὸ ἄλογο νὰ τὴν ποδέσει τὸ γοβάκι, ἔκοψε τὰ πολλὰ-πολλὰ. Τὸ εἶδε στὰ μάγουλά του τὸ ζεμάτισμα, τὴ συννεφιά πού σκέπασε τὴ δικιά της ὄψη.

* μπραζέρης· ἐγκάρδιος φίλος, ἀδελφοποιτός

Γιώτα Αργυροπούλου, Δυο ὥρες δρόμος, πηγή: Ηλεκτρονικό Λογοτεχνικό Περιοδικό ΠΛΑΝΟΔΙΟΝ <https://bonsaistoriesflashfiction.wordpress.com/2018/03/26/giota-argyropoulou-dyo-ores-dromos/>

Κριτήρια επιλογής του κειμένου

Το συγκεκριμένο κείμενο επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Ο ετεροδιηγητικός αφηγητής και η μηδενική εστίαση.
- Η περίληψη ως μορφή επιτάχυνσης της διάρκειας του χρόνου σε ένα κείμενο.
- Τα έμφυλα στερεότυπα.

Α. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Η ιστορία της Ρήνας παρουσιάζεται από ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση, έχουμε δηλαδή τον παντογνώστη αφηγητή.
 - α) Από ποια στοιχεία του λόγου του το καταλαβαίνετε;
 - β) Υποθέστε ότι την ιστορία την αφηγείται η ίδια η Ρήνα, που είναι η πρωταγωνίστρια, δηλαδή η αφήγηση γίνεται σε πρώτο πρόσωπο από αυτοδιηγητικό αφηγητή με εσωτερική εστίαση, και καταγράψτε την.
2. Υποθέστε ότι είστε ο γείτονας του γαμπρού και παρακολουθείτε την άφιξη της νύφης στο σπίτι του. Αφηγηθείτε το γεγονός ως ομοδιηγητικός αφηγητής (παρατηρητής) με εξωτερική εστίαση, δηλαδή ως αφηγητής κάμερα, στη σύζυγό σας που ήταν απύσχα την ώρα της άφιξης.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να αντιλαμβάνονται την έννοια του ετεροδιηγητικού αφηγητή και της μηδενικής εστίασης και να είναι σε θέση να τον αλλάζουν σε αυτοδιηγητικό αφηγητή με εσωτερική εστίαση.
- Να αντιλαμβάνονται την έννοια του ομοδιηγητικού αφηγητή ως παρατηρητή με εξωτερική εστίαση και να είναι σε θέση να αφηγείται ο καθένας ως αφηγητής – κάμερα.

Β. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Υποθέστε ότι στη διαδρομή για το σπίτι του γαμπρού η Ρήνα και ο νεαρός συνομιλούν και μαθαίνει η Ρήνα ότι δεν είναι αυτός ο γαμπρός, αλλά κάποιος που έχει τα διπλάσια της χρόνια. Καταγράψτε τον διάλογο των δύο νέων. Φροντίστε να χρησιμοποιήσετε ύφος ανάλογο με την ηλικία και την περίσταση.
2. Είναι εμφανές ότι ο νεαρός που ανέλαβε να μεταφέρει τη νύφη στον γαμπρό ένωσε κάποια έλξη για τη νύφη («Τὸ εἶδε στὰ μάγουλά του τὸ ζεμάτισμα»). Καταγράψτε σε πρώτο πρόσωπο τον εσωτερικό μονόλογο του νεαρού, τις σκέψεις που κάνει και τα συναισθήματα που νιώθει από τη στιγμή που βλέπει τη νύφη και μετά.
3. Το κείμενο διαδραματίζεται σε μία παλαιότερη εποχή και η Ρήνα είναι δέσμια έμφυλων στερεοτύπων. Οι γυναίκες δεν είχαν δικαίωμα να αποφασίσουν ούτε καν για τον σύζυγό τους. Σήμερα υπάρχουν έμφυλα στερεότυπα; Έχεις νιώσει ποτέ δέσμιος /α του φύλου σου; Αισθάνθηκες ποτέ ότι περίμεναν να λειτουργήσεις με συγκεκριμένο τρόπο μόνο και μόνο επειδή είσαι κορίτσι ή επειδή είσαι αγόρι; Κατάγραψε στο ημερολόγιό σου τις σκέψεις σου σε πρώτο πρόσωπο σε εσωτερικό μονόλογο. Φρόντισε να υπάρχει έκφραση συναισθημάτων και εξομολογητικό ύφος.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να καταγράφουν έναν διάλογο ανάμεσα σε δύο πρόσωπα εκφράζοντας τα συναισθήματα των προσώπων αυτών.
- Να μπορούν να εκφράζουν με εσωτερικό μονόλογο τις σκέψεις και τα συναισθήματα ενός προσώπου.
- Να αντιλαμβάνονται τα έμφυλα στερεότυπα και πώς λειτουργούν σε μία κοινωνία.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Η Ρήνα, σε μεγάλη ηλικία πλέον, αφηγείται με αναδρομική αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο την ιστορία της ζωής της στην εγγονή της.
2. Στο αφήγημα υπάρχει επιτάχυνση. Η αφήγηση είναι περιληπτική, δηλαδή η συγγραφέας παραθέτει μόνο όσες πληροφορίες έχουν σημασία για την προώθηση της εξέλιξης. Παρουσιάστε αναλυτικά, δίνοντας όλες τις απαραίτητες λεπτομέρειες για τον τρόπο που έγινε το προξενιό, πώς αποδέχτηκαν οι γονείς της Ρήνας, πώς της το ανακοίνωσαν και ποιες ήταν οι σκέψεις της, όταν το άκουσε.

3. Αφηγηθείτε την άφιξη της Ρήνας στο σπίτι του γαμπρού και από την πλευρά του γαμπρού, για να φανεί μέσα από την επαναληπτική αφήγηση και η διαφορετική οπτική γωνία.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αφηγούνται γεγονότα του παρελθόντος με αναδρομική αφήγηση.
- Να αντιλαμβάνονται τον ρόλο της επιτάχυνσης σε ένα κείμενο και συγκεκριμένα τη μορφή της περίληψης και να είναι σε θέση να αφηγούνται αναλυτικά τα γεγονότα που δίνονται περιληπτικά.
- Να αντιλαμβάνονται πώς λειτουργεί η επαναληπτική αφήγηση, και να μπορούν να παρουσιάζουν τα γεγονότα και από την οπτική γωνία κάποιου άλλου προσώπου, για να δείχνουν με την επαναληπτικότητα τη σημαντικότητα του γεγονότος.

3.3.2 Το πλατάνι, του Ηλία Παπαμόσχου

Ο Ηλίας Α. Παπαμόσχος γεννήθηκε το 1967 στην Καστοριά. Σπούδασε στο Τμήμα Γεωλογίας Πατρών και στο Εργαστήρι Επαγγελματικής Δημοσιογραφίας. Εργάστηκε ως βιβλιουπάλληλος στην Αθήνα και από το 1997 επέστρεψε στη γενέτειρά του - όπου ζει μέχρι σήμερα - και ασχολήθηκε με την οικογενειακή εμπορική επιχείρηση. Έχει γράψει έξι βιβλία. Το βιβλίο του «Η αλεπού της σκάλας και άλλες ιστορίες» (2015) τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Διηγήματος-Νουβέλας (2016) και μεταφράστηκε στα Γαλλικά. Διηγήματά του έχουν μεταφραστεί στα γαλλικά, στα σουηδικά και στα αλβανικά (Βιβλιονet). Στα έργα του το επίκεντρο είναι ο άνθρωπος και τα αισθήματά του. Με τα κείμενά του προσπαθεί να συλλάβει και να παρουσιάσει το συναίσθημα που αναφύεται και να το απαθανάτισει μέσα σε λέξεις.

Το κείμενο «Το πλατάνι», που έχει ως θέμα τα τροχαία ατυχήματα, ανήκει στη συλλογή διηγημάτων «Η αλεπού της σκάλας και άλλες ιστορίες» (2015). Οι ιστορίες αυτού του βιβλίου επιχειρούν να ισορροπήσουν ανάμεσα στον πεζό και τον ποιητικό λόγο, ανάμεσα στην περιγραφικότητα του πεζού λόγου και την πυκνότητα του ποιητικού.

«Χθες το βράδυ ήταν εδώ», μου είπε ο Τζίμης, ο μπάρμαν. «Όχι, δεν ήπие πολύ», συμπλήρωσε, λες και μάντεψε τη σκέψη μου. Πήγε έναν φίλο του στο σπίτι, έπειτα οδήγησε ως το δικό του, έκανε μανούβρα και ζαναμπήκε στην πόλη· πείνασε.

Ο γύρος, είπαν, βρέθηκε σκορπισμένος μέσα στο αμάξι. Πήγα εκεί. Μόλις πήρα την επικίνδυνη στροφή (που δεν χορταίνει να παίρνει ψυχές), είδα δυο αμάξια αραγμένα στην άκρη του δρόμου, τον πατέρα του παιδιού να σηκώνεται, τη μάνα δεν μπόρεσα αν τη δω, την έκρυβε μια φίλη της, που στεκόταν σκυφτή και τη χάιδευε στον ώμο. Η εικόνα θύμιζε επιτύμβια στήλη. Η ψυχή του παιδιού έλεγες πως ήταν ακόμη εκεί, αιφνιδιασμένη, έτσι απότομα που εγκατέλειψε το κορμί. Έσπασε ο αυχένας του σαν κλαράκι. Η δεξιά μεριά του αμαξιού έγινε ένα με το πλατάνι και το πλήγωσε. Έκαναν με τις φλούδες του μια βάση του παιδιού οι φίλοι κι έγειραν στον κορμό τις ανθοδέσμες. Έγραψαν με μαύρο μαρκαδόρο πάνω στον γυμνό κορμό. Ένα καντήλι έκαιγε μέσα σε κόκκινο γυαλί. Έγινε το δέντρο εκκλησάκι. Ανθοβολούσαν τα κλαριά κι έλαμπαν τα φύλλα, λες κι η ρώμη του νέου τα πότισε. Ανέβαζε το δέντρο τον πόνο των γονιών ως τα ουράνια.

Κάποιος φίλος μου κάρφωνε στα νιάτα του νομίσματα στα πλατάνια και μετρούσε τον χρόνο που θα χρειαζόταν το δέντρο να τα κλείσει μέσα του.

Οι γονείς επισκέπτονται το δέντρο, αργοπορεί, λες, του νέου η ψυχή, να ξεσφίξει απ' τον κορμό τα ναύλα της. Κι εκεί ψηλά, σαν ανάσας λαχάνιασμα το θρόισμα των φύλλων ακούγεται, γλώσσες μυριάδες μουρμουρίζουν το μυστικό της ζωής.

Ηλίας Λ. Παπαμόσχος, Η αλεπού της σκάλας και άλλες ιστορίες, Κίγλη, 2015 (σελ.33 - 34)

Κριτήρια επιλογής του κειμένου

Το συγκεκριμένο κείμενο επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Ο ομοδιηγητικός αφηγητής και η εσωτερική εστίαση.
- Ο αναφερόμενος λόγος ως αφηγηματικός τρόπος ενός κειμένου και συγκεκριμένα ο εσωτερικός μονόλογος και ο διάλογος.
- Η περίληψη ως μορφή επιτάχυνσης της διάρκειας του χρόνου σε ένα κείμενο.
- Τα τροχαία ατυχήματα.

Α. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Στο κείμενο έχουμε πρωτοπρόσωπη αφήγηση με ομοδιηγητικό αφηγητή και εσωτερική εστίαση.
 - α) Από ποια στοιχεία του λόγου του το καταλαβαίνετε αυτό;
 - β) Αφηγηθείτε το γεγονός σε τρίτο πρόσωπο από ετεροδιηγητικό αφηγητή και μηδενική εστίαση, δηλαδή από παντογνώστη αφηγητή.
2. Υποθέστε ότι ένας οδηγός που βρισκόταν με το αυτοκίνητό του πίσω από τον νεαρό είδε όλες τις λεπτομέρειες του ατυχήματος και τις αφηγείται στον αστυνομικό που ήρθε στον χώρο του ατυχήματος για να καταγράψει το συμβάν, σε τρίτο πρόσωπο με εξωτερική εστίαση, δηλαδή ως αφηγητής κάμερα.
3. Υποθέστε ότι είστε οι φίλοι του νεαρού και γράφετε ένα αφηγηματικό τραγούδι για τον τάφο του, όπου αναφέρεστε σε στοιχεία του χαρακτήρα του αλλά και σε στιγμές που ζήσατε μαζί. Το τραγούδι να είναι σε δεύτερο ενικό και σε πρώτο πληθυντικό πρόσωπο και η εστίαση να είναι εσωτερική.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να αντιλαμβάνονται την έννοια του ομοδιηγητικού αφηγητή και της εσωτερικής εστίασης και να είναι σε θέση ο καθένας να τον αλλάζει σε ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση.

- Να μπορούν να αφηγείται ο καθένας γεγονότα ως αφηγητής – κάμερα, δηλαδή ομοδιηγητικός αφηγητής με εξωτερική εστίαση.
- Να μπορούν να γράφουν ένα αφηγηματικό τραγούδι με εσωτερική εστίαση.

B. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Καταγράψτε τον διάλογο ανάμεσα στον πατέρα και στον αστυνομικό που τηλεφώνησε για να ενημερώσει την οικογένεια του νεαρού για το ατύχημα. Χρησιμοποιήστε το κατάλληλο ύφος με βάση την περίσταση.
2. Αφηγηθείτε σε πρώτο πρόσωπο τον εσωτερικό μονόλογο της μάνας του νεαρού μετά την κηδεία του γιου της. Φροντίστε να υπάρχει έκφραση συναισθημάτων και εξομολογητικό ύφος.
3. Καταγράψτε στο ημερολόγιό σας σε εσωτερικό μονόλογο τις σκέψεις που κάνετε για τα ατυχήματα που συμβαίνουν καθημερινά και σκοτώνονται άδικα τόσο νέοι άνθρωποι. Φροντίστε να υπάρχει έκφραση συναισθημάτων και εξομολογητικό ύφος.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να καταγράφουν με ζωντάνια και παραστατικότητα τον διάλογο ανάμεσα σε δύο πρόσωπα.
- Να μπορούν να αποτυπώνουν με εσωτερικό μονόλογο τα έντονα συναισθήματα που προκαλούνται σε έναν άνθρωπο από το χειρότερο γεγονός, τον θάνατο.
- Να προβληματίζονται για ένα σημαντικό κοινωνικό ζήτημα, τα τροχαία ατυχήματα.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Σε μία συνάντηση συμμαθητών, είκοσι χρόνια μετά την αποφοίτηση, ο μόνος που λείπει από τη συνάντηση είναι ο νεαρός. Στη συνάντηση αυτή ο καθένας / η καθεμία αφηγείται και μία ιστορία από το σχολείο στην οποία συμμετείχαν πολλά από τα τότε παιδιά. Κάποιος από την παρέα, μεσήλικας πλέον, αφηγείται σε πρώτο πρόσωπο με αναδρομική αφήγηση μία ιστορία στην οποία βασικός πρωταγωνιστής ήταν ο νεαρός που σκοτώθηκε.
2. Στην ιστορία υπάρχει επιτάχυνση. Από τη στιγμή που φεύγει ο νεαρός από το μπαρ μέχρι και τη σκηνή που είναι όλοι συγκεντρωμένοι στο σημείο όπου έγινε το ατύχημα τα

γεγονότα δίνονται περιληπτικά. Γράψτε μία ακόμη παράγραφο, όπου θα παρουσιάζετε αναλυτικά τις λεπτομέρειες κρατώντας την ίδια εστίαση και το ίδιο ύφος.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αφηγούνται με αναδρομική αφήγηση γεγονότα στα οποία κάποιος άλλος ήταν ο πρωταγωνιστής και αυτοί απλώς συμμετείχαν.
- Να αντιλαμβάνονται πώς λειτουργεί η περίληψη, που αποτελεί μορφή επιτάχυνσης σε ένα κείμενο και να είναι σε θέση να αφηγούνται αναλυτικά τα γεγονότα που δίνονται περιληπτικά.

3.3.3 Περνώντας πλάι τους, της Μαρίας Κουγιουμτζή

Η Μαρία Κουγιουμτζή γεννήθηκε το 1945 στη Θεσσαλονίκη, όπου και ζει μέχρι σήμερα. Διηγήματά της και ποιήματά της έχουν δημοσιευτεί σε πολλά λογοτεχνικά περιοδικά. Το βιβλίο της «Άγριο βελούδο» τιμήθηκε με τα βραβεία διηγήματος του περιοδικού «Διαβάζω» (2009) και του Ιδρύματος Κώστα και Ελένης Ουράνη της Ακαδημίας Αθηνών (2010). Το βιβλίο της «Όλα μπορούν να συμβούν μ' ένα άγγιγμα» τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Διηγήματος (2017) (Βιβλιονet). Στα βιβλία της υπάρχει πλούτος προσώπων, θεμάτων και καταστάσεων, που κρατούν τον αναγνώστη καθηλωμένο.

Το διήγημα «Περνώντας πλάι τους» έχει ως θέμα του τη φιλανθρωπία και τον ανθρωπισμό που μπορεί να εφαρμόσει κάθε άνθρωπος, για να βελτιώσει τη ζωή άλλων ανθρώπων. Ανήκει στη συλλογή διηγημάτων «Όλα μπορούν να συμβούν μ' ένα άγγιγμα». Στο βιβλίο αυτό οι άνθρωποι ανταμώνουν ή χωρίζονται, με ανάλαφρα ή βίαια αγγίγματα.

Ο καθηγητής, πηγαίνοντας για το πανεπιστήμιο, περνούσε κάθε μέρα απ' τον προαύλιο χώρο με τα λιγοστά δέντρα και τα ακόμα λιγότερα παγκάκια, και τώρα τελευταία το μάτι του σκόνταφτε σε μια εικόνα που τον εξόργιζε: μια νεαρή γυναίκα μ' ένα παιδί στην αγκαλιά, κουκουλωμένη μ' ένα χρωματιστό, ξεθωριασμένο χράμι, τον κοίταζε με τέτοιο τρόπο σαν να ήταν αυτός υπεύθυνος για την άστεγη κατάντια της. Μάλιστα ενίοτε είχε το θράσος να καπνίζει τα χαρισμένα από τους φοιτητές τσιγάρα, όχι μόνο με απόλαυση, αλλά και με κάτι αγέρωχο στο βλέμμα της. Την ένιωθε να τον κοιτάζει από πάνω ως κάτω, ν' αγγίζει με τα μάτια της το φινό ύφασμα του κουστουμιού του και μάλλον να μπατσίξει το φρεσκοζυρισμένο μάγουλό του. Καμιά φορά έσκυβε και φιλούσε το μωρό της, σχεδόν το έγλειφε, όπως οι γάτες τα γατιά τους, και τον κοίταζε λοζά, θαρρείς και είχε ακούσει την έκφραση του, «γατιά», που υποτιμούσε κι εκείνη και το παιδί της. Καθώς η ιστορία επαναλαμβανόταν καθημερινά, άρχισε να σκέφτεται πως η οργή του απευθυνόταν στον εαυτό του και όχι στη γυναίκα. Σιγά σιγά συνειδητοποίησε πως ένιωθε ένα είδος ενοχής κι ευθύνης απέναντι στη θλιβερή κατάστασή της. Μπορούσε να επέμβει και να την απαλλάξει από τη δυστυχία της. Είχε μεγάλο σπίτι όπου μπορούσε να τη φιλοξενήσει μαζί με το παιδάκι της, όμως η ανεξαρτησία του θα διαταρασσόταν. Η ελευθερία του θα έπρεπε να υποστεί περιορισμούς. Το μωρό της σίγουρα θα ήταν πρόβλημα. Άλλωστε, μπορεί η κοπέλα να έφερνε κρυφά φίλους – που ξέρεις, λίγα γίνονται; - να τον σκότωνε για να τον ληστέψει.

Αυτά έλεγε στον εαυτό του για να καθησυχάσει τις ενοχές του, παρόλο που όσα σκεφτόταν ήταν σχεδόν βέβαιες πιθανότητες.

Όσπου ένα πρωινό αποφάσισε να δοκιμάσει. Αν κάτι πήγαινε στραβά, τον έβγαζε από το πρόγραμμά του, δεν είχε παρά να την ξαποστείλει, να της νοικιάσει – τώρα τα νοίκια είχαν κατέβει πολύ – μια γκαρσονιέρα και από κει και πέρα θα ήταν υπεύθυνη για τη μοίρα της.

Της έκανε την πρόταση όσο πιο σοβαρά μπορούσε, για να μη νομίσει ο κοπέλα πως είχε δόλιους σκοπούς. Όμως εκείνη τον κοίταζε χαμογελώντας, μάζεψε την κουβερτούλα της και του είπε: Το περίμενα πως θα μου κάνατε την πρόταση, το έβλεπα στα μάτια σας, το ήξερα πριν από εσάς.

Εγκαταστάθηκε σ' ένα δωμάτιο και για μέρες ήταν σαν να μην υπήρχε. Μόνο στην καλά καθαρισμένη μπανιέρα διέκρινε τα ίχνη της και στην κουζίνα, που μοσχομύριζε από το φαγητό που του έφτιαχνε. Κάπου κάπου το μωρό μπουσουλούσε πάνω στο παχύ χαλί του σαλονιού όπου αυτός διάβαζε την εφημερίδα του και τότε η κοπέλα έκανε την εμφάνισή της απομακρύνοντας το παιδί κι εκείνος προλάβαινε να δει τον γυαλιστερό χείμαρρο των φρεσκοπλυμένων μαλλιών της και το αστραφτερό της βλέμμα.

Να δούμε πόσο θα κρατήσει αυτή η άμεμπτη συμπεριφορά της, σκεφτόταν.

Ένα απόγευμα ζήτησε την άδεια να του μιλήσει και του είπε πως προσπαθούσε να βρει δουλειά, αλλά ως τώρα είχε αποτύχει, και να μη νομίζει πως είχε επαναπαυθεί στην καλοσύνη του.

Μα δουλεύεις εδώ, με περιποιείσαι, με φροντίζεις.

Ευχαριστώ, είπε χαμογελώντας και αποσύρθηκε.

Την άλλη μέρα τής αγόρασε δυο τρία φουστάνια, παπούτσια και ένα ζεστό μπουφάν. Δε θέλησε να προχωρήσει και σε εσώρουχα για να μην παρεξηγηθεί.

Ένα βράδυ γύρισε νωρίτερα από την έξοδό του και πριν ανοίξει την πόρτα άκουσε την αγαπημένη του σονάτα για πιάνο. Στάθηκε λίγο ικανοποιημένος που η κοπέλα είχε διαλέξει ν' ακούσει το αγαπημένο του κομμάτι. Άνοιξε την πόρτα και μπήκε χαμογελώντας στο σαλόνι, όπου έμεινε άναυδος. Εκείνη φορούσε ένα μαύρο φόρεμα απ' αυτά που της είχε αγοράσει και, καθισμένη στο πιάνο, έπαιζε με ιδιαίτερη άνεση. Είχε όλη τη φινέτσα και την αυτοπεποίθηση μιας ντίβας. Για τα ερασιτεχνικά αυτιά του, έπαιζε τέλεια, όσο και ο διάσημος εκτελεστής.

Η κοπέλα γύρισε και τον κοίταζε κάνοντας ένα μορφασμό που έλεγε: Τι να γίνει, με τσάκωσες, βλέπεις, δεν είμαι τόσο άσχετη όσο νόμιζες.

Το παιδί, μπουσουλώντας, τον είχε φτάσει, είχε γαντζωθεί στα πόδια του και του δάγκωνε το παπούτσι. Έσκυψε και το σήκωσε στην αγκαλιά του, είδε τα παιχνιδιάρικα γαλανά του μάτια, φίλησε την πουδραρισμένη σάρκα του, κάθισε μαζί του στον καναπέ και, παίζε απ' την αρχή, είπε στη γυναίκα χαμογελώντας.

Αυτά τα πεταμένα πράγματα – άνθρωποι μπορεί να είναι τα δώρα μας. Τα δώρα της ζωής μας, σκέφτηκε ακούγοντάς τη να παίζει.

Μαρία Κουγιουμτζή, Όλα μπορούν να συμβούν με ένα άγγιγμα, Καστανιώτη, 2016 (σελ. 63 - 66)

Κριτήρια επιλογής του κειμένου

Το συγκεκριμένο κείμενο επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Ο ετεροδιηγητικός αφηγητής και η μηδενική εστίαση.
- Ο διάλογος ως αφηγηματικός τρόπος.
- Η περίληψη ως μορφή επιτάχυνσης της διάρκειας του χρόνου σε ένα κείμενο.
- Η φιλανθρωπία και ο ανθρωπισμός.
- Η φτώχεια και οι κοινωνικές ανισότητες.

Α. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Η ιστορία παρουσιάζεται από ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση, δηλαδή τον παντογνώστη αφηγητή.
 - α) Από ποια στοιχεία του κειμένου το καταλαβαίνετε αυτό;
 - β) Υποθέστε ότι τη σκηνή που συναντάει ο καθηγητής την κοπέλα και παρατηρούν ο ένας τον άλλον την παρακολουθεί ένας φοιτητής που κάθεται στο διπλανό παγκάκι και την αφηγείται σε έναν συμφοιτητή του σε τρίτο πρόσωπο με εξωτερική εστίαση, δηλαδή ως αφηγητής κάμερα.
2. Στην ιστορία υπάρχει ο παντογνώστης αφηγητής, είναι δηλαδή ετεροδιηγητικός και η εστίαση είναι μηδενική. Αφηγηθείτε τη σκηνή που συναντάει ο καθηγητής την κοπέλα και παρατηρεί ο ένας τον άλλο σε πρώτο πρόσωπο από την πλευρά του καθηγητή, δηλαδή ο αφηγητής να γίνει αυτοδιηγητικός και η εστίαση εσωτερική.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να αντιλαμβάνονται την έννοια του ετεροδιηγητικού αφηγητή με μηδενική εστίαση, δηλαδή του παντογνώστη αφηγητή και να είναι σε θέση να τον αλλάζουν σε αφηγητή κάμερα, δηλαδή σε ομοδιηγητικό αφηγητή και συγκεκριμένα παρατηρητή με εξωτερική εστίαση αλλά και σε αυτοδιηγητικό αφηγητή με εσωτερική εστίαση.

B. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Καταγράψτε τον πλήρη διάλογο ανάμεσα στον καθηγητή και στην κοπέλα, όταν της πρότεινε να μείνει στο σπίτι του. Φροντίστε να μιλάει ο κάθε χαρακτήρας ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του και να φαίνονται μέσα από τα λόγια τους οι αντιδράσεις και τα συναισθήματά τους.
2. Καταγράψτε έναν διάλογο ανάμεσα σε εσάς και σε κάποιον ζητιάνο. Φροντίστε να μιλάει ο κάθε χαρακτήρας ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του και να φαίνονται μέσα από την κουβέντα σας οι λόγοι που τον οδήγησαν στη επαιτεία, καθώς και το πώς νιώθει για την κατάσταση που βιώνει.
3. Η κοπέλα είναι φιλότιμη, εκτιμάει όλα όσα της προσφέρει ο καθηγητής και προσπαθεί να του το ανταποδώσει αναλαμβάνοντας τις δουλειές του σπιτιού. Γράψτε τον εσωτερικό μονόλογο, τα συναισθήματα και τις σκέψεις που κάνει η κοπέλα για έναν άγνωστο άνθρωπο που βοηθάει αυτήν και το παιδί της, χρησιμοποιώντας λέξεις που φανερώνουν την ευγνωμοσύνη και την υποχρέωση που νιώθει.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν, έχοντας ως βάση την αφήγηση ενός κειμένου, να καταγράφουν τον διάλογο των προσώπων, όπου να αποτυπώνονται παραστατικά οι σκέψεις και τα συναισθήματα των διαλεγόμενων.
- Να μπορούν να καταγράφουν έναν φανταστικό διάλογο με συγκεκριμένο θέμα ανάμεσα στους ίδιους και κάποιον άλλο, είτε γνωστό τους είτε άγνωστο.
- Να μπορούν να αποτυπώνουν με εσωτερικό μονόλογο τις σκέψεις και τα συναισθήματα των ανθρώπων.
- Να προβληματίζονται για συγκεκριμένα κοινωνικά θέματα, όπως τη φτώχεια, την επαιτεία, τις κοινωνικές ανισότητες, τη φιλανθρωπία, τον ανθρωπισμό.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Η κοπέλα κάθεται στο σπίτι και αναπολεί το παρελθόν της. Παρουσιάστε με αναδρομική αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο το παρελθόν της κοπέλας. Φροντίστε να φανεί ξεκάθαρα μέσα από την αφήγηση πώς ήταν η ζωή της τα προηγούμενα χρόνια και πώς έμεινε άστεγη.

2. Ο αφηγητής παρουσιάζει τη μέρα της κοπέλας στο σπίτι του καθηγητή, περιληπτικά. Υπάρχει δηλαδή επιτάχυνση χρόνου. Παρουσιάστε σε τρίτο πρόσωπο αναλυτικά μία μέρα της κοπέλας μέσα στο σπίτι, δίνοντας όλες τις λεπτομέρειες, τι κάνει, τι σκέφτεται, πώς νιώθει.
3. «*Καθώς η ιστορία επαναλαμβάνονταν καθημερινά...*»: στο σημείο αυτό του κειμένου υπάρχει θαμιστική αφήγηση, δηλαδή παρουσιάζεται μία φορά αυτό που συνέβη ν φορές. Ουσιαστικά, δηλαδή, σχηματοποιούνται τα γεγονότα και εξομοιώνονται χάνοντας τη μοναδικότητά τους. Παρουσιάστε με πολυμοναδική αφήγηση τα γεγονότα, δηλαδή αφηγηθείτε ν φορές αυτό που συνέβη ν φορές. Η αφήγηση να είναι σε τρίτο πρόσωπο.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αφηγούνται με αναδρομική αφήγηση γεγονότα του παρελθόντος.
- Να αντιλαμβάνονται τον ρόλο της επιτάχυνσης σε ένα κείμενο και συγκεκριμένα την περίληψη και να είναι σε θέση να αφηγούνται αναλυτικά τα γεγονότα.
- Να αντιλαμβάνονται την έννοια της θαμιστικής αφήγησης και να είναι σε θέση να παρουσιάζουν τα γεγονότα με πολυμοναδική αφήγηση.

3.3.4 Τα παιδιά ήταν μόνα, του Χόρχε Μπουκάι

Ο Χόρχε Μπουκάι (Jorge Bucay) γεννήθηκε το 1949 στο Μπουένος Άιρες (Αργεντινή). Γιατρός και ψυχοθεραπευτής της σχολής Γκεστάλτ, ειδικεύτηκε στη θεραπεία των νοητικών ασθενειών. Αρχικά εργαζόταν σε νοσοκομεία και κλινικές και, στη συνέχεια άρχισε να δίνει διαλέξεις σε ιδρύματα, κολέγια, θέατρα, καθώς και σε ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς. Μονίμως και παντού προσκεκλημένος, προσπαθεί να παρίσταται σε μαθήματα, σεμινάρια και συνέδρια στην Αργεντινή, την Ουρουγουάη, τη Χιλή, το Μεξικό, τις Η.Π.Α, την Ιταλία, την Ισπανία. Όταν αποφάσισε να ασχοληθεί με τη συγγραφή, είδε τα περισσότερα βιβλία του να μεταφράζονται στις περισσότερες γλώσσες του κόσμου και να καταλαμβάνουν την πρώτη θέση στις λίστες των ευπώλητων (Biblionet). Με απλό λόγο προσπαθεί μέσω των βιβλίων του, σαν ένας σύγχρονος Σωκράτης, να μας κάνει να βγάλουμε στην επιφάνεια τις απαντήσεις που έχουμε μέσα μας.

Το διήγημα «Τα παιδιά ήταν μόνα», που ανήκει στη συλλογή διηγημάτων «Ιστορίες να σκεφτείς» (2008), έχει ως θέμα τη δύναμη της θέλησης. Ο ίδιος ο συγγραφέας στο συγκεκριμένο βιβλίο υποστηρίζει ότι πάντα πίστευε πως τα βιβλία του αποτελούν υλικό που βοηθούν τον αναγνώστη να στοχαστεί για τον κόσμο και τον εαυτό του. Αυτό που ήθελε από τα βιβλία του ήταν να μπορέσουν να γίνουν δρόμος για κάποιους.

Η μητέρα μας είχε φύγει από νωρίς το πρωί και τα είχε αφήσει στη Μαρίνα, μια νέα δεκαοχτώ χρονών, την οποία έπαιρνε κάποιες φορές για λίγες ώρες προκειμένου να τα προσέχει με αντάλλαγμα μερικά νομίσματα.

Από τότε που είχε πεθάνει ο πατέρας, οι καιροί είχαν δυσκολέψει πολύ για να το ρισκάρει να λείπει από τη δουλειά μας όταν η γιαγιά αρρώσταινε ή έλειπε από τη πόλη.

Όταν ο φίλος μας κοπέλας τηλεφώνησε για να μας προτείνει μια βόλτα με το καινούριο του αυτοκίνητο, η Μαρίνα δε δίστασε και πολύ. Άλλωστε, τα παιδιά κοιμούνταν μας κάθε απόγευμα, και δεν θα ζυπνούσαν πριν μας πέντε.

Μόλις άκουσε την κόρνα, άρπαξε την τσάντα μας κι άφησε ανοιχτό το ακουστικό του τηλεφώνου. Προνόησε να κλειδώσει την πόρτα του δωματίου και φύλαξε το κλειδί στην τσέπη μας. Δεν ήθελε να διακινδυνέψει να ζυπνούσε ο Πάντσο και να κατέβαινε τη σκάλα για να την ψάξει, γιατί, μας και να 'χει, ήταν μόνο έξι χρονών, και με την παραμικρή απροσεξία μπορούσε να σκοντάψει και να χτυπήσει. Μας, σκέφτηκε ότι αν συνέβαινε αυτό, δεν θα ήξερε πώς να εξηγήσει στη μητέρα το λόγο για τον οποίο το παιδί δεν την είχε βρει.

Τσως να ήταν ένα βραχυκύκλωμα στην τηλεόραση ή κάποιο από τα φώτα του σαλονιού, ή μπορεί μια φλόγα στα καυσόξυλα – το θέμα είναι ότι όταν οι κουρτίνες άρχισαν να καίγονται, η φωτιά έφτασε γρήγορα στην ζύλινη σκάλα που οδηγούσε στα υπνοδωμάτια.

Τον ξύπνησε ο βήχας του μωρού, εξαιτίας του καπνού που περνούσε κάτω απ' την πόρτα. Χωρίς να σκεφτεί, ο Πάντσο πήδηξε απ' το κρεβάτι και πίεσε με δύναμη το πόμολο για ν' ανοίξει την πόρτα, αλλά δεν τα κατάφερε.

Μας και να 'χει, ακόμα κι αν το είχε καταφέρει, οι φλόγες θα είχαν καταβροχθίσει τον ίδιο και των λίγων μηνών αδερφό του σε ελάχιστα λεπτά.

Ο Πάντσο φώναζε τη Μαρίνα, αλλά κανείς δεν απάντησε στην έκκλησή του. Έτσι, έτρεξε στο τηλέφωνο του δωματίου (μας ήξερε πώς να παίρνει τηλέφωνο τη μαμά του) αλλά δεν υπήρχε γραμμή.

Ο Πάντσο συνειδητοποίησε ότι έπρεπε να βγάλει τον αδερφό του από 'κει μέσα. Προσπάθησε να ανοίξει το παράθυρο που έβγαζε στο περβάζι, αλλά ήταν αδύνατο για τα μικρά του χέρια να λύσει την ασφάλεια και – ακόμα και αν τα κατάφερνε -, θα έπρεπε να ξεμπλέξει το συρμάτινο πλέγμα που οι γονείς του είχαν βάλει για προστασία.

Όταν οι πυροσβέστες τελείωσαν με το σβήσιμο μας φωτιάς, το θέμα συζήτησης όλων ήταν το ίδιο:

- *Πώς μπόρεσες αυτό το τόσο μικρό παιδί να σπάσει με την κρεμάστρα το τζάμι και μετά τη σήτα;*
- *Πώς μπόρεσε να φορτώσει το μωρό στο σακίδιο;*
- *Πώς μπόρεσε να περπατήσει στο περβάζι κουβαλώντας σημαντικό βάρος και να κατέβει από το δέντρο;*
- *Πώς μπόρεσε να σώσει τη ζωή του αδελφού του και τη δική του;*

Ο ηλικιωμένος πυροσβέστης, άνθρωπος σοφός που όλοι σέβονταν, μας έδωσε την απάντηση:

«Ο μικρός Πάντσο ήταν μόνος... Δεν είχε κανέναν να του πει ότι δεν μπορούσε».

Χόρχε Μπουκάι, Ιστορίες να σκεφτείς, Opera, 2012 (σελ. 69 – 71)

Κριτήρια επιλογής του κειμένου

Το συγκεκριμένο κείμενο επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Ο ετεροδιηγητικός αφηγητής και η μηδενική εστίαση.
- Η έλλειψη ως μορφή επιτάχυνσης της διάρκειας του χρόνου σε ένα κείμενο.
- Η δύναμη της θέλησης και της αποφασιστικότητας, το ένστικτο της αυτοσυντήρησης και η προστασία των δικών μας ανθρώπων.

A. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Η ιστορία παρουσιάζεται από ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση, έχουμε δηλαδή παντογνώστη αφηγητή.
 - α) Από ποια στοιχεία του λόγου του το καταλαβαίνετε αυτό;
 - β) Αφηγηθείτε την ιστορία σε πρώτο πρόσωπο από την πλευρά της κοπέλας που πρόσεχε τα παιδιά, δηλαδή ως ομοδιηγητικός αφηγητής με εσωτερική εστίαση.
2. Ο Πάντσο καταφέρνει και σώζει τον εαυτό του και τον αδερφό του από τη φωτιά. Υποθέστε ότι στο απέναντι διαμέρισμα είναι μία γιαγιά καθηλωμένη σε αναπηρικό καροτσάκι και παρακολουθεί από το παράθυρο βήμα προς βήμα τα διάσωση και στη συνέχεια την αφηγείται στην εγγονή της. Καταγράψτε την αφήγηση σε τρίτο πρόσωπο ως ομοδιηγητικός αφηγητής (παρατηρητής) με εξωτερική εστίαση, δηλαδή ως αφηγητής κάμερα.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να αντιλαμβάνονται την έννοια του παντογνώστη αφηγητή και να είναι σε θέση ο καθένας να τον αλλάξει σε αφηγητή που συμμετέχει στα γεγονότα, δηλαδή σε ομοδιηγητικό αφηγητή με εσωτερική εστίαση.
- Να μπορούν να αφηγείται ο καθένας τα γεγονότα ως ομοδιηγητικός αφηγητής με εσωτερική εστίαση που απλώς παρακολουθεί και αφηγείται ό,τι βλέπει.

B. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Καταγράψτε τον διάλογο της κοπέλας με τον φίλο της που της πρότεινε μια βόλτα με το καινούριο του αυτοκίνητο. Να λάβετε υπόψη σας τα στοιχεία του χαρακτήρα της, όπως την επιπολαιότητά της, που καθορίζουν και το ύφος της.
2. Αφού σώθηκαν τα παιδιά χάρη στην τόλμη του μικρού, την επόμενη μέρα η μητέρα τους σκέφτεται και αναλύει το γεγονός. Καταγράψτε τον εσωτερικό της μονόλογο. Φροντίστε να φαίνονται οι σκέψεις που κάνει, ο φόβος και η ανακούφιση που νιώθει ταυτόχρονα αλλά και η περηφάνια της για το παιδί της.
3. «Ο μικρός Πάντσο ήταν μόνος... Δεν είχε κανέναν να του πει ότι δεν μπορούσε»: καταγράψτε στο ημερολόγιό σας σε εσωτερικό μονόλογο μία περιπέτεια της ζωής σας που

βρήκατε το θάρρος και την αντιμετωπίσατε με ιδιαίτερη τόλμη χωρίς να έχετε τη βοήθεια κανενός. Φροντίστε να φαίνονται οι σκέψεις και τα συναισθήματά σας, καθώς και η αυτοπεποίθηση που αποκτήσατε μετά από εκείνο το γεγονός.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να καταγράφουν τον διάλογο δύο προσώπων προβάλλοντας συγκεκριμένα στοιχεία του χαρακτήρα τους.
- Να μπορούν να καταγράφουν με εσωτερικό μονόλογο την ανακούφιση που νιώθει ένας άνθρωπος μετά από ένα γεγονός που τον αναστάτωσε πολύ καθώς και την περηφάνια που μπορεί να νιώθει για τον τρόπο που αντιμετώπισε κάποιες καταστάσεις.
- Να αντιλαμβάνονται τη δύναμη του θάρρους και της αποφασιστικότητας στη ζωή.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Η ιστορία που έζησε ο μικρός τον σημάδεψε σε όλη του τη ζωή και του έδωσε δύναμη και θάρρος να αντιμετωπίζει όλες τις καταστάσεις. Ηλικιωμένος πια, αφηγείται στα εγγόνια του με αναδρομική αφήγηση την περιπέτειά του. Φροντίστε να φαίνεται η χρονική απόσταση και ότι η ιστορία παρουσιάζεται πλέον από έναν ενήλικα.
2. Ουσιαστικά στο κείμενο υπάρχει επιτάχυνση του χρόνου με έλλειψη, γιατί το περιστατικό της διάσωσης το βλέπουμε μόνο μέσα από τα σχόλια και τον θαυμασμό των προσώπων που πληροφορήθηκαν το γεγονός. Αφηγηθείτε το περιστατικό της διάσωσης σε πρώτο πρόσωπο από την πλευρά του μικρού, συμπληρώνοντας αυτήν την έλλειψη. Φροντίστε να φαίνεται μέσα από το ύφος σας ότι πρόκειται για λόγο παιδιού.
3. Αφηγηθείτε το περιστατικό της διάσωσης σε τρίτο πρόσωπο από την πλευρά του πυροσβέστη και φροντίστε να φανεί μέσα από την επαναληπτική αφήγηση η σημαντικότητα της πράξης του μικρού.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αφηγούνται με αναδρομική αφήγηση ως ενήλικες γεγονότα της παιδικής ηλικίας.
- Να αντιλαμβάνονται τον ρόλο της επιτάχυνσης με τη μορφή της έλλειψης και να είναι να θέση να αφηγούνται τα γεγονότα που δεν αναφέρονται.

3.3.5 Μια ανάσα, του Γιάννη Παλαβού (απόσπασμα)

Ο Γιάννης Παλαβός γεννήθηκε το 1980 στο Βελβεντό Κοζάνης. Σπούδασε Δημοσιογραφία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και Πολιτιστική Διαχείριση στο Πάντειο. Έγραψε τις συλλογές διηγημάτων «Αληθινή αγάπη και άλλες ιστορίες» (IntroBooks, 2007) και «Αστείο» (Νεφέλη, 2012), που τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Διηγήματος και το Βραβείο Διηγήματος του ηλεκτρονικού περιοδικού «Ο Αναγνώστης». Επίσης, σε συνεργασία με τον Τάσο Ζαφειριάδη, έγραψε το σενάριο των κόμικς «Το πτώμα» (Jemma Press, 2011) και «Γρα-Γρου» (Ίκαρος, 2017), τα οποία εικονογράφησε ο Θανάσης Πέτρου. Το «Γρα-Γρου» τιμήθηκε με τα βραβεία Καλύτερου Κόμικς και Σεναρίου στα Ελληνικά Βραβεία Κόμικς. Επιμελήθηκε την επανέκδοση της συλλογής αφηγημάτων του Αθανάσιου Θ. Γκράβαλη με τίτλο «Σπασμένες κολώνες» (Μυτιλήνη, 1930 - επανέκδοση: Νεφέλη, 2019) και μετέφρασε Τομπάιας Γουλφ, Φλάνερι Ο' Κόννορ, Μπρις Ντ' Τζ. Πάνκεϊκ, Ουάλλας Στέγκνερ και Ουίλλιαμ Φώκνερ (Βιβλιονet). Ο ρεαλισμός, ο μοντερνισμός και ο μεταμοντερνισμός έχουν αφομοιωθεί σε βάθος σε όλα τα διηγήματά του. Η γραφή του είναι άμεση και ο λόγος του παραστατικός.

Το κείμενο «Μια ανάσα» έχει ως θέμα του τον νεανικό έρωτα. Ανήκει στη συλλογή διηγημάτων «Αστείο», όπου περιλαμβάνονται δεκαεπτά συνολικά ιστορίες μακάβριας ευαισθησίας και γκροτέσκου ονειροπολήματος.

[...] Όταν με πήρε ο Ιταλός, νόμιζα ότι κάποιος μου 'κανε πλάκα. Μια φωνή στο τηλέφωνο συστήθηκε ως Τζιανλούκα Πιάτζιο. Με ρώτησε αν το θέατρο διαθέτει πιάνο. Του είπα πως ναι, διαθέτει. «Ωραία» είπε. Ζήτησε τη σκηνή. «Τι θέλετε ν' ανεβάσετε;» ρώτησα. «Εγώ τίποτα» είπε. Μιλούσε ελληνικά με ιταλική προφορά. «Ο αδελφός μου». «Είναι σκηνοθέτης;» είπα. «Όχι» απάντησε. «Θέλει να παίζει μουσική». «Πρόκειται για συναυλία;» «Όχι. Θέλει να κάνει – πώς το λένε- καντάδα».

Ήμουν σίγουρος ότι ήταν φάρσα και δεν ασχολήθηκα. Δυο μέρες μετά ξαναπήρε. Ήθελε να μάθει αν είχα νεότερα για τη διαθεσιμότητα και την τιμή του θεάτρου. Τότε ενημέρωσα τον ιδιοκτήτη. Σε άλλες εποχές, όταν το θέατρο ήταν γεμάτο, θ' αρνιόταν. Θα 'λεγε «Εδώ είναι σκηνή της πρωτοπορίας, όχι πίστα για αφιερώσεις». Τώρα μου έδωσε κοφτά μια τιμή – τιμή τσιμπημένη, και «μας τα δίνει μπροστά». Τηλεφώνησα στον Ιταλό, του εξήγησα τους όρους. «Σύμφωνοι» είπε. «Είναι για τη γυναίκα του αδελφού σας, είπατε;» ρώτησα. «Όχι. Για ένα κορίτσι».

Η καντάδα ορίστηκε για την Τετάρτη, μετά από δυο μέρες, που δεν είχαμε παράσταση. Την Τρίτη ο Ιταλός εμφανίστηκε με τον αδελφό του για τεχνική πρόβα. Δώσαμε τα χέρια. Ο αδελφός του ήταν ένα παιδί είκοσι δύο χρονών. Είχε μακριά μαλλιά και γένια. Κρατούσε λάπτοπ. Μου εξήγησε ότι σπουδάζει μηχανολόγος στο Τορίνο κι ότι έρχεται συχνά στην Ελλάδα να επισκεφτεί τον Τζιανλούκα και φίλους. Δεν μιλούσε ελληνικά, ό,τι λέγαμε το λέγαμε σε σπαστά αγγλικά. Εγώ θυμόμουν μερικά, όσα χρειάζομαι για τις γυναίκες από τα καλοκαίρια που δούλευα στα νησιά. Αλλά θα συνεννοηθούμε, σκέφτηκα, γιατί και αυτή τέτοια περίπτωση είναι.

Ο Τζιανλούκα έφυγε κι ο μικρός, ο Ματέο, κάθισε στο φουαγιέ, στο πιάνο. Ήταν ντροπαλός, το κεφάλι του συνήθως σκυμμένο. «I play one song, five minutes» είπε. «Also one video». Ανοίξαμε τον προβολέα, πήρα μια μπαλαντέζα κι ένα καλώδιο οθόνης και βάλουμε τον υπολογιστή στην πρίζα. Μπήκα στη σκηνή, ζετύλιξα το πανί προβολής και έσβησα τα φώτα. Εκείνος απ' έξω έπαιζε. «Melody, yours?» ρώτησα. «No, no. Franz Listz» είπε. Τον τίτλο του κομματιού εκείνη τη στιγμή δεν τον συγκράτησα. Βολεύτηκα σε μια καρέκλα και τον άκουγα όσο χάζευα τις εικόνες: γκριζα σύννεφα, έλατα, αστέρια και μετεωρίτες. Το κομμάτι παλλόταν σαν λάβαρο υπό θύελλα. Σαν καρδιά ανθρώπου που βγαίνει για περίπατο κι ύστερα – Κύριος οίδε γιατί – αρχίζει και τρέχει, σταματά, πέφτει στα γόνατα. Και κλαίει, αλλά σιγανά και χωρίς κανέναν να τον βλέπει. Το βίντεο, στο φινάλε του κομματιού, έδειχνε δυο ηλικιωμένους. Ήταν πιασμένοι χέρι χέρι. Και στην οθόνη έγραφε «For you my princess».

Κανονίσαμε πως την επομένη ο Ματέο θα έπαιζε στις επτά. Δώσαμε ραντεβού στις έξι για να μεταφέρουμε το πιάνο στη σκηνή και να προβάει για τελευταία φορά το κομμάτι. Ήρθε ντυμένος στα μαύρα. Κρατούσε μια ανθοδέσμη με ίριδες και κρίνους. Στήσαμε φώτα και προβολέα. «First ray, please?» ρώτησα. Κατεβήκαμε στο γραφείο. «Beautiful, beautiful» είπα και τον σκούνηξα δήθεν συνωμοτικά. Χαμογέλασε. «The girl, Italian?» έκανα. «Greek» είπε. Ύστερα τον άφησα μόνο στη σκηνή. Κάθισα στο φουαγιέ με την ταμιά, τη Μίνα, και μια φίλη της που είχε έρθει για παρέα. Ήταν και οι δύο σαραντάρες. Η φίλη της Μίνας έμοιαζε τυπική γεροντοκόρη, ξινή. «Τι λέτε να γίνει;» ρώτησε η Μίνα. Σήκωσα τους ώμους. Από μέσα ακουγόταν η μελωδία. «Εγώ» είπε η φίλη της «λέω ότι πάει για χυλόπιτα. Αν δεν της αρέσει έστω και λίγο, μια τέτοια κίνηση θα την τρομάξει». Η Μίνα άναψε τσιγάρο. «Δεν ξέρω» είπε. «Είναι πολύ συγκινητική χειρονομία. Δε βρίσκεις σήμερα άντρα να τα κάνει αυτά».

Κόντευε επτά. Η μουσική σταμάτησε, ο Ματέο ήρθε στο φουαγιέ. «Everything nice?» ρώτησα. Έγνεψε καταφατικά: «I go to bring her». Ήταν αγχωμένος. Τα χέρια του κρυμμένα στις τσέπες αλλά έτρεμαν, το ένιωθε. «We wait» είπα. Γύρισα στα κορίτσια, «Θέλετε καφέ;». Η Μίνα είπε ότι προτιμά αλκοόλ, η φίλη της συγκατάνευσε. Δεν είχαν άδικο. Πήρα απ' το μπαρ

ένα ουίσκι, έβαλα τρία ποτήρια. Πίναμε και περιμέναμε να δούμε την κοπέλα. Όταν ακούσαμε την εξώπορτα, αφήσαμε τα ποτά και στραφήκαμε στην είσοδο.

Ο Ματέο μπήκε με δυο κοπέλες, συνομήλικές του. Η μία ήταν γεματούλα με κοντά κόκκινα μαλλιά, στραβά πόδια και πρόσωπο όλο γωνίες. Δίπλα της στεκόταν μια μελαχρινή, μάλλον μικρόσωμη αλλά με μεγάλα, γλυκύτατα μάτια. Τα μαλλιά της κατσάρωναν ελαφρώς κι έπεφταν στους ώμους ανάλαφρα, σαν νερό που κυλάει σε ρυάκι με κλίση ανεπαίσθητα κατηφορική κι έπειτα χύνεται σε λιμνούλα κι ούτε το καταλαβαίνεις. Ανταλλάξαμε τυπικές καλησπéρες κι ύστερα τους έδειξα τη σκηνή. Ανέβηκαν κι έκλεισα πίσω τους την πόρτα.

Κάθισα σε μια πολυθρόνα κι έπιασα στο ποτήρι μου. Έπρεπε να μιλάμε ψιθυριστά, για να μην ακουγόμαστε μέσα. «Γιατί έφερε και τη φίλη της;» ρώτησα. «Κακό σημάδι» είπε η φίλη της Μίνας. «Εγώ σας το ‘πα, θα την τσιμπήσει τη χυλόπιτα. Σούμπιτος». Έφερα το ποτήρι στα χείλη και από μέσα ακούστηκε το πιάνο.

Τις δύο τελευταίες μέρες είχα ακούσει τη μελωδία τόσες φορές που μπορούσα πια να καταλάβω τον τρόπο που παιζόταν. Ο Ματέο δεν ήταν συγκεντρωμένος. Ήταν φανερό ότι σε κάποια σημεία καθυστερούσε, άλλοτε πίεζε τα πλήκτρα δυνατότερα απ’ ό,τι έπρεπε. Αναρωτιόμουν τι να περνάει απ’ το μυαλό του. Και τι να σκέφτεται η κοπέλα ακούγοντας το πιάνο, βλέποντας τα γκρίζα σύννεφα. Και την κατακλείδα «For you my princess». Κάποτε η μουσική σταμάτησε. Έπεσε σιωπή. Ακούσαμε γέλια. Η Μίνα έσκυψε και μου ψιθύρισε «Λες;». Σηκώθηκα για να βάλω σ’ όλους ένα δεύτερο γύρο. Ακούσαμε βήματα.

Η κοκκινομάλλα βγήκε και ήρθε στο μπαρ. Ζήτησε νερό. Έδειξα το ουίσκι. «Γιατί όχι;» έκανε. Ήταν αναστατωμένη. «Λοιπόν;» ρώτησε η Μίνα. Η κοκκινομάλλα ρούφηξε τα μάγουλά της. «Δεν ξέρω» είπε. Της έκανα νόημα να μιλά ψιθυριστά. Από μέσα δεν ακουγόταν λέξη. Μας είπε ότι ο Ματέο ήταν ερωτευμένος – «τρελά, κερανοβόλα» - με τη φίλη της. Η φίλη της δεν είχε ιδέα για τη σημερινή εξομολόγηση. Η ίδια ήταν στο κόλπο. Ο Ματέο τής είχε ζητήσει να τη συνοδεύσει στο θέατρο γιατί έτσι, είπε, θα έπαιρνε και εκείνος κουράγιο. Στη φίλη της δεν είχε αναφέρει τίποτα. Ένα χρόνο έκαναν παρέα οι τρεις τους, είχαν γνωριστεί σε κάποιο μπαρ – το μπαρ μάλιστα βρισκόταν δυο στενά κάτω απ’ το θέατρο. Από τότε το μαγαζί έγινε το στέκι τους. Ίσως γι’ αυτό ο Ματέο επέμενε να της κάνει ερωτική εξομολόγηση εδώ. Ο Ματέο, είπε η κοπέλα, δεν έκανε καμιά κίνηση επί μήνες. Η φίλη της τα είχε με άλλον. Χώρισε πριν δυο μήνες κι από τότε ο Ματέο έχασε τον ύπνο του – «και πέντε κιλά». Η κοπέλα ήπια λίγο ουίσκι. «Της αγόρασε εισιτήρια για το Τορίνο» είπε. «Για το επόμενο σαββατοκύριακο». Η Μίνα αναστέναξε. «Δεν το πιστεύω ότι το ζω αυτό» είπε η κοκκινομάλλα. «Έκλαιγα μέσα. Η Άννα – Άννα τη λένε τη φίλη μου – έκλαιγε κι αυτή». «Άρα» είπα «ο Ματέο έχει ελπίδες». Η κοπέλα δε

μίλησε. Πίναμε σιωπηλοί, συγκεντρωμένοι στους ήχους που έφταναν κάποιες στιγμές απ' τη σκηνή – τότε το τρίζιμο μια καρέκλας, τότε ένας ψίθυρος, ένα σπάραγμα λέξης στ' αγγλικά.

Δέκα λεπτά αργότερα ο Ματέο και η Άννα βγήκαν, πρώτη η Άννα, πίσω της ο Ματέο. Και οι δύο προσπαθούσαν να χαμογελάσουν. Η Άννα κρατούσε την ανθοδέσμη σαν να μην ήξερε τι ακριβώς να την κάνει. Η κοκκινομάλλα πήρε την τσάντα της και τους πλησίασε. Πήγα κι εγώ. Η Μίνα κι η φίλη της μας παρατηρούσαν χωμένες στις πολυθρόνες τους. Ο Ματέο ήρθε προς το μέρος μου, ψέλλισε «Thank you for all», έπειτα οι τρεις τους πήγαν προς την έξοδο αργά, αμήχανα. Η φίλη της Μίνας άρχισε να γελά, προσπάθησε να πνίξει το γέλιο αλλά δεν μπορούσε. Μπήκα στη σκηνή με το ποτήρι στο χέρι. Ο Ματέο είχε ξεχάσει την παρτιτούρα στο πιάνο. Έγραφε «Franz Liszt: Un sospiro». Την άφησα στο γραφείο, έσβησα τα φώτα και τον προβολέα. Φόρεσα το παλτό μου κι έφυγα. Η Μίνα θα κλείδωνε στις δέκα που τελείωνε το ωράριό της.

Πέρασαν μερικές εβδομάδες. Ο Ματέο δεν εμφανίστηκε να ζητήσει την παρτιτούρα. Δεν είχα τον αριθμό του. Τηλεφώνησα στον αδερφό του, μου είπε ότι θα τον ενημέρωνε. Δεν πήρε ποτέ. Μια φωτοτυπία ήταν. Τι να την κάνει; Συχνά, όταν δεν είχα δουλειά, έβαζα στο γιουτιούμπ το κομμάτι του Λιστ. Το βρήκα σε διάφορες ερμηνείες, από κορυφαίους, έτσι έλεγαν τα βίντεο, πιανίστες. Η πιο διάσημη ήταν κάποιου Σβιάτοσλαβ Ρίχτερ. Σύγκρινα την απόδοση του Ματέο. Δεν είμαι ειδικός' κι όμως, σκέφτηκα, κι όμως: δεν το 'χε παίζει τόσο άσχημα στις πρόβες. Μόνο την ώρα της εξομολόγησης, δεν τα κατάφερε.

Κάποιο βράδυ που η Μίνα έπρεπε να μείνει σπίτι, γιατί το κορίτσι που κρατούσε το μωρό της χτύπησε κι ήταν στο νοσοκομείο, ανέλαβα το ταμείο. Το ίδιο πρωί το αφεντικό μού ανακοίνωσε ότι σκέφτεται να κλείσει το θέατρο. Οι παραστάσεις γίνονταν με άδειες κερκίδες. «Χάνω λεφτά» μου είπε. «Εσύ το ξέρεις καλύτερα απ' όλους. Εάν και τον επόμενο μήνα δεν έχουμε κόσμο, κηρύσσω πτώχευση και ησυχάζω». Ήταν Σάββατο κι είχαμε παράσταση. Εννιά θεατές όλοι κι όλοι, οι τέσσερις προσκεκλημένοι των ηθοποιών.

Όταν τελείωσα απ' το ταμείο, κουβέντιασα για λίγο με τον μπάρμαν, ήπιαμε μια μπίρα. Ύστερα το γύρισα σε βότκα. Έφυγα απ' το θέατρο στις έντεκα. Ήμουν ήδη ζαλισμένος κι ήθελα να παρατείνω τη μέθη. Μπήκα στο πιο κοντινό μπαρ, έπιασα ένα σκαμπό. Λίγο πιο πέρα καθόταν μια παρέα. Μια κοπέλα με κοιτούσε. Την κοίταξα, της χαμογέλασα. Ήρθε και με χαιρέτησε, τότε την αναγνώρισα. «Είσαι το παιδί που δουλεύεις στο θέατρο εδώ πιο πάνω, ε;» είπε. Γέλασα. Το παιδί. Ήταν η κοκκινομάλλα φίλη της Άννας. Της ζήτησα να καθίσει μαζί μου. Μιλήσαμε για τον Ματέο. Εκείνο το βράδυ, μου είπε η κοκκινομάλλα, η Άννα του απάντησε ότι τον βλέπει σαν φίλο. Ότι τον θεωρεί σημαντικό για τη ζωή της, ότι τον αγαπά «αλλά όχι ερωτικά». Ότι ναι, της είχε περάσει απ' το μυαλό πώς θα ήταν οι δυο τους ως ζευγάρι, αλλά

δεν ήταν έτοιμη να προχωρήσει μαζί του. Ακόμα σκεφτόταν τον πρώην της – ούτε και τώρα έχει ξεκολλήσει τόσους μήνες μετά. Ο Ματέο επέστρεψε στην Ιταλία μόνος. Έχει άλλο ένα έτος στο πανεπιστήμιο. Ενώ μέχρι την εξομολόγηση επικοινωνούσαν καθημερινά κοντεύει μήνας χωρίς νέα του. [...]

Γιάννης Παλαβός, Αστείο, Νεφέλη, 2013 (σελ. 91 – 98)

Κριτήρια επιλογής του κειμένου

Το συγκεκριμένο κείμενο επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Ο ομοδιηγητικός αφηγητής και η εσωτερική εστίαση.
- Ο αναφερόμενος λόγος ως αφηγηματικός τρόπος, και συγκεκριμένα ο διάλογος.
- Η επιβράδυνση του χρόνου του κειμένου με περιγραφικές παύσεις και σχόλια.
- Ο έρωτας στη νεαρή ηλικία.
- Η αξία της φιλίας.

Α. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Στο κείμενο ο αφηγητής είναι ομοδιηγητικός και η εστίαση εσωτερική.

α) Από ποια στοιχεία του λόγου του το καταλαβαίνετε αυτό;

β) Υποθέστε ότι την τελευταία σκηνή στο μπαρ, όπου βρίσκεται ο αφηγητής και συναντάει την κοπέλα, την παρακολουθεί ένας πελάτης και την αφηγείται σε έναν φίλο του που έρχεται λίγο αργότερα, σε τρίτο πρόσωπο ως ομοδιηγητικός αφηγητής (παρατηρητής) με εξωτερική εστίαση, δηλαδή ως αφηγητής κάμερα.

2. Υποθέστε ότι τη σκηνή της καντάδας την αφηγείται σε τρίτο πρόσωπο ετεροδιηγητικός αφηγητής με μηδενική εστίαση, δηλαδή ο παντογνώστης αφηγητής

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να αντιλαμβάνονται την έννοια του ομοδιηγητικού αφηγητή με εσωτερική εστίαση και να μπορούν να τον αλλάζουν σε ομοδιηγητικό αφηγητή με εξωτερική εστίαση, δηλαδή σε αφηγητή – κάμερα.
- Να μπορούν να αλλάζουν την εσωτερική εστίαση σε μηδενική και να μετατρέπουν τον αφηγητή σε παντογνώστη.

B. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Η Άννα αρνήθηκε μεν την πρόταση του Ματέο, αλλά, επειδή τον αγαπούσε φιλικά, στεναχωρήθηκε που έχασε κάθε επικοινωνία μαζί του και θα ήθελε να υπήρχε τρόπος να συνεχίσουν να είναι φίλοι. Υποθέστε ότι η Άννα συζητάει με τη φίλη της αυτόν τον προβληματισμό της. Καταγράψτε τον διάλογο ανάμεσα στις δύο κοπέλες, όπου θα παρουσιάζονται τα συναισθήματα της Άννας και οι συμβουλές που της δίνει η φίλη της.
2. Η Άννα αρνείται την πρόταση για σχέση που της κάνει ο Ματέο, γεγονός που τον στεναχωρεί πάρα πολύ. Καταγράψτε τον εσωτερικό μονόλογο του Ματέο μετά την άρνηση της Άννας. Φροντίστε να φαίνονται ξεκάθαρα τα συναισθήματά του και οι σκέψεις που κάνει, χρησιμοποιώντας φράσεις που δείχνουν την απογοήτευση και τη θλίψη του.
3. Σε όλο το κείμενο κυριαρχεί ο αναφερόμενος λόγος, δηλαδή ο αφηγητής προσποιείται ότι παραχωρεί τον λόγο στους ήρωές του. Με τον τρόπο αυτό το κείμενο κερδίζει σε ζωντάνια και παραστατικότητα. Να ξαναγράψετε την παράγραφο *«Κανονίσαμε πως την επομένη ο Ματέο θα έπαιζε στις επτά... Δε βρίσκεις σήμερα άντρα να τα κάνει αυτά»* εντάσσοντας τα λόγια των προσώπων στον λόγο του αφηγητή, δηλαδή ο λόγος να γίνει αφηγημένος και να είναι πιο επίσημος και πιο απρόσωπος. Ποιος λόγος θεωρείτε ότι είναι πιο παραστατικός και γιατί;

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αποδίδουν με παραστατικότητα τον διάλογο ανάμεσα σε δύο πρόσωπα, όπου το ένα συμβουλεύει το άλλο για κάποιο προσωπικό του ζήτημα.
- Να μπορούν να μετατρέπουν τον διάλογο σε αφήγηση, με εμφανή την αλλαγή του ύφους του κειμένου.
- Να αντιλαμβάνονται τις αξίες του έρωτα και της φιλίας.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Ο αφηγητής, μετά από χρόνια, αφηγείται με αναδρομική αφήγηση σε έναν φίλο του τον έρωτα του Ματέο για την Άννα και τη σκηνή με την καντάδα, για να δείξει πόσο δυνατά ερωτεύονται οι νέοι.

2. Στις παραγράφους «*Η καντάδα ορίστηκε για την Τετάρτη... γιατί και αυτή τέτοια περίπτωση είναι*» και «*Ο Τζιανλούκα έφυγε κι ο μικρός, ο Ματέο, κάθισε στο φουαγιέ, στο πιάνο... Αλλά θα συνεννοηθούμε, σκέφτηκα, γιατί και αυτή τέτοια περίπτωση είναι*» υπάρχει επιβράδυνση του χρόνου με περιγραφικές παύσεις και σχόλια. Καταγράψτε τις δύο παραγράφους χωρίς τις παύσεις και τα σχόλια, για να μην υπάρχει επιβράδυνση στο κείμενο.
3. Αφηγηθείτε τη σκηνή της πρόβας από την πλευρά του Ματέο. Φροντίστε να φανούν μέσα από την επαναληπτική αφήγηση οι υφολογικές παραλλαγές της οπτικής γωνίας.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αφηγούνται με αναδρομική αφήγηση, ως μεσήλικες, γεγονότα της νεαρής ηλικίας.
- Να μπορούν να αφαιρούν τις περιγραφικές παύσεις και τα σχόλια, που αποτελούν μορφή επιβράδυνσης σε ένα κείμενο χωρίς να αλλάζει το νόημα και το περιεχόμενο.

3.4 Δραστηριότητες σε τραγούδια

Προσπαιτούμενες γνώσεις

Να γνωρίζουν οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Τον αφηγητή και τα είδη του.
- Τα είδη της εστίασης.
- Τους αφηγηματικούς τρόπους της αφήγησης, του διαλόγου και του εσωτερικού μονολόγου.
- Τον χρόνο της ιστορίας και τον χρόνο της αφήγησης.
- Τη σειρά του χρόνου στην αφήγηση, δηλαδή τις αναδρομικές και τις προδρομικές αφηγήσεις, καθώς και την αρχή *in medias res*.
- Τη διάρκεια στην αφήγηση, δηλαδή τις επιταχύνσεις και τις επιβραδύνσεις και τους τρόπους τους.
- Τη συχνότητα του χρόνου, δηλαδή, τις μοναδικές, τις πολυμοναδικές, τις επαναληπτικές και τις θαμιστικές αφηγήσεις.

Σκοπός

Να αντιληφθούν σε βάθος οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες τις έννοιες του αφηγητή και της εστίασης, τους αφηγηματικούς τρόπους, τον χρόνο στην αφήγηση.

Στόχοι

Γνωστικοί

Να εμπεδώσουν και να καταλάβουν σε βάθος οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Τον διαχωρισμό του στιχουργού από τον αφηγητή.
- Τα είδη του αφηγητή και τα είδη της εστίασης, για να χρησιμοποιούν σε δικά τους κείμενα το κατάλληλο είδος αφηγητή και το κατάλληλο είδος εστίασης για την καλύτερη απόδοση του περιεχομένου.
- Τον βαθμό συμμετοχής του αφηγητή στην ιστορία.
- Την οπτική γωνία στην αφήγηση.
- Τον τρόπο αλλαγής του είδους του αφηγητή, της εστίασης και της οπτικής γωνίας.
- Τον τρόπο γραφής διαλόγου, πώς, δηλαδή, μπορούν να αποδίδουν πειστικά τον διάλογο ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα άτομα.
- Τον τρόπο γραφής εσωτερικού μονολόγου, πώς, δηλαδή, μπορούν να αποδίδουν πειστικά τον εσωτερικό μονόλογο ενός προσώπου.
- Τη διαδικασία μετατροπής του διαλόγου σε αφήγηση ή σε εσωτερικό μονόλογο, της αφήγησης σε διάλογο ή σε εσωτερικό μονόλογο, του εσωτερικού μονολόγου σε αφήγηση ή σε διάλογο.

- Την τάξη και τη σειρά του χρόνου στην αφήγηση και συγκεκριμένα τις αναδρομικές και τις προδρομικές αφηγήσεις και την αρχή *in medias res* και να είναι σε θέση να τα χρησιμοποιούν αποτελεσματικά και στα δικά τους κείμενα.
- Τη διάρκεια του χρόνου στην αφήγηση και συγκεκριμένα τον τρόπο χρήσης, τον ρόλο και τη χρησιμότητα των επιταχύνσεων και των επιβραδύνσεων σε μία αφήγηση και να είναι σε θέση να τα χρησιμοποιούν αποτελεσματικά και στα δικά τους κείμενα.
- Τη συχνότητα του χρόνου στην αφήγηση και συγκεκριμένα τις μοναδικές, τις πολυμοναδικές, τις επαναληπτικές και τις θαμιστικές αφηγήσεις και τον ρόλο τους και να είναι σε θέση να τις χρησιμοποιούν αποτελεσματικά και στα δικά τους κείμενα.
- Τον τρόπο γραφής δημιουργικής και πρωτότυπης με αφορμή κάποιο άλλο κείμενο αλλά και με βάση τις εμπειρίες τους και τη φαντασία τους.

Παιδαγωγικοί

Αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να δραστηριοποιηθούν στη διερευνητική μάθηση οικοδομώντας τη γνώση μέσα από την κατευθυνόμενη αυτενέργεια.
- Να εξασκήσουν τη φαντασία τους.
- Να μάθουν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους.
- Να προβληματίζονται για βασικά κοινωνικά ζητήματα.
- Να αντιληφθούν ότι τα τραγούδια προβάλλουν ανθρώπινες αξίες και αποτελούν αφορμή για προβληματισμό για διάφορα κοινωνικά θέματα.

3.4.1 Η μπαλάντα της Ιφιγένειας¹⁷

Στίχοι: Χαρούλα Αλεξίου

Μουσική: Χαρούλα Αλεξίου

Ερμηνεία: Χαρούλα Αλεξίου

«Η μπαλάντα της Ιφιγένειας» γράφτηκε το 1978 και κυκλοφόρησε το 1984 στον δίσκο της Χαρούλας Αλεξίου «Εμφύλιος ο Έρωτας». Αφορμή του τραγουδιού στάθηκε ο θάνατος της μητέρας της Αλεξίου το 1978, που την έστρεψε στην πρώτη της ζωή, την παιδική. Θυμάται τις δύσκολες στιγμές που έζησαν μετά τον θάνατο του πατέρα της και τη μετακόμιση της οικογένειάς της στην Αθήνα. Ο αδερφός της μπαρκάρει στο καράβια και αναφέρει ότι με τη μητέρα της μένουν οι δυο τους και μεγαλώνουν μαζί. Η ίδια το θεωρεί το πιο αυτοβιογραφικό της τραγούδι, γιατί σε αυτό αποτυπώνεται όλη της η ζωή (Ποντίδα, ΤΑ ΝΕΑ, 2012)

Με πήρες κάποτε απ' το χέρι και δε σε ρώτησα πού πάμε
σου είπα με σένα δε φοβάμαι μάνα καλή μάνα μου έρμη
εσύ τον άντρα σου είχες χάσει κι εγώ είχα χάσει το γονιό μου
και τότε μάνα καλέ μάνα τότε σε βάφτισα αρχηγό μου.

Κλείδωσες δυο φορές το σπίτι μας πήρες κι ήρθαμε στην πόλη
σαν τα κοράκια 'πέσαν όλοι έτσι όπως σε είδαν φοβισμένη
κι ακόνιζα παιδάκι πράμα τα νύχια μου και το μυαλό μου
με μια τρεμούλα μ' ένα φόβο μη γκρεμιστεί ο αρχηγός μου.

Κι άρχισαν να κυλούν τα χρόνια όπως το χρώμα στη βατίστα
στην οικοκυρική μοδίστρα κι ο αδερφός μου στα καράβια
η Ελλάδα πήγαινε κι ερχόταν κι έγινε ο τρόμος καθεστώς σου
φοβήθηκα μη σε τσακίσουν και τότε έγινα αρχηγός σου.

Και πάνω που άρχιζα να ορίζω ήρθε η αγάπη να με ορίσει
και μπλέχτηκα στο αλισβερίσι οι αγάπες μ' έβαλαν στη μέση
εσύ νοιαζόσουν μη πονέσω μα αυτές δε' βλέπαν τον καημό σου
κι όλες στο μάτι είχαν βάλει να ρίξουνε τον αρχηγό σου.

¹⁷ Ο σύνδεσμος του τραγουδιού είναι ενεργός

Κι όταν με πήρε το τραγούδι ήμουν το στόμα των απόρων
 έγινα στόχος των εμπόρων και θύμα της πολυγλωσσίας
 πήγαν να τρίξουν τα θεμέλια δεν ήταν τ' αύριο πια δικό μου
 τότε ξανάπλωσες το χέρι και σε ξανάκανα αρχηγό μου.

Τώρα χαμένη εγώ στους ήχους και λυτρωμένη εσύ χορεύεις
 η μόνη εσύ που με πιστεύεις σαν σου μιλώ μες στα τραγούδια
 τώρα αγαπώ μα δεν ορίζω τώρα δεν ψάχνω να βρω δίκια
 τώρα το δρόμο μου τον βρήκα γκρεμίστηκαν τ' αρχηγηλίκια.

Κριτήρια επιλογής του τραγουδιού

Το συγκεκριμένο τραγούδι επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Ο αυτοδιηγητικός αφηγητής και η εσωτερική εστίαση.
- Η περίληψη και η έλλειψη ως μορφές επιτάχυνσης του χρόνου στην αφήγηση.
- Οι δυσκολίες της μονογονεϊκής οικογένειας.
- Η αγάπη της μάνας για τα παιδιά της.
- Το δέσιμο της οικογένειας.

A. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Αφού ακούσετε το τραγούδι στον παραπάνω σύνδεσμο και μελετήσετε τους στίχους του παραπάνω, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Στο συγκεκριμένο τραγούδι η ηρωίδα αφηγείται σε πρώτο πρόσωπο την προσωπική της ιστορία, ο αφηγητής δηλαδή είναι αυτοδιηγητικός και η εστίαση εσωτερική.
 - α) Από ποια στοιχεία του λόγου του το καταλαβαίνετε αυτό;
 - β) Να μετατρέψετε τον αφηγητή σε ετεροδιηγητικό και την εστίαση σε μηδενική, δηλαδή, ο αφηγητής να είναι παντογνώστης και να αφηγείται σε τρίτο πρόσωπο. Το κείμενό σας μπορείτε να το γράψετε είτε σε πεζό είτε σε στίχους.
2. Υποθέστε ότι είστε ένας ντετέκτιβ και παρακολουθείτε τη ζωή της συγκεκριμένης οικογένειας. Να καταγράψετε την ιστορία της οικογένειας από την πλευρά ομοδιηγητικού αφηγητή (παρατηρητή) με εξωτερική εστίαση, να αφηγείται δηλαδή την ιστορία ο αφηγητής κάμερα. Αν θέλετε, μπορείτε να συμπληρώσετε την αφήγησή σας με φωτογραφικό υλικό.
3. Να γράψετε την αφήγηση της ιστορίας της οικογένειας από την πλευρά της μάνας.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να αντιλαμβάνονται πώς λειτουργεί ο αυτοδιηγητικός αφηγητής σε ένα τραγούδι που «τραγουδάει» την προσωπική του ιστορία και να μπορούν να τον μετατρέπουν σε ετεροδιηγητικό με μηδενική εστίαση καταγράφοντας τα γεγονότα είτε σε πεζό λόγο είτε σε στίχους.
- Να μπορούν να μετατρέπουν έναν αφηγητή από αυτοδιηγητικό με εσωτερική εστίαση σε ομοδιηγητικό με εξωτερική εστίαση με τρόπο που να φαίνονται οι αλλαγές στον λόγο.
- Να μπορούν να αλλάζουν την οπτική γωνία στην αφήγηση και να γίνεται αντιληπτό ότι με διαφορετικό τρόπο παρουσιάζονται τα γεγονότα ανάλογα με το ποιος τα αφηγείται.

Β. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Αφού ακούσετε το τραγούδι στον παραπάνω σύνδεσμο και μελετήσετε τους στίχους του παραπάνω, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Η μητέρα και η κόρη κάνουν απολογισμό της ζωής τους, παρουσιάζουν την ιστορία τους και εκφράζουν τα συναισθήματά τους σε μία κουβέντα λίγο πριν από το τέλος της μάνας. Να καταγράψετε τον διάλογο των δύο γυναικών, για να δείξετε πιο έντονα τα συναισθήματα τους.
2. Υποθέστε ότι είστε η κοπέλα του τραγουδιού στην εφηβική ηλικία και καταγράφετε στο ημερολόγιό σας σε εσωτερικό μονόλογο τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας για τη μητέρα σας, το δέσιμό σας μαζί της και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζετε.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να καταγράφουν τον διάλογο ανάμεσα σε δύο πρόσωπα που συνδέονται με δεσμούς αγάπης παρουσιάζοντας τα συναισθήματά τους.
- Να μπορούν να καταγράφουν με εσωτερικό μονόλογο τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους για τη ζωή τους και τα αγαπημένα τους πρόσωπα.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Αφού ακούσετε το τραγούδι στον παραπάνω σύνδεσμο και μελετήσετε τους στίχους του παραπάνω, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Να καταγράψετε τα γεγονότα σε πεζό. Θα αρχίσετε από το σημείο όπου η ηρωίδα χάνει τη μητέρα της και στη συνέχεια αφηγείται με αναδρομική αφήγηση όλη τους τη ζωή.
2. Αφού εντοπίσετε τα σημεία στα οποία υπάρχουν επιταχύνσεις, δηλαδή ο χρόνος της αφήγησης είναι μικρότερος από τον χρόνο της ιστορίας, να αφηγηθείτε αναλυτικά σε πεζό λόγο και σε πρώτο πρόσωπο α) τα γεγονότα που παρουσιάζονται συνοπτικά, υπάρχει δηλαδή περίληψη και β) τα χρόνια από τη ζωή της οικογένειας που δεν αναφέρονται, υπάρχει δηλαδή έλλειψη.
3. Να βρείτε το σημείο του τραγουδιού όπου παρουσιάζεται, σύμφωνα με τη δική σας γνώμη, το πιο σημαντικό γεγονός που συνέβη στην οικογένεια και να το παρουσιάσετε σε μία στροφή και από την πλευρά του αδερφού, για να φανεί μέσα από την επαναληπτική αφήγηση η σημαντικότητά του.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αλλάζουν τους στίχους σε πεζό λόγο.
- Να μπορούν να αφηγούνται με αναδρομική αφήγηση το παρελθόν ενός προσώπου.
- Να μπορούν να εντοπίζουν τις επιταχύνσεις σε ένα τραγούδι, είτε με τη μορφή της περίληψης είτε με τη μορφή της έλλειψης, και να μπορούν να παρουσιάζουν αναλυτικά τα γεγονότα που αναφέρονται περιληπτικά καθώς και να αφηγούνται τα γεγονότα που δεν αναφέρονται.
- Να μπορούν να αντιλαμβάνονται το πιο σημαντικό γεγονός σε ένα τραγούδι και να έχουν την ικανότητα να το επαναλαμβάνουν από μία άλλη οπτική γωνία για να δείχνουν τη σημαντικότητά του.

3.4.2. Ο Γιάννης ο φονιάς¹⁸

Στίχοι: Νίκος Γκάτσος

Μουσική: Μάνος Χατζηδάκις

Ερμηνεία: Μανώλης Μητσιάς

«Ο Γιάννης ο φονιάς» είναι ένα από τα δώδεκα τραγούδια του δίσκου «Αθανασία», που κυκλοφόρησε το 1976, σε συνεργασία Γκάτσου - Χατζηδάκι. Η πρώτη ερμηνεία του τραγουδιού έγινε από τον Μανώλη Μητσιά, που ήταν ο αγαπημένος του Γκάτσου.

Ως προς το περιεχόμενο του τραγουδιού, ο Γκάτσος δεν μίλησε ποτέ δημόσια για το ποιος ήταν ο ήρωας. Δύο όμως είναι οι πιο πιθανές εκδοχές. Σύμφωνα με την πρώτη, σε ένα χωριό της Αιτωλοακαρνανίας, το 1950, λίγο μετά από έναν φρικτό εμφύλιο, ο Γιάννης, ένα παιδί 15 χρονών, σκότωσε τη μάνα του και τον εραστή της. Σύμφωνα με τη δεύτερη εκδοχή, που ίσως είναι και η πιο πιθανή, την οποία διηγείται ο συγχωρεμένος ο Γιουργομέγγουλης, επιστήθιος φίλος του Λοΐζου, επικαλείται ότι του είπε ο Γκάτσος ότι ο Γιάννης ο φονιάς δεν σκότωσε ποτέ κανέναν. Ο αδελφός του Γιάννη, πατέρας τεσσάρων παιδιών, σκότωσε για λόγους τιμής έναν συγχωριανό του και ο Γιάννης, που ήταν αρραβωνιασμένος με το Φροσί, πήρε το φονικό απάνω του για να μην ορφανέψει η φαμίλια του αδερφού του και να έχουν καλύτερη φροντίδα οι γονείς του. Μπορεί όμως να μην ισχύει και τίποτα από τα παραπάνω και απλώς να είναι μία μυθοπλασία του Γκάτσου (dinfo)

Ο Γιάννης ο φονιάς,
παιδί μιας Πατρινιάς
κι ενός Μεσολογγίτη,
προχτές την Κυριακή
μετά απ' τη φυλακή,
επέρασ' απ' το σπίτι.

Του βγάλαμε γλυκό
τού βγάλαμε και μέντα,
μα για το φονικό
δεν είπαμε κουβέντα.

Του βγάλαμε γλυκό

¹⁸ Ο σύνδεσμος του τραγουδιού είναι ενεργός

τού βγάλαμε και μέντα,
μα για το φονικό
δεν είπαμε κουβέντα.

Μονάχα το Φροσί,
με δάκρυ θαλασσί
στα μάτια τα μεγάλα,
τού φίλησε βουβά
τα χέρια τ' ακριβά,
και βγήκε από τη σάλα.
Δεν μπόρεσε κανείς
τον πόνο της ν' αντέξει,
κι ούτε ένας συγγενής
να πει δεν βρήκε λέξη.

Κι ο Γιάννης ο φονιάς,
στην άκρη της γωνιάς
με του καημού τ' αγκάθι,
θυμήθηκε ξανά
φεγγάρια μακρινά,
και τ' όνειρο που εχάθη.

Κριτήρια επιλογής του τραγουδιού

Το συγκεκριμένο τραγούδι επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Ο ετεροδιηγητικός αφηγητής και η μηδενική εστίαση.
- Η θεατρικότητα που έχει το τραγούδι με την οριοθέτηση του χώρου και τις σκηνές.
- Η έννοια της τιμής.
- Οι προκαταλήψεις και ο στιγματισμός ατόμων.
- Η ερωτική αγάπη.

Α. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Αφού ακούσετε το τραγούδι στον παραπάνω σύνδεσμο και μελετήσετε τους στίχους του παραπάνω, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Στο συγκεκριμένο τραγούδι ο αφηγητής είναι ετεροδιηγητικός και η εστίαση μηδενική, δηλαδή ο αφηγητής δεν συμμετέχει στην ιστορία και γνωρίζει τα πάντα για τους ήρωες, ακόμη και τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους. Να παρουσιάσετε την αφήγηση της ιστορίας από τον ίδιο τον Γιάννη, που είναι ο πρωταγωνιστής, να μετατρέψετε δηλαδή τον αφηγητή σε αυτοδιηγητικό και την εστίαση σε εσωτερική.
2. Φανταστείτε ότι ένας γείτονας παρακολουθεί από την ανοιχτή πόρτα τα γεγονότα και τα αφηγείται στη συνέχεια στη γυναίκα του, υπάρχει δηλαδή εξωτερική εστίαση, είναι ο αφηγητής κάμερα.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να αντιλαμβάνονται την έννοια του ετεροδιηγητικού αφηγητή με μηδενική εστίαση, δηλαδή του παντογνώστη αφηγητή, και να είναι σε θέση να το μετατρέπουν σε αυτοδιηγητικό αφηγητή με εσωτερική εστίαση.
- Να μπορούν να αφηγείται ο καθένας τα γεγονότα που παρουσιάζονται σε ένα τραγούδι ως ομοδιηγητικός αφηγητής με εξωτερική εστίαση, δηλαδή ως αφηγητής κάμερα.

Β. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Αφού ακούσετε το τραγούδι στον παραπάνω σύνδεσμο και μελετήστε τους στίχους του παραπάνω, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Φανταστείτε και γράψτε έναν διάλογο σε πεζό λόγο ανάμεσα στον Γιάννη και το Φροσί, για να γίνει καλύτερα αντιληπτή η σχέση τους και τα αισθήματα που νιώθουν ο ένας για τον άλλον.
2. Να παρουσιάσετε σε εσωτερικό μονόλογο τα συναισθήματα που έχει το Φροσί και τις σκέψεις που μπορεί να κάνει, για να γίνουν καλύτερα αντιληπτά στον αναγνώστη αυτά που νιώθει. Υποθέστε ότι τα καταγράφει στο ημερολόγιό της.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να καταγράφουν έναν παραστατικό διάλογο ανάμεσα σε δύο πρόσωπα αποτυπώνοντας με σαφήνεια τα συναισθήματά τους.
- Να μπορούν να γράφουν στο ημερολόγιο τον εσωτερικό μονόλογο ενός ερωτευμένου ανθρώπου που ζει βουβά τον έρωτά του.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Αφού ακούσετε το τραγούδι στον παραπάνω σύνδεσμο και μελετήσετε τους στίχους του παραπάνω, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Ο Γιάννης αποφασίζει να μιλήσει στους δικούς του ανθρώπους και για το παρελθόν αλλά και για τα μελλοντικά του σχέδια. Παρουσιάστε την αφήγησή του σε πεζό λόγο με αναδρομικές και προδρομικές αφηγήσεις, χρησιμοποιώντας όλα τα στοιχεία που είναι απαραίτητα για μια αφήγηση που αναφέρεται στο παρελθόν και για μια αφήγηση που αναφέρεται στο μέλλον.
2. Να προσθέσετε μία ακόμη στροφή στο τραγούδι, η οποία θα αποτελεί περιγραφική παύση, για να φανεί μέσα από την επιβράδυνση της εξέλιξης της υπόθεσης η προσπάθεια του στιχουργού να κεντρίσει το ενδιαφέρον και να παρατείνει την αγωνία.
3. Η στροφή που το Φροσί φιλάει τα χέρια του Γιάννη είναι η πιο συγκινητική και η πιο δυνατή. Να γράψετε μία ακόμη στροφή ακριβώς μετά από αυτήν, όπου ο Γιάννης θα αφηγείται την ίδια ακριβώς σκηνή από τη δική του πλευρά, για να φανεί μέσα από την επαναληπτική αφήγηση η δύναμη της στιγμής.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να αντιλαμβάνονται την αναδρομική και την προδρομική αφήγηση μέσα από τον λόγο ενός ανθρώπου που από τη μία κάνει απολογισμό της ζωής του και από την άλλη κάνει σχέδια για το μέλλον.
- Να αντιλαμβάνονται τον ρόλο της επιβράδυνσης σε ένα τραγούδι και να είναι σε θέση να γράφουν και άλλες στροφές που θα συνδέονται με το υπόλοιπο τραγούδι για να επιβραδύνουν την εξέλιξη της υπόθεσης.
- Να αντιλαμβάνονται τον ρόλο της επαναληπτικής αφήγησης και να είναι σε θέση να συμπληρώνουν ένα τραγούδι με επαναληπτική αφήγηση για να αναδεικνύουν ένα συγκεκριμένο θέμα.

3.4.3. Ένα μαχαίρι¹⁹

Στίχοι: Νίκος Καββαδίας

Μουσική: Θάνος Μικρούτσικος

Ερμηνεία: Βασίλης Παπακωνσταντίνου

Το ποίημα «Το μαχαίρι» συμπεριλαμβάνεται στη συλλογή του Νίκου Καββαδία «Μαραμπού», που εκδόθηκε το 1933. Μελοποιήθηκε από τον Θάνο Μικρούτσικο και συμπεριλήφθηκε στο άλμπουμ «Ο σταυρός του νότου» που κυκλοφόρησε το 1979 με 12 τραγούδια σε στίχους Νίκου Καββαδία και μουσική Θάνου Μικρούτσικου. Ερμηνεύτηκε πρώτη φορά από τον Βασίλη Παπακωνσταντίνου.

Το ποίημα είναι ιδιαίτερα περιγραφικό, όπως συνηθίζει ο Καββαδίας, και περιστρέφεται γύρω από ένα μαχαίρι και την καταραμένη χρήση του. Το βασικό θέμα του είναι το τίμημα της οπλοφορίας. Κάποιοι άνθρωποι, όταν βρίσκονται σε δύσκολες στιγμές και σε συναισθηματική ένταση, αν έχουν διαθέσιμο όπλο, μπορεί να το χρησιμοποιήσουν και για αυτό η οπλοφορία είναι επικίνδυνη (Σκυλοφιλοσοφίες, 2019)

Απάνω μου έχω πάντοτε στη ζώνη μου σφιγμένο
ένα παλιό αφρικάνικο ατσάλινο μαχαίρι
όπως αυτά που συνηθούν και παίζουν οι αραπάδες
που από έναν γέρο έμπορο αγόρασα στ' Αλγέρι.

Θυμάμαι, ως τώρα να 'τανε, το γέρο παλαιοπώλη,
όπου έμοιαζε με μια παλιά ελαιγραφία του Γκόγια,
ορθόν πλάι σε μακριά σπαθιά και σε στολές σχισμένες,
να λέει με μια βραχνή φωνή τα παρακάτου λόγια:

«Ετούτο το μαχαίρι, εδώ, που θέλεις ν' αγοράσεις
με ιστορίες αλλόκοτες ο θρύλος το 'χει ζώσει,
κι όλοι το ξέρουν πως αυτοί που κάποια φορά το 'χαν,
καθένας κάποιον άνθρωπο δικό του έχει σκοτώσει.

Ο Δον Μπαζίλιο σκότωσε μ' αυτό τη Δόνα Τζούλια,
την όμορφη γυναίκα του γιατί τον απατούσε.

¹⁹ Ο σύνδεσμος του τραγουδιού είναι ενεργός

ο Κόντε Αντόνιο, μια βραδιά, τον δύστυχο αδελφό του με το μαχαίρι τούτο εδώ κρυφά δολοφονούσε.

Ένας αράπης τη μικρή ερωμένη του από ζήλια και κάποιος ναύτης Ιταλός ένα Γραιοκό λοστρόμο. Χέρι με χέρι ξέπεσε και στα δικά μου χέρια. Πολλά έχουν δει τα μάτια μου, μα αυτό μου φέρνει τρόμο.

Σκύψε και δεξ το, μια άγκυρα κι ένα οικόσημο έχει, είναι αλαφρύ για πιάσε το δεν πάει ούτε ένα κουάρτο, μα εγώ θα σε συμβούλευα κάτι άλλο ν' αγοράσεις.» Πόσο έχει; Μόνο φράγκα εφτά. Αφού το θέλεις πάρ'το.

Ένα στιλέτο έχω μικρό στη ζώνη μου σφιγμένο, που η ιδιοτροπία μ' έκαμε και το `καμα δικό μου, κι αφού κανένα δε μισώ στον κόσμο να σκοτώσω, φοβάμαι μη καμιά φορά το στρέψω στον εαυτό μου

Κριτήρια επιλογής του τραγουδιού

Το συγκεκριμένο τραγούδι επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Ο αυτοδιηγητικός αφηγητής και η εσωτερική εστίαση.
- Η επιτάχυνση του χρόνου στην αφήγηση με τη μορφή της περιλήψης.
- Το θεμιτό ή όχι της οπλοφορίας και της αυτοδικίας.
- Η μοναξιά του σύγχρονου ανθρώπου.

Α. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Αφού ακούσετε το τραγούδι στον παραπάνω σύνδεσμο και μελετήσετε τους στίχους του παραπάνω, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Στο τραγούδι ο ήρωας αφηγείται μία προσωπική του ιστορία, υπάρχει δηλαδή αυτοδιηγητικός αφηγητής και εσωτερική εστίαση. Να παρουσιαστεί η ιστορία αυτή από ετεροδιηγητικό αφηγητή και με μηδενική εστίαση, δηλαδή να παρουσιαστεί από τον αμέτοχο παντογνώστη αφηγητή.
2. Τη σκηνή με την αγορά του μαχαιριού την παρακολουθεί και ένας άλλος πελάτης του παλαιοπώλη που περιμένει και ο ίδιος να κάνει κάποια αγορά. Να την αφηγηθείτε από την

πλευρά του, σαν να είναι ο αφηγητής κάμερα, δηλαδή με εξωτερική εστίαση σε τρίτο πρόσωπο. Υποθέστε ότι την αφηγείται σε έναν φίλο του.

3. Να παρουσιάσετε την ιστορία από την πλευρά του παλαιοπώλη σε πρώτο πρόσωπο και με εσωτερική εστίαση.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να μετατρέπουν έναν αφηγητή από αυτοδιηγητικό με εσωτερική εστίαση σε ετεροδιηγητικό με μηδενική εστίαση.
- Να μπορούν να αφηγούνται ένα γεγονός που παρακολούθησαν απλώς και δεν γνωρίζουν λεπτομέρειες για αυτό παρά μόνο ό,τι είδαν, δηλαδή να μπορεί ο καθένας να αφηγείται ως αφηγητής κάμερα.
- Να μπορούν να αλλάζουν την οπτική γωνία στην αφήγηση ενός τραγουδιού και να φαίνεται από τον λόγο ο διαφορετικός τρόπος θέασης των γεγονότων.

B. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Αφού ακούσετε το τραγούδι στον παραπάνω σύνδεσμο και μελετήστε τους στίχους του παραπάνω, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Να καταγράψετε τον διάλογο του αράπη με τη μικρή ερωμένη του λίγο πριν από τη δολοφονία, για να φανεί παραστατικά η ένταση και πώς οδηγήθηκε εκεί η κατάσταση.
2. Υποθέστε ότι συνομιλούν ο Γιάννης από το τραγούδι «Ο Γιάννης ο φονιάς» και ο ήρωας του τραγουδιού «Το μαχαίρι» και ο Γιάννης προσπαθεί να τον πείσει να μην αγοράσει το μαχαίρι, γιατί η οπλοφορία οδηγεί πολλές φορές και στην οπλοχρησία. Καταγράψτε τον διάλογο και φροντίστε να φαίνεται η αγωνία του Γιάννη να τον πείσει αναφέροντας τη δική του ιστορία.
3. Να καταγράψετε στο ημερολόγιό του τον εσωτερικό μονόλογο του Δον Μπαζίλιο, μετά που σκότωσε τη δόνα Τζούλια, για να φανούν εντονότερα τα συναισθήματά του και οι τύψεις του.
4. Να καταγράψετε τον εσωτερικό μονόλογο του πρωταγωνιστή, όπου θα εκφράζει τα συναισθήματά του για τη ζωή του και θα προσπαθεί να καταλάβει γιατί ήθελε να αγοράσει ένα μαχαίρι.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να καταγράψουν έναν διάλογο και να αποτυπώνουν με ζωντάνια και παραστατικότητα τα γεγονότα, τις αιτίες και τα συναισθήματα.
- Να μπορούν να καταγράψουν τον διάλογο ανάμεσα σε ήρωες διαφορετικών τραγουδιών και να φαίνεται παραστατικά το θέμα και τα συναισθήματα.
- Να μπορούν να καταγράψουν τον εσωτερικό μονόλογο ανθρώπων που είναι συναισθηματικά φορτισμένοι.
- Να προβληματίζονται για την οπλοφορία και την αυτοδικία.
- Να προβληματίζονται για τη μοναξιά του σύγχρονου ανθρώπου.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Αφού ακούσετε το τραγούδι στον παραπάνω σύνδεσμο και μελετήσετε τους στίχους του παραπάνω, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Ο ήρωας του τραγουδιού, ηλικιωμένος πια, θυμάται την ιστορία με τον παλαιοπώλη, καθώς και την ψυχολογική κατάσταση που βρισκόταν εκείνη την εποχή και τα καταγράφει στο ημερολόγιό του με αναδρομική αφήγηση.
2. Ο ήρωας του τραγουδιού αγοράζει το μαχαίρι εξαιτίας της απελπισίας που νιώθει στη ζωή του. Την επόμενη μέρα όμως επιστρέφει η γυναίκα που αγαπούσε και η επιστροφή αυτή του αλλάζει τα συναισθήματα και τη ζωή και στέλνει ένα γράμμα σε έναν φίλο του, όπου του καταγράφει με προδρομική αφήγηση τα σχέδιά του για το μέλλον.
3. Φανταστείτε πως, αντί για μαχαίρι, ο ήρωας ήθελε να αγοράσει κάποιο άλλο αντικείμενο και ο παλαιοπώλης του αφηγείται με αναδρομική αφήγηση όμορφες ιστορίες που συνδέονται με αυτό το αντικείμενο στο παρελθόν σε τρίτο πρόσωπο.
4. Να αφηγηθείτε την ιστορία του Κόντε Αντόνιο. Στην αφήγησή σας να υπάρχουν επιταχύνσεις (περιλήψεις και παραλείψεις), όπου πιστεύετε ότι τα γεγονότα δεν είναι τόσο σημαντικά και επιβραδύνσεις (περιγραφικές παύσεις και σχόλια), όπου θεωρείτε ότι πρέπει να υπάρξει καθυστέρηση της εξέλιξης της υπόθεσης, για να κεντριστεί το ενδιαφέρον του αναγνώστη.
5. Να αφηγηθείτε την ιστορία του Ιταλού ναύτη με επαναληπτική αφήγηση, δηλαδή το ίδιο γεγονός να παρουσιαστεί από τον ίδιο τον ναύτη και από έναν συνάδελφό του και οι ιστορίες και των δύο να είναι αρμονικά ενταγμένες μέσα στην ίδια ιστορία.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αφηγούνται με αναδρομική αφήγηση και όμορφες και άσχημες ιστορίες του παρελθόντος.
- Να μπορούν να οραματίζονται το μέλλον και να το αφηγούνται με προδρομική αφήγηση.
- Να κατανοούν τις επιταχύνσεις και τις επιβραδύνσεις σε ένα τραγούδι και να είναι σε θέση και οι ίδιοι είτε να επιταχύνουν είτε να επιβραδύνουν τον χρόνο της αφήγησης.
- Να αντιλαμβάνονται την έννοια της επαναληπτικής αφήγησης και να είναι σε θέση να επαναλαμβάνουν ένα γεγονός από άλλη οπτική γωνία για να δείξουν τη σημαντικότητά του.

3.4.4. Ένα παλικάρι είκοσι χρονώ²⁰

Στίχοι: παραδοσιακό

Μουσική: παραδοσιακό

Ερμηνεία: Νίκος Στρατάκης

Παραδοσιακό τραγούδι που αφηγείται την ιστορία ενός νέου στρατιώτη που έφυγε στα 20 του χρόνια για τον πόλεμο αλλά στον γυρισμό σκοτώθηκε στο Γκιουλ Μπαζέ. Καθώς ξεψυχούσε παράγγειλε στη μάνα και την αδερφή του να κάνουν ό,τι θέλουν, αφού εκείνος είναι πια νεκρός. Έχει ερμηνευτεί από πολλούς καλλιτέχνες, όπως τον Νίκο Στρατάκη, τον Μανώλη, Θεοχαράκη, τον Τζίμη Πανούση, την Άλκηστη Πρωτοψάλτη, την Νατάσα Μποφίλιου, κ.α.

Ένα παλληκάρι είκοσι χρονώ

τ' άρματα του δώσαν για τον πόλεμο.

Πόλεμο δεν βρήκε πίσω γύρισε,

στα μισά του δρόμου νεροδίψασε.

Έσκυψε να πει νερό στο Γκιουλ Μπαζέ,

καί κει μία σφαίρα τότε λάβωσε.

Είχε κι ένα φίλο που τον έκλαιγε,

μη με κλαις, βρε φίλε, μη με κλαις.

Σύρε πες στην μάνα μ' την μπαμπόγρια

και στην αδερφή μου την καλόγρια.

Θέλει ας βάλει μαύρα θέλει ας παντρευτεί,

μένα με σκοτώσανε στο Γκιουλ Μπαζέ

Κριτήρια επιλογής του τραγουδιού

Το συγκεκριμένο τραγούδι επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Ο ετεροδιηγητικός αφηγητής και η μηδενική εστίαση.
- Η επιτάχυνση του χρόνου στην αφήγηση με τη μορφή της περίληψης.
- Οι επιπτώσεις του πολέμου.

²⁰ Ο σύνδεσμος του τραγουδιού είναι ενεργός

A. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Αφού ακούσετε το τραγούδι στον παραπάνω σύνδεσμο και μελετήσετε τους στίχους του παραπάνω, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Η ιστορία του παλικαριού που πήγε στον πόλεμο παρουσιάζεται από ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση, δηλαδή ο αφηγητής είναι παντογνώστης, αλλά παραχωρεί τον λόγο και στον ήρωά του. Τι πετυχαίνει με αυτό;
2. Υποθέστε ότι την ιστορία την αφηγείται σε πρώτο πρόσωπο το ίδιο το παλικάρι, δηλαδή η εστίαση είναι εσωτερική και ο αφηγητής αυτοδιηγητικός, και καταγράψτε την σε πεζό λόγο.
3. Η ιστορία του παλικαριού που πήγε στον πόλεμο παρουσιάζεται από ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση, δηλαδή ο αφηγητής είναι παντογνώστης. Υποθέστε ότι την ιστορία την αφηγείται ο φίλος του παλικαριού, δηλαδή η εστίαση είναι εσωτερική και ο αφηγητής ομοδιηγητικός, και καταγράψτε την σε πεζό λόγο.
4. Η ιστορία του παλικαριού που πήγε στον πόλεμο παρουσιάζεται από ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση, δηλαδή ο αφηγητής είναι παντογνώστης. Υποθέστε ότι την ιστορία την αφηγείται ο στρατιώτης που σκότωσε το παλικάρι, δηλαδή η εστίαση είναι εσωτερική και ο αφηγητής ομοδιηγητικός, και καταγράψτε την σε πεζό λόγο.
5. Η ιστορία του παλικαριού που πήγε στον πόλεμο παρουσιάζεται από ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση, δηλαδή ο αφηγητής είναι παντογνώστης. Καταγράψτε πώς αφηγείται την ιστορία σε έναν φίλο του ένας περαστικός που ήταν παρών στο γεγονός, δηλαδή να υπάρχει αφηγητής με εξωτερική εστίαση, ο αφηγητής κάμερα.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να αντιλαμβάνονται τα είδη του αφηγητή και τα είδη της εστίασης και να είναι σε θέση να μετατρέπουν τον ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση σε αυτοδιηγητικό με εσωτερική εστίαση, σε ομοδιηγητικό εσωτερική εστίαση, σε ομοδιηγητικό με εξωτερική εστίαση μετατρέποντας τον στίχο σε πεζό.
- Να μπορούν να αλλάζουν την οπτική γωνία στην αφήγηση.

B. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Αφού ακούσετε το τραγούδι στον παραπάνω σύνδεσμο και μελετήστε τους στίχους του παραπάνω, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Να καταγράψετε τον διάλογο του φίλου του παλικαριού με τη μητέρα του και την αδερφή του, για να φανεί με ζωντάνια και παραστατικότητα η αντίδραση των δύο γυναικών.

2. Λίγο πριν πεθάνει το παλικάρι, κάνει διάφορες εσωτερικές σκέψεις. Να καταγράψετε τον εσωτερικό μονόλογο του νεαρού με τρόπο που να φαίνονται οι σκέψεις που κάνει για τον πόλεμο και τα συναισθήματά του για το πόσο σύντομο ήταν το ταξίδι της ζωής του.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν μέσα από τον διάλογο προσώπων να αποτυπώνουν με ζωντάνια και παραστατικότητα τις αντιδράσεις των ανθρώπων.
- Να μπορούν να καταγράφουν με εσωτερικό μονόλογο τις σκέψεις και τα συναισθήματα ενός νέου ανθρώπου λίγο πριν χάσει τη ζωή του.
- Να προβληματίζονται για τον πόλεμο και για την αξία της ειρήνης.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Αφού ακούσετε το τραγούδι στον παραπάνω σύνδεσμο και μελετήσετε τους στίχους του παραπάνω, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Υποθέστε ότι ο φίλος του παλικαριού παντρεύεται την αδερφή του και είκοσι χρόνια μετά αφηγούνται με αναδρομική αφήγηση στα παιδιά τους την ιστορία του θείου τους που σκοτώθηκε στον πόλεμο.
2. Γράψτε το τραγούδι σε πεζό και αρχίστε την αφήγησή σας από το σημείο όπου πυροβολείται το παλικάρι, δηλαδή να υπάρχει αρχή *in medias res*. Στη συνέχεια με αναδρομική και προδρομική αφήγηση να αφηγηθείτε αναλυτικά με λεπτομέρειες, προσθέτοντας στοιχεία και με τη φαντασία σας, τα γεγονότα πριν και μετά τον πυροβολισμό.
3. Στον στίχο όπου αναφέρεται ότι πυροβολήθηκε το παλικάρι υπάρχει επιτάχυνση, δηλαδή ο στιχουργός παρουσιάζει περιληπτικά το γεγονός. Να αφηγηθείτε το γεγονός με λεπτομέρειες σε τρίτο πρόσωπο.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν αρχίζουν ένα κείμενο *in medias res* και να αφηγούνται με αναδρομική αφήγηση γεγονότα του παρελθόντος και με προδρομική αφήγηση γεγονότα του μέλλοντος.
- Να αντιλαμβάνονται την έννοια της επιτάχυνσης με τη μορφή της περίληψης σε ένα τραγούδι και να είναι σε θέση να το αφηγούνται αναλυτικά.

3.4.5. Καθρέφτης²¹

Στίχοι: Αλκίνοος Ιωαννίδης

Μουσική: Αλκίνοος Ιωαννίδης

Ερμηνεία: Αλκίνοος Ιωαννίδης

Το τραγούδι «Καθρέφτης» κυκλοφόρησε το 1997 στον δίσκο του Αλκίνοου Ιωαννίδη «Ο δρόμος, ο χρόνος και ο πόνος».

Σύμφωνα με τον ίδιο τον Ιωαννίδη, οι συνθήκες γραφής του τραγουδιού ήταν οι εξής: Πριν από αρκετά χρόνια ζούσε σε ένα διαμέρισμα στο Βύρωνα. Ήταν κρυωμένος, με πολύ πυρετό και έμεινε στο κρεβάτι για μέρες. Τις μέρες εκείνες διάβασε ένα διήγημα του Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες «Ένας πολύ γέρος κύριος με κάτι τεράστια φτερά». Διαβάζοντας το διήγημα, κατάλαβε μέσα στον πυρετό του πως το νόημα του ήταν πως, όταν δούμε κάτι πολύ όμορφο ή πολύ άσχημο το μισούμε και το πετροβολάμε, γιατί εκεί αναγνωρίζουμε ένα μέρος του εαυτού μας, και έτσι έγραψε το τραγούδι. Αργότερα, όταν έγινε καλά, ξαναδιάβασε το διήγημα και κατάλαβε πως άλλο ήταν το θέμα του, αλλά το τραγούδι είχε γραφτεί.

Μια μέρα ήρθε στο χωριό γυναίκα ταραντούλα

κι όλοι τρέξαν να τη δουν.

άλλος της πέταξε ψωμί

κι άλλοι της ρίξαν πέτρα

απ' την ασχήμια να σωθούν.

Κι ένα παιδί της χάρισε ένα κόκκινο λουλούδι,

ένα παιδί

Ένα παιδί της ζήτησε να πει ένα τραγούδι,

ένα παιδί

Κι είπε ποτέ σου μην τους πεις

τι άσχημοι που μοιάζουν,

αυτοί που σε σιχαίνονται

μα στέκουν και κοιτάζουν.

Κι είπε ποτέ σου μην κοιτάς

τον άλλον μες τα μάτια,

²¹ Ο σύνδεσμος του τραγουδιού είναι ενεργός

γιατί καθρέφτης γίνεσαι
κι όλοι σε σπαν' κομμάτια.

Μια μέρα ήρθε στο χωριό
άγγελος πληγωμένος.
Τον φέρανε σε ένα κλουβί
κι έκοβε εισιτήριο ο κόσμος αγριεμένος,
την ομορφιά του για να δει.

Κι ένα παιδί σαν δάκρυ ωραίο αγγελούδι,
ένα παιδί
Ένα παιδί του ζήτησε να πει ένα τραγούδι,
ένα παιδί

Κι είπε αν θέλεις να σωθείς
από την ομορφιά σου,
πάρε τσεκούρι και σπαθί
και κόψε τα φτερά σου.

Κι είπε ποτέ σου μην κοιτάς
τον άλλο μες τα μάτια,
γιατί καθρέφτης γίνεσαι
κι όλοι σε σπαν' κομμάτια.

Κριτήρια επιλογής του τραγουδιού

Το συγκεκριμένο τραγούδι επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Ο ετεροδιηγητικός αφηγητής και η εξωτερική εστίαση.
- Η επιτάχυνση του χρόνου στην αφήγηση.
- Η πολυμοναδική αφήγηση.
- Η μαζικότητα, ο κομπορμισμός, η αντίθεση «φαίνεσθαι» και «είναι», η υποκρισία των ανθρώπων, ο ρατσισμός, η μη αποδοχή της διαφορετικότητας.

Α. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Αφού ακούσετε το τραγούδι στον παραπάνω σύνδεσμο και μελετήσετε τους στίχους του παραπάνω, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Στο συγκεκριμένο τραγούδι ο αφηγητής είναι ομοδιηγητικός (παρατηρητής) και η εστίαση εξωτερική.
 - α) Από ποια στοιχεία του λόγου του το καταλαβαίνετε αυτό;
 - β) Να καταγράψετε σε πεζό ή στίχους τα γεγονότα από την πλευρά ενός ετεροδιηγητικού αφηγητή με μηδενική εστίαση, που γνωρίζει και σκέψεις και συναισθήματα των προσώπων.
2. Υποθέστε ότι τα γεγονότα τα παρουσιάζει το παιδί που συμμετέχει στην ιστορία σε πρώτο πρόσωπο ως ομοδιηγητικός αφηγητής με εσωτερική εστίαση και καταγράψτε τα σε πεζό λόγο.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να μετατρέπουν τον ομοδιηγητικό με εξωτερική εστίαση αφηγητή σε ετεροδιηγητικό με μηδενική εστίαση, δηλαδή σε παντογνώστη αφηγητή και σε ομοδιηγητικό με εσωτερική εστίαση.

Β. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Αφού ακούσετε το τραγούδι στον παραπάνω σύνδεσμο και μελετήσετε τους στίχους του παραπάνω, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Υποθέστε ότι συνομιλούν η γυναίκα ταραντούλα με τον άγγελο. Τι θα έλεγαν; Να φανούν μέσα από τον διάλογο οι σκέψεις και τα συναισθήματα και των δύο.
2. Η γυναίκα ταραντούλα καταγράφει στο ημερολόγιό της σε εσωτερικό μονόλογο τα συναισθήματα της καθώς και τις σκέψεις που κάνει εξαιτίας της συμπεριφοράς των ανθρώπων.
3. Αφού ακούσετε το τραγούδι [Ο καθρέφτης²²](#) και μελετήσετε τους στίχους του, να καταγράψετε τον διάλογο ανάμεσα στον καθρέφτη του πρώτου τραγουδιού και στον καθρέφτη του δεύτερου τραγουδιού. Τι θα έλεγαν ο ένας στον άλλον για τον ρόλο που επιτελεί ο καθένας;

Καθρέφτης

Στίχοι: Φοίβος Δεληβοριάς

Μουσική: Φοίβος Δεληβοριάς

²² Ο σύνδεσμος του τραγουδιού είναι ενεργός

Ερμηνεία: Φοίβος Δεληβοριάς

Το τραγούδι Καθρέφτης κυκλοφόρησε το 2003 στον δίσκο του Φοίβου Δεληβοριά «Ο καθρέφτης».

Όπως υποστηρίζει ο ίδιος ο συνθέτης τον καθρέφτη τον έγραψε σε ένα βράδυ που ήταν απελπισμένος γιατί είχε ολοκληρώσει τον δίσκο που έφτιαχνε και του έλειπε ένα τραγούδι που θα τα ενοποιούσε όλα. Και εκεί που νόμιζε ότι δεν μπορούσε να εμπνευστεί, καθρεφτίστηκε στο πιάνο και αυτό του έδωσε την έμπνευση.

Έχω μπροστά μου συνεχώς έναν καθρέφτη
που μ' εμποδίζει ότι είναι πίσω του να δω
δεν έχω δει ποτέ μου πιο μεγάλο ψεύτη
και το χειρότερο, είναι όμοιος εγώ.

Δείχνει πολύ καλός ενώ εγώ δεν είμαι,
δείχνει κακός ενώ δεν είμαι ούτε αυτό
Όσοι μου λένε “φίλε όπως είσαι μείνε”
είναι όσοι χάσαν τον αντικατοπτρισμό.

Έναν καθρέφτη συνεχώς έχω μπροστά μου
πάνω του πέφτει και ραγίζεται η καρδιά μου
πάνω του πέφτει και ραγίζεται η καρδιά μου,
ένα καθρέφτη συνεχώς έχω μπροστά μου.

Αντανακλά αυτά που θέλουν οι γυναίκες
κι έτσι τις πείθει ότι είμαι το άλλο τους μισό
μπροστά του γδύνονται του λεν γλυκές κουβέντες,
πίσω απ' το τζάμι εγώ ολομόναχος κοιτώ.

Κάνει παιχνίδι ως και με τα πρότυπά μου
τις θείες φωνές που μου μιλούσανε παιδί
τις φέρνει απέναντι μου και στα κυβικά μου
πάω να τις φτάσω και τσουγκρίζω στο γυαλί.

Έναν καθρέφτη συνεχώς έχω μπροστά μου
πάνω του πέφτει και ραγίζεται η καρδιά μου

πάνω του πέφτει και ραγίζεται η καρδιά μου,
ένα καθρέφτη συνεχώς έχω μπροστά μου...

Ξέρω πως όλοι πια πιστεύουν σε καθρέφτες
σε οθόνες σε φωτοτυπίες και προβολείς
μέχρι παιχνίδια έχουν βγάλει που οι παίκτες
ζουν σε μια γυάλα και τους βλέπουμε όλοι εμείς

Μα εγώ θα κάνω τον καθρέφτη μου κομμάτια
ξέρω ότι αυτό που κρύβει πίσω του είσαι εσύ
εσύ που ψάχνεις μες στα μαύρα σου τα μάτια
να καθρεφτίζεις μόνο εμένα στην ζωή.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να εκφράζουν μέσα από τον διάλογο τα συναισθήματα αυτών που συζητάνε.
- Να μπορούν να εκφράζουν με εσωτερικό μονόλογο τα συναισθήματα ενός ανθρώπου.
- Να προβληματίζονται για τη συμπεριφορά των ανθρώπων.
- Να μπορούν να βλέπουν παράλληλα δύο τραγούδια με παρόμοιο θέμα και να καταγράφουν τον διάλογο των πρωταγωνιστών.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Αφού ακούσετε το τραγούδι στον παραπάνω σύνδεσμο και μελετήσετε τους στίχους του παραπάνω, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Το παιδί του τραγουδιού φαντάζεται ότι στο μέλλον ο κόσμος θα είναι καλύτερος και θα κυριαρχούν η αγάπη και η κατανόηση. Οι άνθρωποι θα γνωρίζουν τον εαυτό τους και θα τον αποδέχονται όπως θα αποδέχονται και όλους τους άλλους ανθρώπους, ανεξάρτητα από την εξωτερική τους εμφάνιση ή από οποιοδήποτε άλλο χαρακτηριστικό. Καταγράψτε τις σκέψεις του με προδρομική αφήγηση.
2. Μετά την τέταρτη και μετά την έβδομη στροφή υπάρχει επιτάχυνση, δηλαδή, δεν αναφέρονται τα λόγια της γυναίκας ταραντούλας και του αγγέλου. Να προσθέσετε δύο στροφές όπου να φαίνεται τι απαντάνε αντίστοιχα στο μικρό παιδί.
3. Στην πρώτη και στην πέμπτη στροφή του τραγουδιού υπάρχει η πολυμοναδική αφήγηση, δηλαδή παρουσιάζονται δύο παρόμοια γεγονότα δύο φορές. Να καταγράψετε άλλες δύο

στροφές με παρόμοιες αφηγήσεις, που εμφανίζονται δύο άλλα πρόσωπα, για να φανεί πιο έντονα το γεγονός.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να οραματίζονται και να αφηγούνται με προδρομική αφήγηση ένα καλύτερο μέλλον, όπου οι άνθρωποι θα αγαπάνε τον εαυτό τους και τους συνανθρώπους τους, θα είναι ειλικρινείς, θα αποδέχονται τη διαφορετικότητα και θα κυριαρχούν η αγάπη και η κατανόηση.
- Να αντιλαμβάνονται την επιτάχυνση του χρόνου με τη μορφή της έλλειψης και να μπορούν να συμπληρώνουν τα γεγονότα που δεν αναφέρονται.
- Να αντιλαμβάνονται την πολυμοναδική αφήγηση και να μπορούν να καταγράφουν και άλλες στροφές με πολυμοναδική αφήγηση για να τονίζεται ακόμη περισσότερο το γεγονός.

3.5 Δραστηριότητες σε διαφημίσεις

Προσπαιτούμενες γνώσεις

Να γνωρίζουν οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Τον αφηγητή και τα είδη του.
- Τα είδη της εστίασης.
- Τους αφηγηματικούς τρόπους της αφήγησης, του διαλόγου και του εσωτερικού μονολόγου.
- Τον χρόνο της ιστορίας και τον χρόνο της αφήγησης.
- Τη σειρά του χρόνου στην αφήγηση, δηλαδή τις αναδρομικές και τις προδρομικές αφηγήσεις, καθώς και την αρχή *in medias res*.
- Τη διάρκεια στην αφήγηση, δηλαδή τις επιταχύνσεις και τις επιβραδύνσεις και τους τρόπους τους.
- Τη συχνότητα του χρόνου, δηλαδή, τις μοναδικές, τις πολυμοναδικές, τις επαναληπτικές και τις θαμιστικές αφηγήσεις.

Σκοπός

Να αντιληφθούν σε βάθος οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες τις έννοιες του αφηγητή και της εστίασης, τους αφηγηματικούς τρόπους και τον χρόνο στην αφήγηση.

Στόχοι

Γνωστικοί

Να εμπεδώσουν και να καταλάβουν σε βάθος οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Τα είδη του αφηγητή και τα είδη της εστίασης, για να χρησιμοποιούν σε δικά τους κείμενα το κατάλληλο είδος αφηγητή και το κατάλληλο είδος εστίασης για την καλύτερη απόδοση του περιεχομένου.
- Τον βαθμό συμμετοχής του αφηγητή στην ιστορία.
- Την οπτική γωνία στην αφήγηση.
- Τον τρόπο αλλαγής του είδους του αφηγητή, της εστίασης και της οπτικής γωνίας.
- Τον τρόπο γραφής διαλόγου, πώς, δηλαδή, μπορούν να αποδίδουν πειστικά τον διάλογο ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα άτομα.
- Τον τρόπο γραφής εσωτερικού μονολόγου, πώς, δηλαδή, μπορούν να αποδίδουν πειστικά τον εσωτερικό μονόλογο ενός προσώπου.
- Τη χρήση του κατάλληλου αφηγηματικού τρόπου ανάλογα με τις ανάγκες του κειμένου και τους στόχους που επιδιώκουν κάθε φορά,

- Τη διαδικασία μετατροπής του διαλόγου σε αφήγηση ή σε εσωτερικό μονόλογο, της αφήγησης σε διάλογο ή σε εσωτερικό μονόλογο, του εσωτερικού μονολόγου σε αφήγηση ή σε διάλογο.
- Τη διαφορά ανάμεσα στον χρόνο της ιστορίας και τον χρόνο της αφήγησης.
- Την τάξη και τη σειρά του χρόνου στην αφήγηση και συγκεκριμένα τις αναδρομικές και τις προδρομικές αφηγήσεις και την αρχή *in medias res* και να είναι σε θέση να τα χρησιμοποιούν αποτελεσματικά και στα δικά τους κείμενα.
- Τη διάρκεια του χρόνου στην αφήγηση και συγκεκριμένα τον τρόπο χρήσης, τον ρόλο και τη χρησιμότητα των επιταχύνσεων και των επιβραδύνσεων σε μία αφήγηση και να είναι σε θέση να τα χρησιμοποιούν αποτελεσματικά και στα δικά τους κείμενα.
- Τη συχνότητα του χρόνου στην αφήγηση και συγκεκριμένα τις μοναδικές, τις πολυμοναδικές, τις επαναληπτικές και τις θαμιστικές αφηγήσεις και τον ρόλο τους και να είναι σε θέση να τις χρησιμοποιούν αποτελεσματικά και στα δικά τους κείμενα.
- Τον τρόπο γραφής δημιουργικής και πρωτότυπης με αφορμή κάποιο άλλο κείμενο αλλά και με βάση τις εμπειρίες τους και τη φαντασία τους.

Παιδαγωγικοί

Αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να δραστηριοποιηθούν στη διερευνητική μάθηση οικοδομώντας τη γνώση μέσα από την κατευθυνόμενη αυτενέργεια.
- Να εξασκήσουν τη φαντασία τους.
- Να μάθουν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους.
- Να προβληματίζονται για βασικά κοινωνικά ζητήματα
- Να αντιληφθούν ότι οι διαφημίσεις προβάλλουν ανθρώπινες αξίες και αποτελούν αφορμή για προβληματισμό για διάφορα κοινωνικά θέματα.

3.5.1. LACTA²³

Βίντεο τεσσάρων παλαιότερων διαφημίσεων της σοκολάτας LACTA, που ακολουθούν η μία την άλλη. Το θέμα σε όλες τις διαφημίσεις της LACTA, παλαιότερες και πρόσφατες, είναι ο χωρισμός και η επανασύνδεση ενός ζευγαριού. Στο συγκεκριμένο βίντεο σε κάθε διαφήμιση η αφήγηση γίνεται χωρίς λόγια, μέσα από εικόνες, όπου παρουσιάζονται ευτυχισμένες στιγμές του ζευγαριού που έτρωγαν σοκολάτα LACTA και στο τέλος κάθε διαφήμισης γίνεται επανασύνδεση του ζευγαριού με σοκολάτα. Ταυτόχρονα, στο τέλος κάθε διαφήμισης, ακούγεται από τον αφηγητή το εξής: LACTA, το πιο γλυκό κομμάτι της ζωής σας. Επίσης, τις διαφημίσεις πλαισιώνουν και τα εξής τραγούδια: «Το πιο γλυκό κομμάτι της ζωής μου», σε στίχους Βαγγέλη Κωνσταντινίδη, μουσική Στέφανου Κορκολή, ερμηνεία Στέφανου Κορκολή και Πάνου Μουζουράκη και «Θεός μαζί» σε στίχους Ρεβέκκας Ρούσση, μουσική Στέφανου Κορκολή και ερμηνεία Ανδριάνας Μπάμπαλη.

Κριτήρια επιλογής της διαφήμισης

Επιλέχθηκε ένα σύνολο διαφημίσεων της LACTA, που ακολουθεί η μία την άλλη με την ίδια θεματολογία, για να φανούν καλύτερα και να μελετηθούν τα εξής θέματα:

- Η αφήγηση μέσα από τις εικόνες και το τραγούδι.
- Η δύναμη του έρωτα.

A. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Αφού παρακολουθήσετε προσεκτικά το παραπάνω βίντεο, όπου προβάλλονται τέσσερις διαφημίσεις της σοκολάτας LACTA, και παρατηρήσετε τον τρόπο χωρισμού και τον τρόπο επανασύνδεσης του ζευγαριού που πρωταγωνιστεί στην κάθε διαφήμιση, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Παρουσιάστε την ιστορία της πρώτης διαφήμισης από τον ίδιο τον πρωταγωνιστή, να υπάρχει δηλαδή αυτοδιηγητικός αφηγητής και εσωτερική εστίαση. Ταυτόχρονα συσχετίστε την ιστορία με τους στίχους του τραγουδιού που ακούγεται.
2. Στη δεύτερη διαφήμιση παρουσιάστε την ιστορία σε τρίτο πρόσωπο με μηδενική εστίαση και ετεροδιηγητικό αφηγητή, ο οποίος γνωρίζει τις σκέψεις και τα συναισθήματα και των δύο ηρώων, είναι δηλαδή παντογνώστης αφηγητής.
3. Στην τρίτη διαφήμιση παρουσιάστε την ιστορία να την αφηγείται σε τρίτο πρόσωπο σε μία συνάδελφό της η αεροσυνοδός που παρατηρεί την κοπέλα να κάθεται μόνη της στην

²³ Ο σύνδεσμος της διαφήμισης είναι ενεργός

αίθουσα αναμονής. Ο αφηγητής δηλαδή να είναι ομοδιηγητικός (παρατηρητής) και η εστίαση εξωτερική, να είναι ο αφηγητής κάμερα.

4. Στην τέταρτη διαφήμιση παρουσιάστε την ιστορία να την αφηγείται στη φίλη της η κοπέλα πρωταγωνίστρια σε πρώτο πρόσωπο ως αυτοδιηγητικός αφηγητής με εσωτερική εστίαση.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν, με βάση τις εικόνες που προβάλλονται σε μία διαφήμιση, καθώς και το τραγούδι που ακούγεται, να αφηγείται ο καθένας την ιστορία είτε ως αυτοδιηγητικός αφηγητής με εσωτερική εστίαση, είτε ως ετεροδιηγητικός αφηγητής με μηδενική εστίαση, είτε αφηγητής κάμερα.

B. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Αφού παρακολουθήσετε προσεκτικά το παραπάνω βίντεο, όπου προβάλλονται τέσσερις διαφημίσεις της σοκολάτας LACTA, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Καταγράψτε τον διάλογο ανάμεσα στο ζευγάρι, σε όποια από τις τέσσερις διαφημίσεις θέλετε, λίγο πριν από τον χωρισμό και μετά την επανασύνδεση. Φροντίστε μέσα από τον διάλογο να φαίνονται ξεκάθαρα και παραστατικά τα αίτια του χωρισμού, τα συναισθήματα του ζευγαριού και ο τρόπος επανασύνδεσης.
2. Με αφορμή τις διαφημίσεις της LACTA, που αναφέρονται σε χωρισμό και επανασύνδεση, γράψτε στο ημερολόγιό σας τον εσωτερικό σας μονόλογο, δηλαδή τα συναισθήματά σας και τις σκέψεις που κάνατε μετά από επανασύνδεση με τον αγαπημένο σας / την αγαπημένη σας.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να καταγράφουν τον διάλογο ανάμεσα σε ένα ζευγάρι και να αποτυπώνουν παραστατικά τα συναισθήματα που νιώθουν και τις στιγμές έντασης που υπάρχουν.
- Να μπορούν να εκφράζουν με εσωτερικό μονόλογο στο ημερολόγιό τους τις προσωπικές τους εμπειρίες και τα προσωπικά τους συναισθήματα.
- Να αντιλαμβάνονται τη δύναμη του έρωτα.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Αφού παρακολουθήσετε προσεκτικά το παραπάνω βίντεο, όπου προβάλλονται τέσσερις διαφημίσεις της σοκολάτας LACTA, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Επιλέξτε όποια από τις τέσσερις διαφημίσεις θέλετε και παρουσιάστε την ιστορία του ζευγαριού να την αφηγείται ένας παντογνώστης αφηγητής. Η ιστορία να αρχίζει *in medias res* από το σημείο του τσακωμού και στη συνέχεια με αναδρομική αφήγηση να παρουσιάζεται η αιτία του τσακωμού και με προδρομική αφήγηση να παρουσιάζεται πώς εξελίσσονται τα γεγονότα στη συνέχεια.
2. Επιλέξτε όποια από τις τέσσερις διαφημίσεις θέλετε και προσθέστε μία ακόμη σκηνή, πριν οδηγηθεί το ζευγάρι στην επανασύνδεση. Χρησιμοποιήστε δηλαδή την επιβράδυνση, προκειμένου να κεντρίσετε το ενδιαφέρον των τηλεθεατών.
3. Αφηγηθείτε με θαμιστική αφήγηση τις ιστορίες των τεσσάρων διαφημίσεων, αφού θυμηθείτε ότι στη θαμιστική αφήγηση τα γεγονότα σχηματοποιούνται και, ενώ διαφέρουν χρονικά αλλά και ουσιαστικά μεταξύ τους, για τον αφηγητή ταυτίζονται, εξομοιώνονται, χάνοντας τη μοναδικότητά τους.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να ξεκινάνε την αφήγηση μιας ιστορίας *in medias res* και στη συνέχεια με αναδρομική αφήγηση να μεταφέρονται στο παρελθόν και να θυμούνται γεγονότα που συνέβησαν και με αναδρομική αφήγηση να οραματίζονται το μέλλον.
- Να μπορούν να χρησιμοποιούν την επιβράδυνση προκειμένου να κεντρίζουν το ενδιαφέρον των αναγνωστών.
- Να αντιλαμβάνονται και να μπορούν να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τη θαμιστική αφήγηση.

3.5.2. ALFA ΚΟΥΚΟΥΤΑΡΗΣ²⁴

Αθανάσιος Κουκουτάρης, ιδρυτής εταιρείας ALFA:

«Ήμουνα στην Κοζάνη. Δεκαπέντε χρόνων. Δύσκολα χρόνια. Και έτσι σκέφτηκα να φτιάχνω πίτες κιχί και να τις πουλάω το πρωί στην πλατεία. Είχα φτιάξει και ένα φαναράκι με κάρβουνο να τις κρατώ ζεστές. Γράμματα έτσι δεν έμαθα πολλά. Ένα όμως το έμαθα καλά και όταν το '52 έστησα τη δουλειά το έκανα και όνομα, για να μην ξεχνάω ποτέ πως, όταν φτιάχνω μια πίτα, αυτήν την ποιότητα πρέπει να έχει. Αυτή είναι η ιστορία της ζωής μου. Δεν ξέρω πόσα πολλά πέτυχα, αλλά, αν μου έχει μείνει κάτι,, είναι τα λόγια του δασκάλου μου που μου 'χει πει: Θανάση, δεν ξέρω στα μαθήματα, πάντως, στις πίτες παίρνεις Α».

Διαφήμιση της εταιρείας ALFA, που προβλήθηκε για πρώτη φορά τον Μάιο του 2019 με πρωταγωνιστή τον ίδιο τον ιδρυτή της εταιρείας. Είναι μία κινηματογραφική διαφήμιση που αναβιώνει μαγικά την Κοζάνη της δεκαετίας του '50 και αναδίδει αρώματα από φρεσκοψημένη πίτα.

Κριτήρια επιλογής της διαφήμισης

Η συγκεκριμένη διαφήμιση επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμποδωθούν τα εξής θέματα:

- Ο αυτοδιηγητικός αφηγητής και η εσωτερική εστίαση.
- Η έλλειψη ως μορφή επιτάχυνσης του χρόνου στην αφήγηση.
- Η δύναμη της εργατικότητας και της επινοητικότητας που μπορούν να οδηγήσουν στην πρόοδο ενός ανθρώπου.

A. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Αφού παρακολουθήσετε προσεκτικά το παραπάνω βίντεο, όπου προβάλλεται διαφήμιση της εταιρείας ΚΟΥΚΟΥΤΑΡΗΣ, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Στη συγκεκριμένη διαφήμιση ο πρωταγωνιστής αφηγείται πώς δημιουργήθηκε μια μεγάλη εταιρεία. Η αφήγηση γίνεται από τον ίδιο τον δημιουργό, έχουμε δηλαδή αυτοδιηγητικό αφηγητή με εσωτερική εστίαση. Να αφηγηθείτε την ιστορία της δημιουργίας της εταιρείας σε τρίτο πρόσωπο από ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση, δηλαδή από αφηγητή που δεν έχει καμία συμμετοχή στην ιστορία και είναι παντογνώστης.
2. Υποθέστε ότι ο γείτονας του δημιουργού της εταιρείας ALFA, με τον οποίο η οικογένειά του ήταν όλα τα χρόνια τσακωμένη, παρακολουθεί την πορεία του και την εξέλιξή του και

²⁴ Ο σύνδεσμος της διαφήμισης είναι ενεργός

την αφηγείται στα εγγόνια του. Έχουμε δηλαδή αφήγηση σε τρίτο πρόσωπο από ομοδιηγητικό αφηγητή (παρατηρητή) με εξωτερική εστίαση, είναι ο αφηγητής κάμερα.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αλλάζουν τον αυτοδιηγητικό αφηγητή με εσωτερική εστίαση σε ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση και σε ομοδιηγητικό αφηγητή με εξωτερική εστίαση.

Β. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Αφού παρακολουθήσετε προσεκτικά το παραπάνω βίντεο, όπου προβάλλεται διαφήμιση της εταιρείας ΚΟΥΚΟΥΤΑΡΗΣ, και παρατηρήσετε προσεκτικά τα λόγια του κυρίου Κουκουτάρη και τον τρόπο με τον οποίο μιλάει, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Υποθέστε ότι το σχολείο σας επισκέπτεται το εργοστάσιο της ALFA, όπου συναντάτε τον κύριο Κουκουτάρη και συζητάτε μαζί του. Καταγράψτε τον διάλογο, φροντίζοντας να φανούν η θέληση και η δύναμη της ψυχής ενός ανθρώπου που τον οδήγησαν σε τόσο μεγάλη επιτυχία.
2. Υποθέστε ότι είστε ο δάσκαλος του κυρίου Κουκουτάρη και βλέποντας την πρόοδο και την εξέλιξη του μαθητή σας νιώθετε μεγάλη χαρά. Καταγράψτε με εσωτερικό μονόλογο τις σκέψεις και τα συναισθήματα σας, καθώς βλέπετε έναν από τους μαθητές σας να προοδεύει τόσο πολύ.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να καταγράφουν τον διάλογο ανάμεσα σε παιδιά και σε έναν ενήλικα δείχνοντας ξεκάθαρα την ανάγκη των παιδιών να αντλήσουν γνώσεις και εμπειρίες ζωής από έναν πετυχημένο άνθρωπο.
- Να μπορούν να εκφράζουν με εσωτερικό μονόλογο τις σκέψεις και τα συναισθήματα ενός παιδαγωγού ή ενός μεγαλύτερου ανθρώπου που χαίρεται με την πρόοδο ενός νέου ανθρώπου.
- Να αντιλαμβάνονται την αξία της θέλησης και της εργατικότητας που μπορούν να οδηγήσουν στην πρόοδο και στην επιτυχία.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Αφού παρακολουθήσετε προσεκτικά το παραπάνω βίντεο, όπου προβάλλεται διαφήμιση της εταιρείας ΚΟΥΚΟΥΤΑΡΗΣ, και παρατηρήσετε το πώς διαχειρίζεται τον χρόνο η διαφήμιση, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Υποθέστε ότι ο κύριος Κουκουτάρης αφηγείται σε πρώτο πρόσωπο με προδρομική αφήγηση πώς φαντάζεται το μέλλον της εταιρείας του.
2. Ο κύριος Κουκουτάρης αναφέρει ότι στα δεκαπέντε του χρόνια έκανε πίτες και τις πωλούσε και στη συνέχεια με ένα χρονικό άλμα μεταφέρεται απευθείας στην ίδρυση της εταιρείας του. Υπάρχει, δηλαδή, επιτάχυνση του χρόνου με έλλειψη. Να αφηγηθείτε σε πρώτο πρόσωπο την πορεία της ζωής του των χρόνων που δεν αναφέρονται.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν με προδρομική αφήγηση να οραματίζονται το μέλλον.
- Να αντιλαμβάνονται την έλλειψη ως μορφή επιτάχυνσης της αφήγησης και να μπορούν να προσθέτουν τα γεγονότα που δεν αναφέρονται.

3.5.3. ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ²⁵

Χριστουγεννιάτικη διαφήμιση της φαρμακευτικής εταιρείας DocMorris που αφηγείται μία ιστορία μέσα από εικόνες. Κυκλοφόρησε λίγο πριν από τα Χριστούγεννα του 2020 και οι χρήστες του διαδικτύου την ανακήρυξαν ως την καλύτερη της χρονιάς. Δείχνει έναν ηλικιωμένο άνδρα, φαινομενικά απομονωμένο από την πανδημία του κορονοϊού, να εκπαιδεύεται κάθε μέρα μόνος του για να ενισχύσει τη δύναμή του. Κανένας δεν καταλαβαίνει γιατί το κάνει αυτό, αλλά στο τέλος αποκαλύπτεται ότι η αγάπη για την εγγονή του είναι αυτή που τον ωθεί. Το κλιπ κλείνει με το εξής σλόγκαν: «Για να μπορέσετε να φροντίσετε για τα πράγματα που πραγματικά έχουν αξία στη ζωή». Μια περιγραφή της διαφήμισης στη σελίδα στο YouTube της εταιρείας αναφέρει: «Αυτήν τη χρονιά, το καλύτερο δώρο απ' όλα είναι να είμαστε καλά και υγιείς. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η υγεία σας είναι ένα θέμα πολύ κοντά στην καρδιά μας. Γι' αυτό, ειδικά τα Χριστούγεννα, μπορείτε να φροντίσετε αυτό που πραγματικά έχει σημασία στη ζωή: Να περάσετε ξέγνοιαστο χρόνο με την οικογένεια και τους αγαπημένους σας. Η DocMorris εύχεται σε εσάς και σε όλους τους συγγενείς σας ευτυχείς και αξέχαστες γιορτές. Μείνετε υγιείς!».

Κριτήρια επιλογής της διαφήμισης

Η συγκεκριμένη διαφήμιση επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Πώς μπορεί η κάμερα, εστιάζοντας σε συγκεκριμένες σκηνές, να παίζει τον ρόλο του αφηγητή με εξωτερική εστίαση.
- Η πολυμοναδική αφήγηση μέσα από την καταγραφή της από την κάμερα.
- Η δύναμη της θέλησης.
- Η αγάπη του παππού για τα εγγόνια του.

A. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Αφού παρακολουθήσετε προσεκτικά το παραπάνω βίντεο, όπου προβάλλεται χριστουγεννιάτικη διαφήμιση, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Στη συγκεκριμένη διαφήμιση η κάμερα αναλαμβάνει τον ρόλο του αφηγητή με εξωτερική εστίαση, δείχνοντας σε όλες τις σκηνές ό,τι ακριβώς βλέπει, χωρίς λόγια. Αφηγηθείτε την ιστορία με λόγια από ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση, που γνωρίζει τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τους στόχους του παππού.

²⁵ Ο σύνδεσμος της διαφήμισης είναι ενεργός

2. Υποθέστε ότι είστε ο παππούς και καταγράφετε την ιστορία σε πρώτο πρόσωπο ως αυτοδιηγητικός αφηγητής με εσωτερική εστίαση. Εκφράστε τον στόχο σας, τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να αντιλαμβάνονται ότι η κάμερα μπορεί να αναλάβει τον ρόλο του αφηγητή με εξωτερική εστίαση και να μπορούν να αφηγούνται την ιστορία αυτή από ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση και από ομοδιηγητικό αφηγητή με εσωτερική εστίαση.

Β. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Αφού παρακολουθήσετε προσεκτικά το παραπάνω βίντεο, όπου προβάλλεται χριστουγεννιάτικη διαφήμιση, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Καταγράψτε τον διάλογο ανάμεσα στον παππού και στη γειτόνισσα. Φροντίστε να φαίνεται η απορία της γειτόνισσας για τη συμπεριφορά του παππού και η αγωνία του παππού να πετύχει τον στόχο του, τον οποίο της αποκαλύπτει.
2. Καταγράψτε σε εσωτερικό μονόλογο τα συναισθήματα και τις σκέψεις της γυναίκας, όταν αντιλήφθηκε την υπερπροσπάθεια που κατέβαλε ο πατέρας της, προκειμένου να μπορέσει να σηκώσει στην αγκαλιά του την εγγονή του.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν μέσα από τον διάλογο δύο προσώπων να δείχνουν τις σκέψεις τους, τις απορίες τους, τα συναισθήματά τους, τους στόχους τους και τις αγωνίες τους.
- Να μπορούν να καταγράφουν με εσωτερικό μονόλογο τις σκέψεις και τα συναισθήματα ανθρώπων που προσπαθούν να πετύχουν κάποιον στόχο.
- Να αντιλαμβάνονται την αξία της προσπάθειας.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Αφού παρακολουθήσετε προσεκτικά το παραπάνω βίντεο, όπου προβάλλεται χριστουγεννιάτικη διαφήμιση, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Χριστούγεννα είκοσι χρόνια μετά. Το κοριτσάκι, γυναίκα πλέον, αναπολεί παλαιότερες γιορτές και αφηγείται με αναδρομική αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο την ιστορία των Χριστουγέννων με τον παππού της.

2. Ο παππούς παρουσιάζεται να κάνει συνεχόμενα για πολλές μέρες ακριβώς τις ίδιες δραστηριότητες. Υπάρχει δηλαδή πολυμοναδική αφήγηση. Να παρουσιάσετε τις δραστηριότητες του παππού με θαμιστική αφήγηση.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να παρουσιάζουν με αναδρομική αφήγηση ιστορίες τους παρελθόντος.
- Να αντιλαμβάνονται την πολυμοναδική αφήγηση και να μπορούν να τη μετατρέπουν σε θαμιστική.

3.5.4. ΜΠΙΡΑ ΑΛΦΑ²⁶

Μπαμπάς: Έλα, ξύπνα.

Μπαμπάς: Άρη.

Μπαμπάς: Γιε μου.

Διαφήμιση της μπίρας ΑΛΦΑ, που προβλήθηκε για πρώτη φορά το 2017. Στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά στην αφήγηση μέσα από τις εικόνες και πλαισιώνεται από το τραγούδι «Κάποιες φορές», που κυκλοφόρησε το 1995 σε στίχους Εύης Δρούτσα, μουσική Στέφανου Κορκολή και ερμηνεία Δημήτρη Μητροπάνου και Στέφανου Κορκολή. Ο τίτλος της διαφήμισης είναι «Ένα βήμα αρκεί για να έρθεις κοντά στους ανθρώπους σου» και προβάλλει τις αξίες και τους δυνατούς δεσμούς της οικογένειας, θυμίζοντάς μας ότι ένα βήμα αρκεί για να γίνουμε πιο απλοί, πιο αυθόρμητοι και πιο αυθεντικοί και να έρθουμε πιο κοντά.

Κριτήρια επιλογής της διαφήμισης

Η συγκεκριμένη διαφήμιση επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Πώς μπορεί η αφήγηση να γίνει με διπλό τρόπο, δηλαδή από τη μία η κάμερα να έχει τον ρόλο του αφηγητή με εξωτερική εστίαση και από την άλλη, την ίδια ακριβώς στιγμή, το τραγούδι να έχει τον ρόλο του ομοδιηγητικού αφηγητή με εσωτερική εστίαση.
- Οι δυνατοί δεσμοί της οικογένειας.

Α. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Αφού παρακολουθήσετε προσεκτικά το παραπάνω βίντεο, όπου προβάλλεται διαφήμιση της μπίρας ΑΛΦΑ, επεξεργαστείτε δημιουργικά το παρακάτω θέμα:

1. Στη συγκεκριμένη διαφήμιση η αφήγηση γίνεται με διπλό τρόπο. Από τη μία η κάμερα επιτελεί τον ρόλο του αφηγητή με εξωτερική εστίαση που καταγράφει ό,τι βλέπει, από την άλλη το τραγούδι που πλαισιώνει τη διαφήμιση εκφράζει συναισθήματα και σκέψεις του πρωταγωνιστή σε πρώτο πρόσωπο, οπότε μπορούμε να πούμε ότι έχει ρόλο ομοδιηγητικού αφηγητή με εσωτερική εστίαση. Παρουσιάστε την ιστορία από ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση, σε τρίτο πρόσωπο, να είναι δηλαδή ο παντογνώστης αφηγητής.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση της δραστηριότητας αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

²⁶ Ο σύνδεσμος της διαφήμισης είναι ενεργός

- Να αντιλαμβάνονται ότι στη διαφήμιση η αφήγηση μπορεί να γίνεται μέσω της κάμερας που λειτουργεί ως ομοδιηγητικός αφηγητής με εξωτερική εστίαση και μέσω τραγουδιού που λειτουργεί ως ομοδιηγητικός αφηγητής με εσωτερική εστίαση και να μπορούν να παρουσιάζουν την αφήγηση αυτή από ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση, δηλαδή τον παντογνώστη αφηγητή.

Β. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Αφού παρακολουθήσετε προσεκτικά το παραπάνω βίντεο, όπου προβάλλεται διαφήμιση της μπίρας ΑΛΦΑ, επεξεργαστείτε δημιουργικά το παρακάτω θέμα:

1. Καταγράψτε τον διάλογο ανάμεσα στον πατέρα και τον γιο μετά τη συνάντησή τους στο λιμάνι, όπου ο γιος προσποιήθηκε ότι δεν τον γνώριζε. Να φανεί μέσα από τα λόγια του πατέρα ο πόνος του και μέσα από τα λόγια του γιου η μεταμέλειά του.
2. Στη συγκεκριμένη διαφήμιση πρωταγωνιστές είναι ο πατέρας και ο γιος. Η μητέρα της ιστορίας κάνει απλώς μία πολύ μικρή εμφάνιση. Να καταγράψετε σε εσωτερικό μονόλογο τις σκέψεις και τα συναισθήματά που έχει εξαιτίας της τεταμένης σχέσης του συζύγου της με τον γιο της.
3. Υποθέστε ότι υπάρχει ένταση στις σχέσεις σας με τον πατέρα σας ή τη μητέρα σας. Να καταγράψετε στο ημερολόγιό σας, σε πρώτο πρόσωπο, σε εσωτερικό μονόλογο τις σκέψεις σας και τα συναισθήματά σας για την ένταση αυτή.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να καταγράφουν τον διάλογο ανάμεσα σε δύο αγαπημένα πρόσωπα που το ένα στεναχώρησε το άλλο, αλλά στη συνέχεια το μετάνιωσε και να φαίνεται αυτό από τα λόγια του.
- Να μπορούν να καταγράφουν τον εσωτερικό μονόλογο ενός προσώπου που στεναχωριέται για την ένταση που υπάρχει ανάμεσα σε αγαπημένα του πρόσωπα.
- Να μπορούν να καταγράφουν με εσωτερικό μονόλογο τις προσωπικές τους εμπειρίες και τα συναισθήματά τους για τις σχέσεις τους με αγαπημένα τους πρόσωπα.
- Να αντιλαμβάνονται τους δυνατούς δεσμούς της οικογένειας.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Αφού παρακολουθήσετε προσεκτικά το παραπάνω βίντεο, όπου προβάλλεται διαφήμιση της μπίρας ΑΛΦΑ, επεξεργαστείτε δημιουργικά το παρακάτω θέμα:

1. Υποθέστε ότι γίνεται ένας διαγωνισμός αφήγησης ιστοριών από αντικείμενα και η μπίρα ΑΛΦΑ έχει να αφηγηθεί με προδρομική αφήγηση την πιο συγκινητική της ιστορία. Είστε η μπίρα ΑΛΦΑ και αφηγείστε σε πρώτο πρόσωπο σε παρελθοντικό χρόνο τη συγκεκριμένη ιστορία.
2. Να αφηγηθείτε την τελευταία σκηνή της διαφήμισης, όπου αγκαλιάζονται και συμφιλιώνονται ο πατέρας με τον γιο, και από την πλευρά του πατέρα και από την πλευρά του γιου, για να φανεί μέσα από την επαναληπτική αφήγηση η σημαντικότητά της.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να παρουσιάζουν αντικείμενα να καταγράφουν με προδρομική αφήγηση δικές τους ιστορίες.
- Να αντιλαμβάνονται την επαναληπτική αφήγηση και να μπορούν να παρουσιάζουν τον ίδιο γεγονός από άλλη οπτική γωνία για να δείχνουν με την επαναληπτική αφήγηση τη σημαντικότητά του.

3.5.5. ΚΑΦΕΣ ΛΟΥΜΙΔΗΣ ΠΑΠΑΓΑΛΟΣ²⁷

Αφηγητής: Η ιστορία μας γράφεται καθημερινά πάνω από καφέδες που μας ενέπνευσαν.

Γαλάνη: Έλα, πάμε, πάμε να το πούμε.

Αφηγητής: Που μίλησαν για εμάς.

Μαμά: Είσαι έγκυος.

Αφηγητής: Αλλά και καφέδες που δεν ήπιαμε και μερικούς που προσπαθήσαμε να απολαύσουμε κρυφά. Γιατί εδώ και εκατό χρόνια οι ιστορίες σας γράφουν τη δική μας ιστορία. Εκατό χρόνια Λουμίδης Παπαγάλος. Έκαστος στο είδος του.

Επετειακή διαφήμιση του καφέ Παπαγάλος Λουμίδης για τη συμπλήρωση εκατό χρόνων από την ίδρυση της Εταιρείας. Προβλήθηκε το 2020. Αφηγείται, κυρίως μέσα από εικόνες και με την παρέμβαση του αφηγητή, καθημερινές ιστορίες απλών ανθρώπων. Η διαφήμιση πλαισιώνεται και από το τραγούδι «Σαν μαγεμένο το μυαλό μου», σε στίχους και μουσική του Δημήτρη Γκόγκου και ερμηνεία της Δήμητρας Γαλάνη και της Ελεωνόρας Ζουγανέλη. Κλείνει με την εμβληματική φράση όλων των διαφημίσεων του Λουμίδη: Έκαστος στο είδος του.

Κριτήρια επιλογής της διαφήμισης

Η συγκεκριμένη διαφήμιση επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Ο ομοδιηγητικός αφηγητής (ως παρατηρητής) και η εσωτερική εστίαση στην αφήγηση.
- Η επιτάχυνση του χρόνου στην αφήγηση με τη μορφή της περίληψης των γεγονότων.
- Η τρυφερότητα και η αγάπη στις σχέσεις των ανθρώπων.

Α. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Αφού παρακολουθήσετε προσεκτικά το παραπάνω βίντεο, όπου προβάλλεται διαφήμιση του καφέ Λουμίδης Παπαγάλος, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Στη συγκεκριμένη διαφήμιση έχουμε αφήγηση σε πρώτο πληθυντικό πρόσωπο από ομοδιηγητικό αφηγητή με εσωτερική εστίαση. Πώς θα αφηγούνταν τις ιστορίες αυτές ένας αφηγητής με εξωτερική εστίαση, δηλαδή ένας αφηγητής κάμερα, που απλώς θα κατέγραφε ό,τι έβλεπε;
2. Υποθέστε ότι είστε το μικρό κοριτσάκι που προσπαθεί να απολαύσει κρυφά τον καφέ. Καταγράψτε σε πρώτο πρόσωπο ως ομοδιηγητικός αφηγητής με εσωτερική εστίαση τις σκέψεις και τα συναισθήματα του.

²⁷ Ο σύνδεσμος της διαφήμισης είναι ενεργός

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αλλάζουν την εσωτερική εστίαση σε εξωτερική και να παρατηρούν τις αλλαγές.
- Να μπορούν να καταγράφουν μία ιστορία από ομοδιηγητικό αφηγητή με εσωτερική εστίαση.

Β. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Αφού παρακολουθήσετε προσεκτικά το παραπάνω βίντεο, όπου προβάλλεται διαφήμιση του καφέ Λουμίδης Παπαγάλος, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Να καταγράψετε τον διάλογο ανάμεσα στη μητέρα και στην κόρη που είναι έγκυος. Να φαίνεται η πολύ μεγάλη χαρά και των δύο για το γεγονός.
2. Συναντιέστε μετά από χρόνια με παλιούς αγαπημένους φίλους. Καταγράψτε στο ημερολόγιό σας σε πρώτο πρόσωπο τον εσωτερικό σας μονόλογο για τη συνάντηση αυτή. Πώς περάσατε, πώς νιώσατε, τι σκέψεις κάνατε, τι θυμηθήκατε;

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να γράφουν τον διάλογο ανάμεσα σε δύο πρόσωπα που το ένα ανακοινώνει κάτι σημαντικό στο άλλο και είναι εμφανής η συγκίνηση.
- Να μπορούν να καταγράφουν με εσωτερικό μονόλογο τις σκέψεις τους από τη συνάντησή τους με αγαπημένα τους πρόσωπα.
- Να αντιλαμβάνονται την αξία της τρυφερότητας και της αγάπης σε όλες τις σχέσεις των ανθρώπων.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Αφού παρακολουθήσετε προσεκτικά το παραπάνω βίντεο, όπου προβάλλεται διαφήμιση του καφέ Λουμίδης Παπαγάλος, επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Υποθέστε ότι ο καφετζής αφηγείται ιστορίες πελατών του. Αρχίζει την αφήγησή του in medias res, δηλαδή από ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο και με αναδρομές στο παρελθόν αφηγείται παλαιότερες ιστορίες. Κάνει όμως και με αναφορές στο μέλλον και αφηγείται με προδρομική αφήγηση πώς φαντάζεται ότι θα απολαμβάνουν τον καφέ τα επόμενα χρόνια οι πελάτες.

2. Σε όλες τις ιστορίες που παρουσιάζονται στη διαφήμιση υπάρχει επιτάχυνση του χρόνου με περίληψη των γεγονότων. Να διαλέξετε μία από τις ιστορίες και να την αφηγηθείτε αναλυτικά με λεπτομέρειες σε τρίτο πρόσωπο.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αρχίζουν μία αφήγηση *in medias res* και στη συνέχεια με αναδρομές στον παρελθόν να αφηγούνται παλαιότερες ιστορίες και με προδρομικές αφηγήσεις να φαντάζονται ένα τρυφερό μέλλον.
- Να αντιλαμβάνονται την περίληψη ως επιτάχυνση του χρόνου και να μπορούν να παρουσιάζουν αναλυτικά τα γεγονότα.

3.6. Δραστηριότητες σε Ταινίες

Προαπαιτούμενες γνώσεις

Να γνωρίζουν οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Τον αφηγητή και τα είδη του.
- Τα είδη της εστίασης.
- Τους αφηγηματικούς τρόπους της αφήγησης, του διαλόγου και του εσωτερικού μονολόγου.
- Τον χρόνο της ιστορίας και τον χρόνο της αφήγησης.
- Τη σειρά του χρόνου στην αφήγηση, δηλαδή τις αναδρομικές και τις προδρομικές αφηγήσεις, καθώς και την αρχή *in medias res*.
- Τη διάρκεια στην αφήγηση, δηλαδή τις επιταχύνσεις και τις επιβραδύνσεις και τους τρόπους τους.
- Τη συχνότητα του χρόνου, δηλαδή, τις μοναδικές, τις πολυμοναδικές, τις επαναληπτικές και τις θαμιστικές αφηγήσεις.

Σκοπός

Να αντιληφθούν σε βάθος οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες τις έννοιες του αφηγητή και της εστίασης, τους αφηγηματικούς τρόπους και τον χρόνο στην αφήγηση.

Στόχοι

Γνωστικοί

Να εμπεδώσουν και να καταλάβουν σε βάθος οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Τον διαχωρισμό του σεναριογράφου από τον αφηγητή.
- Τα είδη του αφηγητή και τα είδη της εστίασης, για να χρησιμοποιούν σε δικά τους κείμενα το κατάλληλο είδος αφηγητή και το κατάλληλο είδος εστίασης για την καλύτερη απόδοση του περιεχομένου.
- Τον βαθμό συμμετοχής του αφηγητή στην ιστορία.
- Την οπτική γωνία στην αφήγηση.
- Τον τρόπο αλλαγής του είδους του αφηγητή, της εστίασης και της οπτικής γωνίας.
- Τον τρόπο γραφής διαλόγου, πώς, δηλαδή, μπορούν να αποδίδουν πειστικά τον διάλογο ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα άτομα.
- Τον τρόπο γραφής εσωτερικού μονολόγου, πώς, δηλαδή, μπορούν να αποδίδουν πειστικά τον εσωτερικό μονόλογο ενός προσώπου.
- Τη διαδικασία μετατροπής του διαλόγου σε αφήγηση ή σε εσωτερικό μονόλογο, της αφήγησης σε διάλογο ή σε εσωτερικό μονόλογο, του εσωτερικού μονολόγου σε αφήγηση ή σε διάλογο.

- Την τάξη και τη σειρά του χρόνου στην αφήγηση και συγκεκριμένα τις αναδρομικές και τις προδρομικές αφηγήσεις και την αρχή *in medias res* και να είναι σε θέση να τα χρησιμοποιούν αποτελεσματικά και στα δικά τους κείμενα.
- Τη διάρκεια του χρόνου στην αφήγηση και συγκεκριμένα τον τρόπο χρήσης, τον ρόλο και τη χρησιμότητα των επιταχύνσεων και των επιβραδύνσεων σε μία αφήγηση και να είναι σε θέση να τα χρησιμοποιούν αποτελεσματικά και στα δικά τους κείμενα.
- Τη συχνότητα του χρόνου στην αφήγηση και συγκεκριμένα τις μοναδικές, τις πολυμοναδικές, τις επαναληπτικές και τις θαμιστικές αφηγήσεις και τον ρόλο τους και να είναι σε θέση να τις χρησιμοποιούν αποτελεσματικά και στα δικά τους κείμενα.
- Τον τρόπο γραφής δημιουργικής και πρωτότυπης με αφορμή κάποιο άλλο κείμενο αλλά και με βάση τις εμπειρίες τους και τη φαντασία τους.

Παιδαγωγικοί

Αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να δραστηριοποιηθούν στη διερευνητική μάθηση οικοδομώντας τη γνώση μέσα από την κατευθυνόμενη αυτενέργεια.
- Να εξασκήσουν τη φαντασία τους.
- Να μάθουν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους.
- Να προβληματίζονται για βασικά κοινωνικά ζητήματα.
- Να αντιληφθούν ότι οι ταινίες προβάλλουν ανθρώπινες αξίες και αποτελούν αφορμή για προβληματισμό για διάφορα κοινωνικά θέματα.

3.6.1. Ένας υπέροχος άνθρωπος

Πληροφορίες για την ταινία

Αμερικανική βιογραφική ταινία του 2001 διάρκειας 136 λεπτών.

Σκηνοθεσία: Ρον Χάουαρντ.

Πρωταγωνιστές: Ράσελ Κρόου, Τζένιφερ Κόνελι, Εντ Χάρις, Κρίστοφερ Πλάμερ, Τζέιμς Γουίτμορ

Στην ταινία παρουσιάζεται η αληθινή ιστορία του Τζον Φορμπερτ Νας, ιδιοφυούς μαθηματικού που βραβεύτηκε με Νόμπελ, αλλά προηγουμένως πάλεψε πάνω από 30 χρόνια με τις σχιζοφρενικές τάσεις του, τις οποίες και κατάφερε να θεραπεύσει χάρη στη δύναμη του μυαλού του και τη φροντίδα της γυναίκας του.

Είναι βασισμένη στο ομώνυμο βιβλίο *Ένας Υπέροχος Άνθρωπος* της Σίλβια Νασάρ, που εκδόθηκε το 1995. Ήταν υποψήφια για οχτώ βραβεία Όσκαρ και κέρδισε τα τέσσερα, μεταξύ των οποίων και Όσκαρ καλύτερης ταινίας. Επίσης, βραβεύτηκε με τέσσερις χρυσές σφαίρες και δύο βραβεία BAFTA.

Κριτήρια επιλογής της ταινίας

Η συγκεκριμένη ταινία επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Η αναδρομική αφήγηση.
- Η έλλειψη ως μορφή επιτάχυνσης του χρόνου στην αφήγηση.
- Η ζωή ενός μεγάλου επιστήμονα, του Τζον Νας.
- Ο κοινωνικός ρατσισμός απέναντι στους ανθρώπους που είναι διαφορετικοί.
- Πώς τα όνειρα και οι εφιάλτες των ανθρώπων τρέφονται από τη σκέψη.

Α. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Με βάση την ταινία «Ένας υπέροχος άνθρωπος» επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

Πριν από την παρακολούθηση της ταινίας

Κάθε βδομάδα οργανώνετε με την παρέα σας προβολή ταινιών και είναι η σειρά σου να επιλέξεις ποια ταινία θα δείτε και να τους αφηγηθείς το περιεχόμενο με λίγα λόγια. Με βάση την παρακάτω φωτογραφία, τις παρακάτω λεπτομέρειες και το τρέιλερ της ταινίας που παρατίθεται, αφηγείσαι στους φίλους σου την υπόθεση της ταινίας ως ετεροδιηγητικός αφηγητής.

Ένας Υπέροχος Άνθρωπος

A Beautiful Mind

Βιογραφική 2001 | Έγχρ. | Διάρκεια: 136'

Αμερικανική ταινία, σκηνοθεσία Ρον Χάουαρντ με τους: Ράσελ Κρόου, Τζένιφερ Κόνελι, Εντ Χάρις, Κρίστοφερ Πλάμερ, Τζέιμς Γουίτμορ

Η αληθινή ιστορία του Τζον Φορμπος Νας, ιδιοφυούς μαθηματικού που βραβεύτηκε με Νόμπελ, αλλά προηγουμένως πάλεψε πάνω από 30 χρόνια με τις σχιζοφρενικές τάσεις του, τις οποίες και κατάφερε να θεραπεύσει χάρη στη δύναμη του μυαλού του και τη φροντίδα της γυναίκας του.

[Τρέιλερ ταινίας "Ένας υπέροχος άνθρωπος"](#)²⁸

Κατά την παρακολούθηση και μετά την παρακολούθηση της ταινίας

1. Πρώτο ραντεβού του Τζον με την Αλίσια (40.27 – 44.30). Υποθέστε ότι είστε ο Τζον Νας και αφηγείστε σε έναν φίλο σας το πρώτο σας ραντεβού με την Αλίσια ως αυτοδιηγητικός αφηγητής με εσωτερική εστίαση σε πρώτο πρόσωπο.
2. Υποθέστε ότι ένας φοιτητής που βρίσκεται στην αυλή του Πανεπιστημίου παρακολουθεί την κρίση που παθαίνει ο Τζον λίγο μετά τη συνάντησή του με τον Μάρτιν (1.49.33 – 1.50.34) και την αφηγείται στους συμφοιτητές του σε τρίτο πρόσωπο ως ομοδιηγητικός αφηγητής (παρατηρητής) με εξωτερική εστίαση, δηλαδή ως αφηγητής κάμερα.
3. Τι θα συνέβαινε αν η Αλίσια εγκατέλειπε τον Τζον; Η αφήγηση να παρουσιαστεί σε τρίτο πρόσωπο από ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση, δηλαδή τον παντογνώστη αφηγητή.
4. Αφηγηθείτε την ιστορία του Τζον Νας ως ετεροδιηγητικός αφηγητής με μηδενική εστίαση.

²⁸ Ο σύνδεσμος του τρέιλερ είναι ενεργός

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να παρουσιάζουν τις πληροφορίες που γνωρίζουν για κάποια ταινία.
- Να μπορούν να παρουσιάζει ο καθένας ως αυτοδιηγητικός αφηγητής με εσωτερική εστίαση γεγονότα που παρακολούθησαν να συμβαίνουν σε άλλους. .
- Να μπορούν να μετατρέπουν τον διάλογο ανάμεσα σε δύο πρόσωπα σε αφήγηση.
- Να μπορούν να αφηγείται ο καθένας ως αφηγητής κάμερα γεγονότα που απλώς τα είδαν να συμβαίνουν.
- Να αφηγούνται τι θα γινόταν σε μία ιστορία, αν ήταν διαφορετικά κάποια στοιχεία.
- Να μπορούν να αφηγείται ο καθένας την ιστορία της ταινίας ως ετεροδιηγητικός αφηγητής με εξωτερική εστίαση, δηλαδή ως παντογνώστης αφηγητής.

Β. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Με βάση την ταινία «Ένας υπέροχος άνθρωπος» επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Βρισκόμαστε στο ψυχιατρείο, όπου συζητάνε ο Τζον με την Αλίσια (1.14.12 – 1.17.18).
 - α) Με βάση τον διάλογο του Τζον και της Αλίσια να παρουσιάσετε τα χαρακτηριστικά του διαλόγου και να εξηγήσετε τον ρόλο του.
 - β) Να μετατρέψετε τον διάλογο σε αφήγηση, όπου η Αλίσια αφηγείται το γεγονός στη μητέρα της σε πρώτο πρόσωπο.
 - γ) Ο διάλογος ή η αφήγηση είναι πιο αποτελεσματικός και γιατί;
2. Παρακολουθούμε χωρίς ήχο και χωρίς υπότιτλους τη σκηνή όπου βρίσκονται στο δωμάτιο ο Τζον με την Αλίσια, λίγο μετά που ο γιατρός υπέδειξε ότι πρέπει να νοσηλευτεί ο Τζον σε ψυχιατρείο (1.41.20 – 1.42.49). Καταγράψτε τον διάλογο ανάμεσα στο ζευγάρι.
3. Στο σημείο 1.59.13 της ταινίας, όταν ο Μάρτιν ρωτάει τον Τζον για τις ψευδαισθήσεις του, ο Τζον απαντάει το εξής: *«Έχω συνηθίσει να τις αγνοώ και πιστεύω ότι με έχουν ξεγράψει. Νομίζεις ότι το ίδιο συμβαίνει με όλα τα όνειρα και τους εφιάλτες μας; Πρέπει να τα τρέφεις για να ζουν;»* Να καταγράψετε στο ημερολόγιό σας σε εσωτερικό μονόλογο κάποια όνειρα ή κάποιους εφιάλτες που αγνοήσατε και στη συνέχεια σταμάτησαν να υπάρχουν στη σκέψη σας και πώς νιώσατε για αυτό.
4. Υποθέστε ότι στην ταινία εμφανίζεται η μητέρα του Τζον Νας. Καταγράψτε σε εσωτερικό μονόλογο τις σκέψεις της και τα συναισθήματά της εξαιτίας της κατάστασης του γιου της.

5. Υποθέστε ότι ένας άνθρωπος με σχιζοφρένεια καταγράφει στο ημερολόγιο του σε πρώτο πρόσωπο τον εσωτερικό του μονόλογο για το πώς τον αντιμετωπίζουν οι άλλοι και για το πώς νιώθει αυτός για αυτήν την αντιμετώπιση.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να εντοπίζουν τα χαρακτηριστικά του διαλόγου
- Να μπορούν, παρακολουθώντας μόνο την εικόνα χωρίς ήχο και χωρίς υπότιτλους, να καταγράφουν τον διάλογο ανάμεσα σε δύο πρόσωπα.
- Να μπορούν να παρουσιάζουν με εσωτερικό μονόλογο, τα συναισθήματα, τις σκέψεις, τους φόβους, τους εφιάλτες και τα όνειρα κάποιου ανθρώπου.
- Να αντιλαμβάνονται ότι και οι εφιάλτες και τα όνειρα ζουν γιατί εμείς τα τρέφουμε και τα συντηρούμε.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Με βάση την ταινία «Ένας υπέροχος άνθρωπος», επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Όταν ο Τζον Νας παίρνει το βραβείο Νόμπελ ο γιος του ανατρέχει στο παρελθόν και αναπολεί όμορφες στιγμές με τον μπαμπά του. Να παρουσιάσετε αυτήν την αναδρομική αφήγηση από πρωτοπρόσωπο ομοδιηγητικό αφηγητή με εσωτερική εστίαση.
2. Η ιστορία του Τζον Νας ξεκινάει το 1947, που ο Τζον είναι φοιτητής στο Πανεπιστήμιο, παρουσιάζει έναν χρόνο της ζωής του και στη συνέχεια μεταφέρεται με χρονικό άλμα στο 1953 που ο Τζον είναι καθηγητής στο Πανεπιστήμιο. Υπάρχει, δηλαδή, επιτάχυνση του χρόνου με έλλειψη. Φανταστείτε τι συνέβη τα χρόνια αυτά που δεν αναφέρονται και αφηγηθείτε το με αναδρομική αφήγηση σε τρίτο πρόσωπο ως παντογνώστης αφηγητής.
3. Να παρουσιάσετε με θαμιστική αφήγηση πώς λειτουργούσε ο Τζον όταν τον έπιαναν οι ψευδαισθήσεις και πίστευε ότι ήταν πράκτορας. Η αφήγηση να είναι σε τρίτο πρόσωπο.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να παρουσιάζουν με αναδρομική αφήγηση γεγονότα του παρελθόντος.
- Να αντιλαμβάνονται την έλλειψη ως μορφή επιτάχυνσης και να μπορούν να αφηγούνται δημιουργικά τα γεγονότα που παραλείπονται.
- Να μπορούν να παρουσιάζουν με θαμιστική αφήγηση γεγονότα που επαναλαμβάνονται.

3.6.2. Πολίτικη κουζίνα

Πληροφορίες για την ταινία

Ελληνική κοινωνική ταινία του 2003, διάρκειας 108 λεπτών.

Σκηνοθεσία: Τάσος Μπουλμέτης.

Πρωταγωνιστές: Γιώργος Χωραφάς, Ιεροκλής Μιχαηλίδης, Στέλιος Μάινας, Ρένια Λουιζίδου, Ταμέρ Καραντάλ, Τάσος Μπαντής

Ο Φάνης, Πολίτης στην καταγωγή και αστροφυσικός στο επάγγελμα, ξαναγυρίζει στην Πόλη ύστερα από τριάντα χρόνια για να δει τον άρρωστο παππού του. Το ταξίδι δίνει την αφορμή για αναδρομή στο παρελθόν, όταν ως παιδί στην Πόλη μάθαινε τα μυστικά της μαγειρικής και ζούσε τον πρώτο έρωτα με τη μικρή Σαϊμέ. Μνήμες από την Πόλη, χιούμορ, συγκίνηση, γαστρονομία και φιλοσοφία της ζωής. Εντυπωσιακή παραγωγή, με πολύ καλές ερμηνείες.

Η ταινία δέχθηκε εξαιρετικές κριτικές, τόσο στην Ελλάδα, όσο και σε άλλες χώρες στις οποίες προβλήθηκε. Απέσπασε οχτώ βραβεία στο Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης του 2003: Καλύτερης ταινίας, σκηνοθεσίας, σεναρίου, φωτογραφίας, σκηνογραφίας, μουσικής επένδυσης, ήχου και μοντάζ, ενώ υπήρξε την επόμενη χρονιά η επίσημη ελληνική υποβολή για το βραβείο Όσκαρ καλύτερης ξενόγλωσσης ταινίας.

Κριτήρια επιλογής της ταινίας

Η συγκεκριμένη ταινία επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Η αναδρομική αφήγηση.
- Η περίληψη και η έλλειψη ως μορφές επιτάχυνσης του χρόνου στην αφήγηση.
- Η πολυμοναδική αφήγηση.
- Τα ιστορικά γεγονότα του διωγμού των Ελλήνων από την Κωνσταντινούπολη το 1964 και τα γεγονότα της μικρασιατικής καταστροφής.
- Ο καημός της προσφυγιάς και οι δυσκολίες των προσφύγων.
- Η αξία της πατρίδας και της θρησκείας.
- Τα έμφυλα στερεότυπα.

A. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Με βάση την ταινία «Πολίτικη κουζίνα» επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

Πριν από την παρακολούθηση της ταινίας

1. Αφού δείτε την εξής αφίσα της ταινίας

ακούσετε τα εξής τραγούδια: [Baharat, Tarçın ve Buse](#)²⁹ και [Στα λιμάνια ανάψανε φωτιές](#)³⁰ βλέποντας ταυτόχρονα και τα βίντεο κλιπ και αφού δείτε το εξής τρέιλερ της ταινίας [Τρέιλερ της ταινίας "Πολίτικη κουζίνα"](#)³¹ προσπαθήστε να φανταστείτε την υπόθεσή της και αφηγηθείτε την σε τρίτο πρόσωπο ως αφηγητής με εξωτερική εστίαση, δηλαδή ως αφηγητής κάμερα.

2. Ακούγοντας τη μουσική από την ταινία [Πολίτικη κουζίνα Ευανθία Ρεμπούτσικα](#)³² και παρακολουθώντας τις εικόνες του βίντεο κλιπ, προσπαθήστε με έναυσμα αυτά να εμπνευστείτε ένα νοσταλγικό αφηγηματικό τραγούδι σε πρώτο πρόσωπο, με αυτοδιηγητικό αφηγητή και εσωτερική εστίαση.

Κατά την παρακολούθηση και μετά την παρακολούθηση της ταινίας

1. Στο σημείο της ταινίας 35.11 – 39. 25 βρισκόμαστε στον σταθμό και παρακολουθούμε την οικογένεια να φεύγει. Υποθέστε ότι είστε ένας επιβάτης του τρένου που παρακολουθείτε τη σκηνή, καθώς περιμένετε και εσείς για να φύγετε, και την αφηγείστε στον γιο σας σε τρίτο πρόσωπο ως ομοδιηγητικός αφηγητής (παρατηρητής) με εξωτερική εστίαση, δηλαδή ως αφηγητής κάμερα.
2. Στο πλάνο του τελωνείου (38.40 – 39.20) ακούγεται η φωνή του αφηγητή. Πιστεύετε ότι είναι ομοδιηγητικός ή ετεροδιηγητικός; Αιτιολογήστε το.
3. Στο σημείο 1.25.52 – 1.27.17 παρακολουθούμε τη βόλτα του Φάνη με τη Σαϊμέ και ακούμε τη συνομιλία τους. Υποθέστε ότι τη σκηνή αυτή την αφηγείται σε τρίτο πρόσωπο ετεροδιηγητικός αφηγητής με μηδενική εστίαση, δηλαδή ο παντογνώστης αφηγητής που γνωρίζει και σκέψεις και συναισθήματα των ηρώων.

²⁹ Ο σύνδεσμος του τραγουδιού είναι ενεργός

³⁰ Ο σύνδεσμος του τραγουδιού είναι ενεργός

³¹ Ο σύνδεσμος του τρέιλερ είναι ενεργός

³² Ο σύνδεσμος του βίντεο κλιπ είναι ενεργός

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αφηγούνται το περιεχόμενο μίας ταινίας παρατηρώντας την αφίσα και το τρέιλερ και ακούγοντας τα τραγούδια της και βλέποντας τα βίντεο κλιπ τους.
- Να μπορούν, με βάση τα τραγούδια και τα βίντεο κλιπ τους, να γράφουν ένα νοσταλγικό ποίημα με εσωτερική εστίαση.
- Να μπορούν να αφηγείται ο καθένας σκηνές της ταινίας ως ομοδιηγητικός αφηγητής με εξωτερική εστίαση, δηλαδή ως αφηγητής κάμερα, και ως ετεροδιηγητικός αφηγητής με μηδενική εστίαση, δηλαδή ως παντογνώστης αφηγητής.

Β. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Με βάση την ταινία «Πολίτικη κουζίνα» επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Παρακολουθούμε χωρίς υπότιτλους και χωρίς ήχο τη σκηνή 23.52 - 25.50, όπου βρίσκονται ο Φάνης και η Σαϊμέ πάνω στο πατάρι του παππού. Καταγράψτε τον διάλογο. Φροντίστε από τη μία να φαίνεται από το ύφος ότι είναι διάλογος ανάμεσα σε δύο παιδιά και από την άλλη να φαίνεται και το ιδιαίτερο δέσιμο που έχουν.
2. Στη σκηνή 1.22.14 – 1.23.24 παρακολουθούμε τον Φάνη και τη Σαϊμέ σε μία καφετέρια, όταν είναι μεγάλοι πλέον. Καταγράψτε τον διάλογο και φροντίστε να φανούν τα αισθήματά τους αλλά και ότι η συζήτηση γίνεται πλέον ανάμεσα σε ενήλικες.
3. Στο σκηνή 34.18 ο Τούρκος λέει κάτι στο αφτί του μπαμπά του Φάνη. Στο σημείο 1.13.20 αποκαλύπτει ο μπαμπάς του Φάνη ότι ο Τούρκος του ζήτησε να γίνει μουσουλμάνος για να μπορέσουν να μείνουν στην Κωνσταντινούπολη και ότι νιώθει ακόμη άσχημα γιατί δεν είπε κατευθείαν όχι. Καταγράψτε σε πρώτο πρόσωπο τον εσωτερικό του μονόλογο φροντίζοντας να φανεί και η στιγμιαία σκέψη που έκανε να αλλαξοπιστήσει αλλά και οι τύψεις που ένιωθε όλα τα υπόλοιπα χρόνια που το σκέφτηκε έστω και για δευτερόλεπτα.
4. Όταν οι γονείς του Φάνη μαθαίνουν από τη δασκάλα του ότι στο σχολείο παίζει με τα κουζινικά, στη σκηνή 50.50 ο πατέρας του του λέει: «*Τα αγόρια στην ηλικία σου παίζουν άλλα παιχνίδια*». Με αφορμή τη φράση αυτή υποθέστε ότι ένας έφηβος ή μια έφηβη καταγράφει στο ημερολόγιό του / της σε πρώτο πρόσωπο σε εσωτερικό μονόλογο τις σκέψεις που κάνει για τα έμφυλα στερεότυπα. Φροντίστε να φανεί η αντίδρασή του /της για το θέμα αυτό.
5. «*Οι Τούρκοι μας έδωξαν σαν Έλληνες και οι Έλληνες μας υποδέχτηκαν σαν Τούρκους*», λέει ο Φάνης σχολιάζοντας ως ενήλικας αφηγητής στο σημείο 39.10. Υποθέστε ότι ένας σημερινός πρόσφυγας εκφράζει σε πρώτο πρόσωπο σε εσωτερικό μονόλογο τις σκέψεις

και τα συναισθήματά του για τους λόγους που αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα του και για το πώς τον αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι της χώρας υποδοχής.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να καταγράφουν διαλόγους παρακολουθώντας σκηνές χωρίς ήχο, χρησιμοποιώντας το κατάλληλο ύφος ανάλογα με την περίπτωση.
- Να μπορούν μέσα από τον εσωτερικό μονόλογο να παρουσιάζουν σκέψεις και συναισθήματα ανθρώπων ανάλογα με τις συνθήκες.
- Να αντιλαμβάνονται την αξία της πατρίδας και της θρησκείας.
- Να αντιλαμβάνονται τα έμφυλα στερεότυπα.
- Να αντιλαμβάνονται τον καημό της προσφυγιάς και τις δυσκολίες των προσφύγων.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Με βάση την ταινία «Πολίτικη κουζίνα», επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Ποια είναι τα χρονικά επίπεδα στην ταινία και με ποιον τρόπο επιτυγχάνονται; Πέρα από την αναδρομική αφήγηση, υπάρχει κάποιο σκηνοθετικό εύρημα που λειτουργεί ως εργαλείο μετάβασης στον χώρο και στον χρόνο; Ποιο;
2. Στο σημείο 1.37.37 στον σταθμό, η κόρη της Σαϊμέ γυρίζει και κοιτάζει τον Φάνη. Για τον Φάνη αυτό είναι ένα σημάδι ότι θα ξανασυναντηθούν στο μέλλον. Υποθέστε ότι ο Φάνης φαντάζεται και αφηγείται αυτήν τη συνάντηση με τη Σαντέ σε πρώτο πρόσωπο με προδρομική αφήγηση.
3. Στην ταινία υπάρχουν επιταχύνσεις με περιλήψεις και ελλείψεις. Για παράδειγμα, μια έλλειψη είναι η εξής: δεν αναφέρεται τίποτα για τους γονείς του Φάνη μετά το σημείο όπου ο πατέρας του αποκαλύπτει πολλά χρόνια μετά ότι ο Τούρκος τού είχε προτείνει να γίνει μουσουλμάνος για να σωθεί (1.14.55). Φανταστείτε και αφηγηθείτε την ιστορία τους σε τρίτο πρόσωπο.
4. Ο παππούς διαρκώς λέει ότι θα πάει στην Ελλάδα, αλλά πάντα κάτι γίνεται τελευταία στιγμή και το αναβάλλει. Δηλαδή, στα σημεία αυτά η αφήγηση είναι πολυμοναδική. Αφηγηθείτε το γεγονός με θαμιστική αφήγηση.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αντιλαμβάνονται τα στοιχεία που δηλώνουν τον χρόνο στην αφήγηση.

- Να μπορούν να αναφέρονται στο μέλλον με προδρομική αφήγηση.
- Να μπορούν να εντοπίζουν τις επιταχύνσεις του χρόνου και να μπορούν να αφηγούνται τα γεγονότα που δεν αναφέρονται, τα σημεία δηλαδή στα οποία υπάρχει έλλειψη.
- Να μπορούν να παρουσιάζουν με θαμιστική αφήγηση την πολυμοναδική αφήγηση.

3.6.3. Το θαύμα

Πληροφορίες για την ταινία

Αμερικανική δραματική ταινία του 2017, διάρκειας 113 λεπτών.

Κινηματογραφική μεταφορά του best seller βιβλίου Θαύμα (Wonder) της R.J. Palacio, που στην Ελλάδα κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Παπαδόπουλος.

Σκηνοθεσία: Στίβεν Τσμπόσκι.

Πρωταγωνιστές: Τζέικομπ Τρέμπλεϊ, Τζούλια Ρόμπερτς, Όουεν Γουίλσον, Νόα Τζουπ

Γεννημένος με ακραία παραμόρφωση προσώπου ο δεκάχρονος Όγκι πρέπει να αφήσει πλέον την κατ' οίκον διδασκαλία και να πάει στο σχολείο. Μια εμπειρία που θα αποδειχτεί καταλυτική όχι μόνο για τον ίδιο αλλά και για όλους γύρω του.

Η ταινία ήταν υποψήφια για πολλά κινηματογραφικά βραβεία και κέρδισε το Βραβείο Κρόνου, ως η καλύτερη ανεξάρτητη ταινία και τα βραβεία των φεστιβάλ ταινιών Heartland και Hochi.

Κριτήρια επιλογής της ταινίας

Η συγκεκριμένη ταινία επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Η πολλαπλή εστίαση.
- Η αναδρομική αφήγηση.
- Η παράλειψη ως μορφή επιτάχυνσης του χρόνου στην αφήγηση.
- Ο κοινωνικός ρατσισμός απέναντι στο διαφορετικό.
- Οι σχέσεις μητέρας και κόρης
- Οι σχέσεις ανάμεσα στα αδέρφια.
- Η φιλία και οι ανθρώπινες σχέσεις.
- Η δύναμη της θέλησης και της προσπάθειας.
- Η μοναδικότητα του κάθε ανθρώπου.
- Η αποδοχή του διαφορετικού.

A. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Με βάση την ταινία «Το θαύμα» επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

Πριν από την παρακολούθηση της ταινίας

Κάθε βδομάδα οργανώνετε με την παρέα σας προβολή ταινιών και είναι η σειρά σου να επιλέξεις ποια ταινία θα δείτε και να τους αφηγηθείς το περιεχόμενο με λίγα λόγια. Με βάση την παρακάτω φωτογραφία, τις παρακάτω λεπτομέρειες και το εξής τρέιλερ της ταινίας

Τρέιλερ της ταινίας "Θαύμα"³³ αφηγείσαι στους φίλους σου την υπόθεση της ταινίας ως ετεροδιηγητικός αφηγητής.

Δραματική 2017 | Έγχρ. | Διάρκεια: 113'

Αμερικανική ταινία, σκηνοθεσία Στίβεν Τσμπόσκι με τους: Τζέικομπ Τρέμπλεϊ, Τζούλια Ρόμπερτς, Όουεν Γούιλσον, Νόα Τζουπ

Γεννημένος με ακραία παραμόρφωση προσώπου ο δεκάχρονος Όγκι πρέπει να αφήσει πλέον την κατ' οίκον διδασκαλία και να πάει στο σχολείο. Μια εμπειρία που θα αποδειχτεί καταλυτική όχι μόνο για τον ίδιο αλλά και για όλους γύρω του.

Κατά την παρακολούθηση και μετά την παρακολούθηση της ταινίας

1. Παρακολουθούμε τη σκηνή όπου ο Τζακ, ο Τζούλιαν και η Σάρлот ξεναγούν τον Όγκι στο σχολείο (7.12 – 10.20). Υποθέστε ότι τους παρακολουθείτε κατά τη διάρκεια της ξενάγησης και αφηγηθείτε το γεγονός ως αφηγητής με εξωτερική εστίαση, δηλαδή ως αφηγητής κάμερα που καταγράφει μόνο ό,τι βλέπει.
2. Η ιστορία παρουσιάζεται από διάφορες οπτικές γωνίες, έχουμε δηλαδή πολλαπλή εσωτερική εστίαση, όπου ο καθένας προσθέτει και τα δικά του στοιχεία και τα προσωπικά του γεγονότα. Στο σημείο 26.28 – 33.05 παρακολουθούμε της αφήγηση της Βία, της αδερφής του Όγκι, που παρουσιάζει την ιστορία ως ομοδιηγητικός αφηγητής με εσωτερική εστίαση. Να αφηγηθείτε την ιστορία της Βία ως παντογνώστης αφηγητής με μηδενική εστίαση.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αφηγούνται το περιεχόμενο μίας ταινίας παρατηρώντας την αφίσα, διαβάζοντας πληροφορίες για αυτήν και παρακολουθώντας το τρέιλερ.

³³ Ο σύνδεσμος του τρέιλερ είναι ενεργός

- Να μπορούν να παρουσιάζει ο καθένας σκηνές της ταινίας ως αφηγητής κάμερα.
- Να αντιλαμβάνονται την πολλαπλή εσωτερική εστίαση και να μπορούν να τη μετατρέπουν σε μηδενική.

B. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Με βάση την ταινία «Το θαύμα», επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Η Βία τσακώνεται με τη μητέρα της, γιατί δεν τους ενημέρωσε για τη σχολική παράσταση που ήταν να συμμετάσχει. Καταγράψτε έναν διάλογο στον οποίο θα παρουσιάζετε έναν καβγά ανάμεσα σε εσάς και τη μητέρα σας. Φροντίστε να φαίνεται η αιτία του καβγά, η ένταση που υπάρχει και τα συναισθήματα και των δύο.
2. Η Βία στηρίζει τον Όγκι και στο σημείο 49.47 του λέει: « *Αυτήν τη στιγμή είμαστε ο ένας ο καλύτερος φίλος του άλλου*». Θυμηθείτε ένα περιστατικό με την αδερφή σας / τον αδερφό σας που σας στήριξε ή την / τον στηρίξατε και καταγράψτε τον διάλογο. Φροντίστε να φαίνονται τα συναισθήματα, χρησιμοποιώντας φράσεις που δείχνουν αγάπη, φροντίδα και ενδιαφέρον.
3. Στην αφήγησή της η Βία λέει σε κάποιο σημείο της ταινίας (32 – 32.22) το εξής: « *Παλιά η Μιράντα αστειευόταν ότι το σπίτι μου ήταν σαν τη Γη. Περιστρέφεται γύρω από τον γιο, όχι την κόρη. Αυτό δεν αλλάζει το γεγονός ότι η μαμά μου έχει φοβερό μάτι. Απλώς, έχομαι, έστω μία φορά, να το χρησιμοποιήσει για να κοιτάζει εμένα*». Αφηγηθείτε σε πρώτο πρόσωπο στο ημερολόγιο σας τον εσωτερικό μονόλογο ενός έφηβου / μιας έφηβης, που νιώθει ότι οι γονείς του / της τον / την παραμελούν και δίνουν μεγαλύτερη προσοχή στα αδέρφια του / της. Φροντίστε να φαίνονται τα συναισθήματα που νιώθει χρησιμοποιώντας φράσεις που δείχνουν απογοήτευση, πόνο, στεναχώρια, το αίσθημα της αδικίας.
4. Τα παιδιά μεταμφιέζονται στο σχολείο για τις Απόκριες. Ο Όγκι μεταμφιεσμένος Γκοστ Φείξ δεν αναγνωρίζεται από τους συμμαθητές του και αυτοί συζητάνε μπροστά του και τον κοροϊδεύουν. Μάλιστα, ακόμη και ο καλύτερός του φίλος, ο Τζακ, μιλάει άσχημα για αυτόν. Ο Όγκι πληγώνεται και στεναχωριέται πολύ. Αφηγηθείτε σε πρώτο πρόσωπο στο ημερολόγιό σας, με εσωτερικό μονόλογο, ένα περιστατικό με φίλο / φίλη σας που νιώσατε ότι σας πρόδωσε. Καταγράψτε τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας για το γεγονός αυτό, καθώς και για τη φιλία γενικότερα.

5. Στον πρόλογο του βιβλίου της R.J. Palacio «Θαύμα», του οποίου η ταινία αποτελεί κινηματογραφική μεταφορά, παρατίθενται οι εξής στίχοι από τραγούδι της Natalie Merchand³⁴:

Από πόλεις μακρινές ήρθαν γιατροί

Μόνο για να με δουν.

Στάθηκαν πάνω από το κρεβάτι μου

Και δεν πίστευαν στα μάτια τους.

Λένε πως πρέπει να ‘μαι ένα από τα θαύματα

Της Δημιουργίας του Θεού.

Κι απ’ ό,τι βλέπουν δεν μπορούν να δώσουν

Καμία εξήγηση.

Έχοντας ως αναφορά την ιστορία του μικρού Όγκι, τους στίχους αυτούς καθώς και τα εξής λόγια του κυρίου Τόσμαν, του διευθυντή του σχολείου: «Ο Όγκι δεν μπορεί να αλλάξει την εμφάνισή του, οπότε ίσως μπορούμε να αλλάξουμε εμείς τον τρόπο που τον βλέπουμε», να καταγράψετε στο ημερολόγιό σας τις σκέψεις για το πώς πρέπει όλοι οι άνθρωποι να αντιμετωπίζουν το διαφορετικό.

6. Το βιβλίο της R.J. Palacio «Θαύμα» ξεκινάει με την εξής αυτοπαρουσίαση του Όγκι:

«Το ξέρω ότι δεν είμαι ένα συνηθισμένο εννιάχρονο αγόρι. Θέλω να πω, φυσικά και κάνω συνηθισμένα πράγματα. Τρώω παγωτό, κάνω ποδήλατο, παίζω μπάλα. Έχω ένα Xbox. Κάτι τέτοια πράγματα με κάνουν ένα συνηθισμένο παιδί. Έτσι νομίζω τουλάχιστον. Επίσης, νιώθω συνηθισμένος. Μέσα μου. Ξέρω όμως πως τα συνηθισμένα παιδιά δεν κάνουν τα άλλα συνηθισμένα παιδιά να φεύγουν τσιρίζοντας από την παιδική χαρά. Ξέρω πως τα συνηθισμένα παιδιά δεν τα κοιτάζουν παράξενα μόλις εμφανιστούν κάπου.

Αν έβρισκα ένα μαγικό λυχνάρι και μπορούσα να κάνω μια ευχή, θα ευχόμουν να είχα ένα κανονικό πρόσωπο που να μην ξεχωρίζει. Θα ευχόμουν να μπορούσα να περπατάω στον δρόμο και να μη με κοιτάζουν οι άνθρωποι και αμέσως μετά να κάνουν πως δεν με είδαν. Να τι σκέφτομαι. Ο μοναδικός λόγος που δεν είμαι συνηθισμένος είναι επειδή κανένας άλλος δεν με βλέπει έτσι. Πάντως, έχω συνηθίσει τώρα πια να είμαι όπως είμαι. Ξέρω να υποκρίνομαι ότι δεν καταλαβαίνω τις γκριμάτσες που κάνουν οι άνθρωποι γύρω μου. Όλοι το ξέρουμε αυτό το κόλπο: εγώ, η μαμά μου, ο μπαμπάς μου και η Όλι. Όχι το παίρνω πίσω. Η Όλι δεν τα καταφέρνει και πολύ καλά. Θυμώνει στ’ αλήθεια όταν μου φέρονται άσχημα. Όπως, για

³⁴ Αμερικανίδα εναλλακτική τραγουδίστρια της ροκ

παράδειγμα, εκείνη τη φορά στην παιδική χαρά που κάποια παιδιά άρχισαν να λένε διάφορα. Δεν έχω ιδέα τι έλεγαν, γιατί δεν τ' άκουσα με τα αφτιά μου, όμως η Όλι τα πήρε είδηση και τους έβαλε τις φωνές. Έτσι είναι η Όλι. Εγώ όχι.

Η Όλι δεν με βλέπει σαν συνηθισμένο παιδί. Δεν το παραδέχεται βέβαια, αλλά, αν ήμουν σαν τους άλλους δεν θα χρειαζόταν να με προστατεύει τόσο πολύ. Ούτε η μαμά και ο μπαμπάς. Με θεωρούν ασυνήθιστο πλάσμα. Τελικά το μόνο άτομο στον κόσμο που συνειδητοποιεί πόσο συνηθισμένος είμαι είμαι εγώ.

Επί τη ευκαιρία, με λένε Αύγουστο, χαϊδευτικά Όγκι. Δεν θα σας περιγράψω πώς μοιάζω. Ό,τι και να φαντάζεστε η πραγματικότητα είναι χειρότερη»

Αφού δείτε το αντίστοιχο απόσπασμα της αυτοπαρουσίασης του Όγκι στην αρχή της ταινίας, να καταγράψετε πώς εικονοποιείται η αυτοπαρουσίαση στην ταινία. Να περιγράψετε με ακρίβεια τις εικόνες που δημιουργήθηκαν από τις λέξεις.

7. Έχοντας ως βάση την αυτοπαρουσίαση του Όγκι στο βιβλίο (δείτε τη δραστηριότητα 6) και στην ταινία:

- α) γράψτε τη δική σας αυτοπαρουσίαση ακολουθώντας τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται ο Όγκι. Δηλαδή, να χρησιμοποιήσετε πρώτο ενικό πρόσωπο, να αναφέρετε τις συνήθειές σας, το πώς σας βλέπουν οι άλλοι, τη σχέση σας με την οικογένειά σας, ευχές, κ.λπ.
- β) υποθέστε ότι η αυτοπαρουσίαση που γράψατε θα αποτελέσει την εισαγωγή μίας ταινίας. Με τι εικόνες θα τη συνδυάζατε; Με τι μουσική θα την πλαισιώνατε;

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να καταγράφουν παραστατικά έναν διάλογο ανάμεσα σε δύο μέλη της οικογένειας που είτε τσακώνονται είτε στηρίζει ο ένας τον άλλον.
- Να μπορούν να καταγράφουν στο ημερολόγιό τους ως έφηβοι την ανασφάλεια και το αίσθημα απόρριψης που νιώθουν κάποιες φορές είτε από την οικογένειά τους είτε από τους φίλους τους.
- Να μπορούν να εκφράζουν προσωπικές εμπειρίες και προσωπικά συναισθήματα.
- Να αντιλαμβάνονται την αξία της σχέσης ανάμεσα στους γονείς και στα παιδιά.
- Να αντιλαμβάνονται την αξία της αδελφικής αγάπης.
- Να αντιλαμβάνονται την αξία της φιλίας.
- Να αντιλαμβάνονται πόσο σημαντικό είναι να σέβονται το διαφορετικό.
- Να μπορούν να αντιπαραβάλλουν την ταινία με το βιβλίο στο οποίο βασίζεται.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Με βάση την ταινία «Το θαύμα», επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Στο τέλος της ταινίας (1.14.28) ο Όγκι λέει : « *Ίσως η αλήθεια είναι ότι δεν είμαι και τόσο συνηθισμένος. Ίσως αν ξέραμε τι σκέφτονται οι άλλοι, θα ξέραμε ότι κανείς δεν είναι συνηθισμένος και ότι σε όλους μας αξίζει να μας χειροκροτούν έστω μια φορά στη ζωή μας.*». Με αφορμή αυτά τα λόγια, υποθέστε ότι είστε ο Όγκι και αφηγείστε σε πρώτο πρόσωπο με αναδρομική αφήγηση ότι ξεκινήσατε το σχολείο με φόβο, γιατί πιστεύατε ότι θα σας κοροϊδεύουν όλοι, και τελικά φτάσατε την τελευταία μέρα να έχετε κερδίσει την εκτίμηση των περισσότερων. Στη συνέχεια με προδρομική αφήγηση παρουσιάστε και τα σχέδιά σας και τις σκέψεις σας για το μέλλον. Φροντίστε να φαίνονται ο φόβος, η αγωνία και η θλίψη που νιώθατε στην αρχή και πώς στη συνέχεια αυτά μετατράπηκαν σε δύναμη, εμπιστοσύνη και αισιοδοξία.
2. Η ταινία ξεκινάει όταν ο Όγκι είναι δέκα χρονών και με αναδρομική αφήγηση αναφέρεται η γέννησή του, όπου και διαπιστώθηκε ότι είχε προβλήματα υγείας και αναγκάστηκε στην πορεία της ζωής του να κάνει πάρα πολλές επεμβάσεις, χωρίς όμως να αναφέρεται καμία λεπτομέρεια. Υπάρχει δηλαδή επιτάχυνση του χρόνου με έλλειψη σχεδόν δέκα χρόνων από τη ζωή του Όγκι. Αφηγηθείτε σε τρίτο πρόσωπο τα γεγονότα της ζωής του Όγκι από τη γέννησή του μέχρι και τα δέκα του χρόνια.
3. Επιλέξτε το σημείο της ταινίας που αποτελεί την κορύφωση για εσάς και φροντίστε να επιβραδύνετε τον χρόνο πριν από αυτό προσθέτοντας μία ακόμη σκηνή, για να παρατείνετε την αγωνία. Η επιβράδυνση μπορεί να είναι είτε περιγραφική παύση είτε κάποιο σχόλιο.
4. Στο σημείο 1.08.52 – 1.10.02 τσακώνονται ο Τζακ και ο Τζούλιαν και το περιστατικό το αφηγείται σε πρωτοπρόσωπη αφήγηση ο Τζακ. Αφηγηθείτε το ίδιο γεγονός σε πρώτο πρόσωπο και από την πλευρά του Τζούλιαν, για να φανεί με την επαναληπτική αφήγηση η διαφορετική οπτική γωνία.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αφηγούνται γεγονότα με αναδρομική και προδρομική αφήγηση και να παρουσιάζουν ταυτόχρονα τα συναισθήματα που νιώθουν.
- Να αντιλαμβάνονται την επιτάχυνση του χρόνου με τη μορφή της έλλειψης και να μπορούν να αφηγούνται τα γεγονότα που δεν αναφέρονται.

- Να μπορούν να επιβραδύνουν την εξέλιξη μίας ιστορίας είτε με περιγραφικές παύσεις είτε με σχόλια.
- Να μπορούν να επαναλαμβάνουν το ίδιο γεγονός από άλλη οπτική γωνία για να φαίνεται από την επανάληψη η σημαντικότητά του.
- Να αντιλαμβάνονται τη μοναδικότητα του κάθε ανθρώπου και τη δύναμη της θέλησης.

3.6.4. Δύο εντελώς ξένοι

Αμερικανική δραματική ταινία του 2020 διάρκειας 30 λεπτών.

Σενάριο και σκηνοθεσία: Travon Fee.

Πρωταγωνιστές: Joey Bada, Andrew Howard και Zaria.

Κέρδισε το Όσκαρ καλύτερης ταινίας μικρού μήκους.

Η πλοκή επικεντρώνεται σε έναν άντρα, ο οποίος προσπαθεί επανειλημμένα να επιστρέψει στον σκύλο του, αλλά παγιδεύεται σε μία χρονική λούπα, όπου ξαναζεί έναν μοιραίο καβγά μ' έναν αστυνομικό.

Η ταινία θίγει σημαντικά κοινωνικά μηνύματα που σχετίζονται με τον ρατσισμό και την αστυνομική βία. Τοποθετείται στο σήμερα, στις ΗΠΑ, όπου οι έγχρωμοι έχουν στοχοποιηθεί ιδιαίτερα από την αστυνομία. Με αφορμή το περιστατικό με τον George Floyd που είχε γίνει στα μέσα του 2020, καθώς και άλλα περιστατικά, η ταινία αναλαμβάνει να θίξει αυτό το ζήτημα.

Κριτήρια επιλογής της ταινίας

Η συγκεκριμένη ταινία επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Η πολυμοναδική αφήγηση.
- Ο φυλετικός ρατσισμός.

Α. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Με βάση την ταινία «Δύο εντελώς ξένοι» επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

Πριν από την παρακολούθηση της ταινίας

Έχοντας ως δεδομένο μόνο τον τίτλο της ταινίας φανταστείτε και αφηγηθείτε σε τρίτο πρόσωπο, ως ετεροδιηγητικός αφηγητής, την υπόθεσή της.

Μετά την παρακολούθηση της ταινίας

1. Παρακολουθούμε σκηνές με έναν νέο που υφίσταται την αστυνομική βία. Υποθέστε ότι τα γεγονότα αυτά τα αφηγείται ο αστυνομικός στη γυναίκα του σε πρώτο πρόσωπο ως ομοδιηγητικός αφηγητής με εσωτερική εστίαση.
2. Σχεδόν σε όλα τα περιστατικά βίας που υφίσταται ο νέος από τον αστυνομικό είναι παρούσα μία κυρία που πουλάει φρούτα σε εκείνο το σημείο. Υποθέστε ότι την ιστορία την αφηγείται η κυρία στους δημοσιογράφους σε τρίτο πρόσωπο ως ομοδιηγητικός αφηγητής (παρατηρητής) με εξωτερική εστίαση, δηλαδή ως αφηγητής κάμερα που απλώς καταγράφει ό,τι βλέπει.

3. Μετά την παρακολούθηση της ταινίας να την αφηγηθείτε με λεπτομέρειες ως ετεροδιηγητικός αφηγητής με μηδενική εστίαση και να συγκρίνετε το περιεχόμενο της αφήγησής σας με την παρουσίαση που είχατε κάνει μόνο με βάση τον τίτλο.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αφηγείται ο καθένας σκηνές μίας ταινίας ή και το περιεχόμενο ολόκληρης της ταινίας είτε ως ομοδιηγητικός αφηγητής με εσωτερική εστίαση, είτε ως ομοδιηγητικός αφηγητής με εξωτερική εστίαση είτε ως ετεροδιηγητικός αφηγητής με μηδενική εστίαση.

Β. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Με βάση την ταινία «Δύο εντελώς ξένοι» επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Φανταστείτε ότι είστε η γυναίκα του αστυνομικού που ενημερώθηκε για το συμβάν και συζητάτε μαζί του για αυτό. Καταγράψτε τον διάλογο. Φροντίστε να φανεί από τη μία η προσπάθεια της γυναίκας να υπερασπιστεί τον νέο και να δείξει στον άντρα της το παράλογο της συμπεριφοράς του και από την άλλη η αδυναμία του αστυνομικού να αντιληφθεί το λάθος του.
2. Αφηγηθείτε σε πρώτο πρόσωπο τον εσωτερικό μονόλογο του νέου για το περιστατικό της βίας, όπως το καταγράφει στο ημερολόγιό του. Φροντίστε να φαίνονται μέσα από την αφήγηση τα συναισθήματά του και το αίσθημα της αδικίας και της ρατσιστικής αντιμετώπισης που βιώνει.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να καταγράφουν τον διάλογο ανάμεσα σε δύο πρόσωπα όπου ο ένας προσπαθεί να πείσει τον άλλον για κάποιο ζήτημα.
- Να μπορούν να καταγράφουν τον εσωτερικό μονόλογο ενός ανθρώπου που υφίσταται ρατσισμό.
- Να αντιλαμβάνονται τον φυλετικό ρατσισμό και τα αρνητικά αποτελέσματα.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

Με βάση την ταινία «Δύο εντελώς ξένοι», επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Υποθέστε ότι ο νεαρός δεν σκοτώνεται και, μετά από πολλούς αγώνες, καταφέρνει και κερδίζει τη δίκη στην οποία οδήγησε τον αστυνομικό για την κακοποίηση που υπέστη.

Λίγα χρόνια μετά τη δίκη αφηγείται τα γεγονότα με αναδρομική αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο στην κοπέλα, την οποία ξανασυνάντησε.

2. Στην ταινία υπάρχει η πολυμοναδική αφήγηση, δηλαδή παρουσιάζεται ν φορές αυτό που συνέβη ν φορές. Παρουσιάστε τα γεγονότα με θαμιστική αφήγηση, δηλαδή να αφηγηθείτε μία φορά αυτό που συνέβη ν φορές. Να λάβετε υπόψη σας ότι η σχηματοποίηση της θαμιστικής αφήγησης αναδεικνύει τα κοινά στοιχεία σε μία σειρά γεγονότων και με τον τρόπο αυτό παρουσιάζονται σαν να είναι χαρακτηριστικά, άρα και κατάλληλα για να αποτελέσουν παράδειγμα προς μίμηση ή αποφυγή.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αφηγούνται με αναδρομική αφήγηση γεγονότα του παρελθόντος.
- Να αντιλαμβάνονται την πολυμοναδική αφήγηση και να μπορούν να παρουσιάζουν τα γεγονότα με θαμιστική αφήγηση.

3.6.5. Έτερος εγώ³⁵

Ελληνική ταινία θρίλερ του 2016, διάρκειας 101 λεπτών.

Σκηνοθεσία Σωτήρης Τσαφούλιας

Πρωταγωνιστές: Δημήτρης Καταλειφός, Φρανσουά Κλιζέ, Πυγμαλίων Δαδακαρίδης, Μάνος Βακούσης, Ιωάννα Κολλιοπούλου

Η ταινία τοποθετείται χρονικά στην Αθήνα του 2015. Πέντε δολοφονίες με κοινό στοιχείο αρχαία ρητά του Πυθαγόρα στους τόπους των εγκλημάτων, συνθέτουν τη βασική πλοκή. Ο Δημήτρης Λαΐνης, ένας εσωστρεφής καθηγητής εγκληματολογίας, αναλαμβάνει να λύσει το μυστήριο των πέντε φόνων που συνδέονται μεταξύ τους, Αναπάντεχοι σύμμαχοι του Λαΐνη στην επίλυση του μυστηρίου, οι φίλοι αριθμοί του Πυθαγόρα κι ένας καθηγητής μαθηματικών. Θα καταφέρει να αποκαλύψει την αλήθεια;

Η ταινία ίσως είναι το καλύτερο ελληνικό θρίλερ της νέας γενιάς. Πλοκή, σκηνοθεσία, μυστήριο, ερμηνείες, κάστινγκ, εφέ και soundtrack, συνδέονται αρμονικά και φέρνουν στις οθόνες μας ένα μοναδικό θέαμα που δεν έχει να ζηλέψει τίποτα από ξένες παραγωγές. Αποσύρθηκε όμως από τις κινηματογραφικές αίθουσες εξαιτίας της ατυχούς σύνδεσης της ταινίας με τις δολοφονικές επιθέσεις εναντίον οδηγών ταξί στις αρχές του 2017. Ο ίδιος ο Σωτήρης Τσαφούλιας ανέβασε την ταινία του στον λογαριασμό του στο YouTube, για όσους δεν πρόλαβαν να τη δουν στους κινηματογράφους.

Κριτήρια επιλογής της ταινίας

Η συγκεκριμένη ταινία επιλέχθηκε για να μελετηθούν και να εμπεδωθούν τα εξής θέματα:

- Η έλλειψη ως μορφή επιτάχυνσης στην αφήγηση.
- Η πολυμοναδική αφήγηση.
- Η δύναμη της φιλίας.
- Η αγάπη του παιδιού προς τον γονιό.
- Οι έννοιες της δικαιοσύνης, της αδικίας και της αυτοδικίας σε μία κοινωνία.
- Η έννοια της συγχώρεσης.
- Η έννοια της θρησκείας και του θείου.
- Η αξία των μαθηματικών και τα ρητά του Πυθαγόρα.

Α. Δραστηριότητες σε σχέση με τον αφηγητή και την εστίαση

Με βάση την ταινία «Έτερος εγώ» επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

³⁵ Ο σύνδεσμος της ταινίας είναι ενεργός

Πριν από την παρακολούθηση της ταινίας

Με βάση τον τίτλο της ταινίας, τις παρακάτω εικόνες και το εξής τρέιλερ [Τρέιλερ της ταινίας "Έτερος εγώ"](#)³⁶ προσπαθήστε να φανταστείτε την υπόθεση της ταινίας και να την αφηγηθείτε σε τρίτο πρόσωπο ως ετεροδιηγητικός αφηγητής.

Κατά την παρακολούθηση και μετά την παρακολούθηση της ταινίας

1. Στο σημείο 1.32 - 3.20 παρακολουθούμε πώς γιορτάζει τα γενέθλιά της η Κλειώ με τους φίλους της σε ένα κλαμπ. Υποθέστε ότι ένας θαμώνας παρακολουθεί τα δύο ζευγάρια και αφηγείται στην κοπέλα του που έρχεται αργότερα τον εορτασμό των γενεθλίων, σε τρίτο πρόσωπο ως ομοδιηγητικός αφηγητής (παρατηρητής) με εξωτερική εστίαση.
2. Η Σοφία, η νοσοκόμα, εμφανίζεται σε πολλά σημεία της ταινίας και είναι σχεδόν ξεκάθαρα τα αισθήματα που τρέφει για τον Δημήτρη. Υποθέστε ότι τη σκηνή που κάθεται στην αυλή του νοσοκομείου με τον Δημήτρη (1.21.53 – 1.23.59) την αφηγείται η Σοφία σε μία φίλη της σε πρώτο πρόσωπο ως αυτοδιηγητικός αφηγητής με εσωτερική εστίαση.

³⁶ Ο σύνδεσμος του τρέιλερ είναι ενεργός

3. Μετά την παρακολούθηση της ταινίας να την αφηγηθείτε με λεπτομέρειες ως ετεροδιηγητικός αφηγητής με μηδενική εστίαση.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να αφηγούνται το περιεχόμενο της ταινίας με βάση τον τίτλο, τις αφίσες και το τρέιλερ.
- Να μπορούν να αφηγείται ο καθένας σκηνές μίας ταινίας ή και το περιεχόμενο ολόκληρης της ταινίας είτε ως ομοδιηγητικός αφηγητής με εξωτερική εστίαση, είτε ως αυτοδιηγητικός αφηγητής με εσωτερική εστίαση είτε ως ετεροδιηγητικός αφηγητής με μηδενική εστίαση.

B. Δραστηριότητες σε σχέση με τους αφηγηματικούς τρόπους

Με βάση την ταινία «Έτερος εγώ» επεξεργαστείτε δημιουργικά τα παρακάτω θέματα:

1. Προς το τέλος της ταινίας (1.29.08) παρακολουθούμε τον διάλογο του Δημήτρη με την Κλειώ που λένε τα εξής: «Δημήτρη; *Η συγχώρεση πέρασε ποτέ από το μυαλό σου;* Κλειώ: *Η συγχώρεση είναι δουλειά του Θεού. Μόνο εκείνος μπορεί να τους συγχωρέσει.* Δημήτρη; *Υπάρχει θεός;* Κλειώ: *Εσύ τι λες;* Δημήτρη; *Δεν ξέρω. Δεν υπήρχε όταν σκοτώθηκε η φίλη σου και υπάρχει τώρα να σε βοηθήσει να σκοτώσεις ανθρώπους; Δεν υπάρχει όταν πρέπει να πάρει αποφάσεις και υπάρχει να κρίνει εκείνους που τις παίρνουν αντί για αυτόν; Φοβάμαι τόσο πολύ που έχω χάσει την πίστη μου». Με αφορμή αυτόν τον διάλογο, να γράψετε έναν διάλογο ανάμεσα σε έναν βαθιά θρησκευόμενο και σε έναν άθεο σχετικά με την ύπαρξη ή όχι του θεού. Να φαίνονται ξεκάθαρα οι απόψεις του καθενός και πώς τις στηρίζει.*
2. Στο τέλος της ταινίας ο Δημήτρη, με πόνο ψυχής, παίρνει την απόφαση να υπογράψει για να αποσυνδεθεί από τα μηχανήματα ο πατέρας του που είναι κλινικά νεκρός. Καταγράψτε σε εσωτερικό μονόλογο την εσωτερική σύγκρουση που βίωσε μέχρι να καταλήξει να πάρει αυτήν την απόφαση.
3. Στο 48^ο λεπτό της ταινίας ο Πρύτανης στη συζήτηση που έχει με τον Δημήτρη προβληματίζεται για την έννοια του δικαίου λέγοντας την εξής φράση: «*Η έννοια του δικαίου σε έναν κόσμο κατά βάση τόσο άδικο*». Επίσης, στο σημείο 1.06.32 ο Πρύτανης πάλι υποστηρίζει το εξής: «*Είναι σαφώς προτιμότερο να ζεις σε μία άδικη κοινωνία, παρά στο χάος της αυτοδικίας*». Υποθέστε ότι συζητάνε για τα θέματα αυτά ένας δικηγόρος με έναν αντιεξουσιαστή. Ο δικηγόρος υποστηρίζει τη δικαιοσύνη και το κράτος δικαίου, ενώ

ο αντιεξουσιαστής υποστηρίζει ουσιαστικά την αρχή « Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα». Φροντίστε μέσα από τον διάλογο να φαίνονται οι απόψεις που υποστηρίζει ο καθένας.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να μπορούν να καταγράψουν έναν διάλογο ανάμεσα σε δύο ανθρώπους που διαφωνούν για κοινωνικά, ηθικά, πολιτικά ή θρησκευτικά ζητήματα.
- Να μπορούν να καταγράψουν τον εσωτερικό μονόλογο ενός ανθρώπου που πρέπει να πάρει μία πολύ δύσκολη απόφαση.
- Να αντιλαμβάνονται την έννοια της θρησκείας και του θείου.
- Να αντιλαμβάνονται την έννοια της συγχώρεσης.
- Να αντιλαμβάνονται την έννοια της φιλίας.
- Να αντιλαμβάνονται τη δύναμη της αγάπης του παιδιού προς τον γονιό.
- Να αντιλαμβάνονται την έννοια της δικαιοσύνης, της αδικίας και της αυτοδικίας σε μία κοινωνία.

Γ. Δραστηριότητες σε σχέση με τον χρόνο

1. Στο πρώτο λεπτό της ταινίας έχουμε τα γενέθλια της Δανάης το 1987 και στο δεύτερο λεπτό μεταφερόμαστε στο 2007 που παρακολουθούμε τα γενέθλια της Κλειώς. Υπάρχει, δηλαδή, επιτάχυνση του χρόνου, με έλλειψη είκοσι χρόνων από τη ζωή των δύο κοριτσιών. Αφηγηθείτε τη ζωή των δύο κοριτσιών τα είκοσι αυτά χρόνια εστιάζοντας στη σχέση και στο δέσιμο που αναπτύχθηκε μεταξύ τους όλα αυτά τα χρόνια. Η αφήγηση να γίνει σε τρίτο πρόσωπο από ετεροδιηγητικό αφηγητή με μηδενική εστίαση.
2. Το περιστατικό του ατυχήματος με την Κλειώ και τον Μάνθο το παρακολουθούμε σε τρία σημεία της ταινίας. Αρχικά όταν γίνεται (3.50), στη συνέχεια, όταν το αφηγείται ο αστυνομικός στον Δημήτρη (57.00) και στο τέλος, όταν το αφηγείται ο Μάνθος στον Δημήτρη (1.06.24). Υπάρχει επαναληπτική αφήγηση, δηλαδή το ίδιο γεγονός παρουσιάζεται από τρεις διαφορετικές οπτικές γωνίες. Αφηγηθείτε το ίδιο γεγονός και από μία άλλη οπτική γωνία, του συνοδηγού του οχήματος που χτύπησε τα δύο νέα παιδιά.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αναμένεται οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφούμενες:

- Να αντιλαμβάνονται την έλλειψη ως μορφή επιτάχυνσης του χρόνου και να μπορούν να αφηγούνται τα γεγονότα που δεν αναφέρονται.
- Να αντιλαμβάνονται τη σημαντικότητα που δίνει η επαναληπτική αφήγηση σε ένα γεγονός.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Α. Συμπεράσματα για το θεωρητικό μέρος

Η αφήγηση είναι τόσο παλιά όσο και η ανθρώπινη ιστορία και απαντάται παντού. Αφήγηση συναντάμε στην καθημερινή μας ζωή, στη λογοτεχνία, στο τραγούδι, στην ιστορία, στη διαφήμιση, στον κινηματογράφο κ.λπ. και για αυτό ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα άρχισαν οι προβληματισμοί γύρω από τη φύση του αφηγηματικού λόγου. Οι θεωρητικοί της λογοτεχνίας έκριναν ότι ήταν σημαντικό να μελετηθούν τα στοιχεία της αφήγησης και έτσι δημιουργήθηκε η επιστήμη της Αφηγηματολογίας, που έθεσε τις βάσεις για μία διαφορετική προσέγγιση του λογοτεχνικού κειμένου. Εστίασε στην κατανόηση και αποκωδικοποίηση των αφηγηματικών στρατηγικών που επιτρέπουν την αφήγηση μιας ιστορίας με τρόπο που να συναρθρώνονται όλα τα επιμέρους στοιχεία και οι επιλογές σε ένα ενιαίο σύνολο. Αυτός όμως που έδωσε την πιο συστηματική θεωρία για την αφήγηση και σε αυτήν στηρίζονται όλοι στην ανάλυση των αφηγηματικών στοιχείων ενός λογοτεχνικού κειμένου ακόμη και σήμερα είναι ο Gérard Genette. Η τυπολογία του αποτελεί ένα πολύτιμο βοήθημα για την ανάλυση της αφηγηματικής τεχνικής και είναι πολύ σημαντική η ανάλυση που κάνει ο Genette με βάση τη φωνή, τους αφηγηματικούς τρόπους και τον χρόνο στην αφήγηση και για αυτό είναι απαραίτητη η εφαρμογή της.

Η αφηγηματολογία, λοιπόν, είναι απαραίτητη για τη μελέτη και τη διδασκαλία της λογοτεχνίας. Αρκεί όμως η διδασκαλία να μη σταματάει στην αναζήτηση των αφηγηματικών τεχνικών, αλλά να δίνει μία νέα προοπτική. Τη νέα αυτή προοπτική μπορεί να τη δώσει η δημιουργική γραφή με δραστηριότητες για τη βαθύτερη κατανόηση και την εμπέδωση όλων των αφηγηματικών τεχνικών με έναν παιγνιώδη τρόπο.

Η δημιουργική γραφή, που έχει τις βάσεις της στη Ρητορική του 5^{ου} π.Χ. αιώνα, είναι το πρωτότυπο, το εκφραστικό, το αντισυμβατικό γράψιμο, που αναπτύσσει την κριτική και τη δημιουργική σκέψη, καλλιεργεί τη φαντασία και τη γλώσσα. Η προσπάθεια των Αμερικανών στα τέλη του 19^{ου} αιώνα να αντιμετωπίσουν τη λογοτεχνία όχι ως αντικείμενο ερμηνείας αλλά ως δημιουργική δραστηριότητα οδήγησε στην εμφάνιση της σημερινής μορφής της δημιουργικής γραφής. Στα μέσα του 20^{ου} αιώνα η δημιουργική γραφή εισάγεται αρχικά στις μεταπτυχιακές σπουδές, στη συνέχεια στις προπτυχιακές σπουδές και αργότερα στη δευτεροβάθμια και στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Στην Ελλάδα όμως άργησε πολύ η εισαγωγή της δημιουργικής γραφής. Μόλις το 2008 εμφανίστηκε σε μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών, δεν υπάρχει ακόμη σε προπτυχιακό επίπεδο και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση άρχισε να εισάγεται αρχικά υποτυπωδώς το 2011 και πιο ενεργά το 2017.

Μάλιστα, τα πρώτα χρόνια στην Ελλάδα η δημιουργική γραφή αφορούσε μόνο την άτυπη εκπαίδευση, δηλαδή διδασκόταν μόνο σε εργαστήρια δημιουργικής γραφής, τα οποία τα τελευταία χρόνια, παρόλο που μπήκε και στην τυπική εκπαίδευση, έχουν αυξηθεί σε σημαντικό βαθμό.

Έτσι, ασχοληθήκαμε σε αυτήν την εργασία με την αφηγηματολογία και την εφαρμογή της στη δημιουργική γραφή, γιατί οι αφηγηματικές τεχνικές αποτελούν κοινό τόπο της δημιουργικής γραφής και στην τυπική και στην άτυπη εκπαίδευση. Ο δημιουργικός λόγος εξετάζει τις τεχνικές της αφηγηματολογίας και τις ανάγει σε έναν ελκυστικό μύθο. Στα εργαστήρια δημιουργικής γραφής η βασική ύλη των δραστηριοτήτων είναι οι αφηγηματικές τεχνικές και η βασική προϋπόθεση η δημιουργικότητα. Ο διδάσκων αξιοποιεί την αφηγηματολογία ως διδακτικό εργαλείο κατάκτησης της λογοτεχνικής φόρμας και ως μέσο ενίσχυσης της δημιουργικότητας, προτρέποντας τους διδασκόμενους να γράψουν τις δικές τους ιστορίες.

B. Συμπεράσματα για το δημιουργικό μέρος, την εφαρμογή της αφηγηματολογίας του Gérard Genette σε δραστηριότητες δημιουργικής γραφής

Δημιουργήθηκε ένα πλούσιο αποθετήριο με δραστηριότητες δημιουργικής γραφής με εφαρμογή στην αφηγηματική τυπολογία του Gérard Genette. Ο αφηγητής, η εστίαση, οι αφηγηματικοί τρόποι και ο χρόνος στην αφήγηση γίνονται καλύτερα αντιληπτά και εμπεδώνονται με πιο ευχάριστο τρόπο, όταν εφαρμόζονται σε δραστηριότητες δημιουργικής γραφής. Οι δραστηριότητες αυτές ανανεώνουν και εμπλουτίζουν τη διδασκαλία, ενεργοποιούν τη σκέψη και τη φαντασία των παιδιών και απελευθερώνουν τα δημιουργικά τους στοιχεία, απομακρύνοντας από παραδοσιακές μεθόδους. Παράλληλα, με την υλοποίηση αυτών των δραστηριοτήτων οι νέοι μαθαίνουν να ερμηνεύουν κριτικά και να κατανοούν καλύτερα τον κόσμο. Τέλος, ενισχύεται η αυτοπεποίθησή τους και δημιουργείται ένα θετικό κλίμα στην ομάδα.

Οι δραστηριότητες αυτές υλοποιήθηκαν στη λογοτεχνία, στο τραγούδι στη διαφήμιση και στον κινηματογράφο. Φροντίσαμε να υπάρχει πληθώρα και ποικιλία λογοτεχνικών κειμένων, τραγουδιών, διαφημίσεων και ταινιών και για να γίνει καλύτερα αντιληπτή η ευρεία χρήση των αφηγηματικών στοιχείων αλλά και για να μπορέσουν να εμπεδωθούν καλύτερα. Επιλέξαμε, πέρα από τον παραδοσιακό χώρο της λογοτεχνίας, το τραγούδι, τη διαφήμιση και τον κινηματογράφο, γιατί τα πολυτροπικά κείμενα που συνδυάζουν λόγο, ήχο, εικόνα και κίνηση ίσως είναι το μέσον με το οποίο μπορούμε να προσελκύσουμε το ενδιαφέρον των νέων, ιδιαίτερα στις μέρες μας.

Οι νέοι σήμερα μεγαλώνουν σε μία ψηφιακή εποχή, σε ένα ψηφιακό σύμπαν όπου κυριαρχούν η εικόνα και οι νέες τεχνολογίες και αποκτούν τεχνολογικές δεξιότητες, αξιοποιούν εργαλεία, ανταλλάσσουν πληροφορίες και διαμορφώνουν την προσωπικότητά τους με βάση αυτά. Έτσι, η διδασκαλία μόνο με το παραδοσιακό βιβλίο δεν μπορεί να κεντρίσει το ενδιαφέρον των παιδιών. Για αυτό, η ψηφιακή τεχνολογία και τα πολυτροπικά κείμενα είναι η λύση για την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών και των μαθητριών αλλά και των νέων γενικότερα στη μαθησιακή διαδικασία. Η δύναμη της εικόνας μπορεί να προσελκύσει την προσοχή των νέων και να τους στρέψει προς εναλλακτικές μορφές έκφρασης, γιατί είναι αυτή που κυριαρχεί και την έχουν συνηθίσει σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής τους. Η συστηματική μελέτη και κατανόηση ενός πολυτροπικού υλικού καθιστά τόσο τους εκπαιδευτικούς όσο και τους μαθητές πιο ευέλικτους στην επικοινωνία μεταξύ τους και έτσι η εκπαίδευση γίνεται πιο συστηματική και διευκολύνεται η πρόσληψη και η αποκωδικοποίηση της πραγματικότητας. Η συμμετοχή των νέων στην παραγωγή κειμένων γίνεται πιο ενεργητική, όταν έχουν ως βάση τον λόγο που συνδυάζεται με ήχο και εικόνα.

Ως προς τις δραστηριότητες στα λογοτεχνικά κείμενα, που είναι ο παραδοσιακός χώρος της αφήγησης και βρίθουν από αφηγηματικά στοιχεία, μας δίνεται η δυνατότητα να διδάξουμε μέσω των δραστηριοτήτων δημιουργικής γραφής τα στοιχεία της αφήγησης με παιγνιώδη τρόπο. Έτσι, και η διαδικασία της διδασκαλίας και της μάθησης γίνεται πιο ευχάριστη αλλά και η εμπέδωση της θεωρίας γίνεται με ευκολότερο και πιο αποτελεσματικό τρόπο. Επιλέχθηκαν σύγχρονα κείμενα που άπτονται των ενδιαφερόντων των νέων και δημιουργήθηκαν δραστηριότητες πάντα σε σχέση με την αφηγηματική τυπολογία του Genette.

Κατά ανάλογο τρόπο δημιουργήθηκαν δραστηριότητες δημιουργικής γραφής με βάση την αφηγηματολογία του Genette σε τραγούδια. Άλλωστε, η αφήγηση στα τραγούδια υπήρχε από πολύ παλιά, από τα έπη. Με τη βοήθεια του λόγου και της μουσικής μετέφεραν ιστορίες από τη μία γενιά στην άλλη. Τα τραγούδια ταξίδευαν και αφηγούνταν τις περιπέτειες και τη ζωή των ανθρώπων. Επιλέχθηκαν τραγούδια με κοινωνικά θέματα, για να αποτελέσουν αφορμή για συζήτηση, γιατί οι δραστηριότητες δημιουργικής γραφής σε τραγούδια παρέχουν την απαραίτητη αρωγή για τη βαθύτερη κατανόηση όχι μόνο των αφηγηματικών τεχνικών τους αλλά και του περιεχομένου τους. Μάλιστα, ως προς τα τραγούδια, μπορούμε να πούμε ότι είναι από τα πρώτα πολυτροπικά κείμενα, γιατί συνδυάζουν δύο κώδικες, τον λόγο και τη μουσική.

Αντίστοιχα, δημιουργήθηκαν δραστηριότητες δημιουργικής γραφής με βάση την αφηγηματολογία του Genette και σε ένα άλλο είδος πολυτροπικού κειμένου, τις διαφημίσεις.

Υπάρχουν πολλά είδη διαφημίσεων, όπως οι έντυπες, οι ραδιοφωνικές, οι τηλεοπτικές, οι διαδικτυακές. Εμείς επιλέξαμε να ασχοληθούμε με τις τηλεοπτικές και τις διαδικτυακές διαφημίσεις, δηλαδή τις βιντεοδιαφημίσεις που συνδυάζουν τον λόγο, τον ήχο, την εικόνα και την κίνηση. Η αφήγηση είναι απαραίτητο στοιχείο των διαφημίσεων και για αυτό οι αντίστοιχες δραστηριότητες βοηθάνε στην καλύτερη κατανόηση του λόγου και του στόχου των διαφημίσεων. Μέσα από τις δραστηριότητες γίνονται ευκολότερα αντιληπτές οι ιστορίες των διαφημίσεων που έχουν ως στόχο να προσελκύσουν τους καταναλωτές. Οι νέοι, έχοντας ως βάση ένα σύγχρονο είδος που αποτελεί μέρος της καθημερινότητάς τους και το παρακολουθούν συχνά στην τηλεόραση και το διαδίκτυο, δουλεύουν πιο ευχάριστα και δημιουργούν πιο αποτελεσματικά. Επίσης, κατανοούν τις διαφημίσεις σε βάθος και έτσι δημιουργούνται σθεναρές αντιστάσεις στα μηνύματά τους.

Τέλος, είναι γεγονός ότι οι ταινίες εισέρχονται στη ζωή των παιδιών, όταν είναι ακόμη πολύ μικρά και για αυτό η διδασκαλία των αφηγηματικών τεχνικών μέσω δραστηριοτήτων δημιουργικής γραφής σε ταινίες είναι ίσως ο πιο σίγουρος τρόπος για να κρατηθεί αμείωτο το ενδιαφέρον των παιδιών καθ' όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας. Η αφήγηση ιστοριών καθιέρωσε τον κινηματογράφο ως λαϊκό θέαμα και πλέον ο κινηματογράφος μπορεί να αποτελέσει το δόλωμα στην εκπαίδευση, είτε την τυπική είτε την άτυπη, για να μαθαίνουν τα παιδιά τεχνικές και για να γράφουν δημιουργικά. Οι ταινίες επιλέχθηκαν με βάση το θέμα τους. Μέσα από τις δραστηριότητες αυτές οι νέοι και οι νέες και εμπεδώνουν καλύτερα τις αφηγηματικές τεχνικές και μαθαίνουν να γράφουν δημιουργικά αλλά και εμβαθύνουν στις αξίες και στα μηνύματα που μεταδίδει η κάθε ταινία.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το ταξίδι μας αυτό τελειώνει εδώ ή ίσως τώρα να αρχίζει. Η διδασκαλία των αφηγηματικών τεχνικών μέσα από ποικιλία πολυτροπικών κειμένων και μέσω της δημιουργικής γραφής αποτελεί πλέον μονόδρομο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αναγνώστου, Ν. & Κωτόπουλος, Τρ. (2015), *Η παιδαγωγική της Δημιουργικής Γραφής*, Πρακτικά Συνεδρίου Δημιουργικής Γραφής στην Κέρκυρα.

Αραβανή, Ευ. & Μπλιούμη Αγλ. (2028), *Δημιουργώντας... στο Νέο Δημιουργικό Σχολείο! Ιδέες και τεχνικές Δημιουργικής Γραφής για το μάθημα της Λογοτεχνίας*, στο 3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα: Αναζητώντας την καινοτομία, την τέχνη, τη δημιουργικότητα».

Αρετάκη, Μ. (2013), *Η Αφηγηματολογία στη Μέση Εκπαίδευση* στο Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου: Η Νεοελληνική Λογοτεχνία Σήμερα, Κοινωνία και Εκπαίδευση.

Βακάλη, Α. (2014), *Η παραγωγή γραπτού λόγου στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση μετά το 1975: Από την Έκθεση στη Δημιουργική Γραφή. Διδακτορική Διατριβή*. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Φλώρινα

Βακάλη, Α. (2020), *Οι τεχνικές αφήγησης στη μαθηματική λογοτεχνία. Διπλωματική εργασία*. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Φλώρινα

Βακάλη, Α. (2021), *Η παραγωγή γραπτού λόγου στις λυκειακές τάξεις: από την Έκθεση στη Δημιουργική Γραφή* <http://educationext.gr/index.html>.

Βασιλάκη, Α. & Γιαννακουδάκης, Λ. (2009), *Η Δημιουργική Γραφή στο δημοτικό σχολείο*, Αθήνα: Κέδρος

Βελουδής, Γ. (1994), *Γραμματολογία Θεωρία Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Δωδώνη

Βιβλιονet, *Βιογραφικό Αργυροπούλου Γιώτας*, ανακτήθηκε στις 14/6/21 από <https://biblionet.gr/%cf%80%cf%81%ce%bf%cf%83%cf%89%cf%80%ce%bf/?personid=1620>

Βιβλιονet, *Βιογραφικό Κουγιουτζί Μαρίας* ανακτήθηκε στις 14/6/21 από <https://biblionet.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83,%CF%89%CF%80%CE%BF/?personid=78755>

Βιβλιονet, *Βιογραφικό Μπουκάι Χόρχε*, ανακτήθηκε στις 14/6/21 από <https://www.protoporia.gr/suggrafeas-mpoykai-xorxe-961254/>

Βιβλιονet, *Βιογραφικό Παλαβού Γιάννη*, ανακτήθηκε στις 14/6/21 από https://biblionet.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%89%CF%80%CE%BF/?per_sonid=62912

Βιβλιονet, *Βιογραφικό Παπαμόσχου Ηλία*, ανακτήθηκε στις 14/6/21 από https://biblionet.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%89%CF%80%CE%BF/?per_sonid=51116

Bremond, C. (1966), *Η λογική των αφηγηματικών πιθανοτήτων*, μτφρ. Κ. Παπουτσά. Στο *Η Θεωρία της Αφήγησης* (1991) (σσ.125-157). Εξάντας: Αθήνα.

Γρόσδος, Στ. (2014), *Η δημιουργική γραφή ως παράγοντας μεταβολής της στάσης των μαθητών / τριών απέναντι στην παραγωγή γραπτού λόγου και στη διαμόρφωση θετικού κλίματος στην τάξη, στο: Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα «Αναστοχασμοί για την παιδική ηλικία»*

Γρόσδος, Στ. (2014), *Δημιουργικότητα & Δημιουργική Γραφή στην Εκπαίδευση*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Dawson, P. (2005), *Creative writing and the new humanities*, London: Rutledge

«Dinfo» "*Ποιος ήταν «Ο Γιάννης Ο Φονιάς» του Νίκου Γκάτσου; Ποίημα ή πραγματική ιστορία;*", ανακτήθηκε στις 14/6/21 από

<https://www.dinfo.gr/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BF%CF%82-%CE%AE%CF%84%CE%B1%CE%BD-%CE%BF-%CE%B3%CE%B9%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82-%CE%BF-%CF%86%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%AC%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BD%CE%AF%CE%BA%CE%BF/>

Eagleton, T. (1996), *Εισαγωγή στη θεωρία της λογοτεχνίας* (Μετάφραση: Μιχάλης Μαυρωνάς, εισαγωγή.-επιμέλεια: Δ. Τζιόβας). Αθήνα: Οδυσσέας.

Genette, G. (2017), *Σχήματα III. Ο Λόγος της Αφήγησης: Δοκίμιο Μεθοδολογίας και άλλα κείμενα* (Μετάφραση: Μπ. Λυκούδης, επιμέλεια: Ερ. Καψωμένος). Αθήνα: Πατάκης.

Καλαμαράς, Β. (2018) *Enetpress, Ζεράρ Ζενέτ: ο βιρτουόζος της αφηγηματολογίας δεν θα αποδομήσει ξανά*, ανακτήθηκε στις 20/12/20 από

<https://www.enetpress.gr/%CE%B6%CE%B5%CF%81%CE%AC%CF%81-%CE%B6%CE%B5%CE%BD%CE%AD%CF%84-%CE%BF-%CE%B2%CE%B9%CF%81%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%8C%CE%B6%CE%BF%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%86%CE%B7%CE%B3%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84/>

Καλλίνης, Γ. (2005), *Εγχειρίδιο Αφηγηματολογίας. Εισαγωγή στην τεχνική της αφήγησης*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Καλογεροπούλου - Kallas, X. (2006), *Σενάριο – Η τέχνη της επινόησης της αφήγησης στον κινηματογράφο, 66 ασκήσεις και 1 μέθοδος*, Αθήνα: Νεφέλη

Καρακίτσιος, Α. (2014), *Δημιουργική Γραφή: μια άλλη προσέγγιση της λογοτεχνίας ή η επιστροφή της Ρητορικής*;. Στο Σ. Νικολαΐδου (Επιμ.), *Η δημιουργική γραφή στο σχολείο* (σσ. 23-32). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Καψωμένος, Ε. (2014), *Αφηγηματολογία. Θεωρία και μέθοδοι ανάλυσης της αφηγηματικής πεζογραφίας*. Αθήνα: Πατάκης

Κιοσσές, Σπ. (2018), *Εισαγωγή στη δημιουργική ανάγνωση και γραφή του πεζού λόγου*, Αθήνα: Κριτική

Κιοσσές, Σπ. (2020), *Η λογοτεχνία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*, Αθήνα: Κριτική

Κουζέλη, Λ. (2015) *Το Βήμα, Εργαστήρια Δημιουργικής Γραφής* ανακτήθηκε στις 5/5/21 από <https://www.tovima.gr/2015/10/03/books-ideas/ergastiria-dimioyrgikis-grafis/>

Κουράκη Χρ. (2008), *Αφήγηση και λογοτεχνικοί χαρακτήρες: Τα μυθοπλαστικά πρόσωπα στο πεζογραφικό έργο της Ζωρζ Σαρή (1969-1995)*. Αθήνα: Πατάκης

Κυριακουλάκος, Π., Καλαμπάκας, Ε. 2015. *Η κινηματογραφική αφήγηση: μια ιστορία με εικόνες & ήχους*. [Κεφάλαιο Συγγράμματος]. Στο Κυριακουλάκος, Π., Καλαμπάκας, Ε. 2015. *Η οπτικοακουστική κατασκευή*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα:Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. κεφ 1. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5708>

Κωτόπουλος, Τρ. (α) *Εισαγωγικά Στοιχεία Θεωρίας της Λογοτεχνίας*. Πανεπιστημιακές σημειώσεις

Κωτόπουλος, Τρ. (β) *Η τυπολογία του Genette – Ένα πλήρες αφηγηματολογικό μοντέλο*. Πανεπιστημιακές σημειώσεις, Φλώρινα, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Κωτόπουλος, Τρ. (γ) *Αντί εισαγωγικών στη δημιουργική γραφή*, Πανεπιστημιακές σημειώσεις. Φλώρινα, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Κωτόπουλος, Τρ. (δ) *Δημιουργική Γραφή: Ταλέντο, Έμπνευση, Πειθαρχία*, Πανεπιστημιακές σημειώσεις. Φλώρινα, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Κωτόπουλος, Τρ. (2012), *Η διδασκαλία της Δημιουργικής Γραφής. Η περίπτωση της συγγραφής λογοτεχνικών έργων για εφήβους*. Πρακτικά Επιστημονικής Διημερίδας «Ζητήματα διδασκαλίας της Λογοτεχνίας», Κομοτηνή.

Κωτόπουλος, Τρ. (2015), *Η λογοτεχνική «γενιά» (;) των εργαστηρίων δημιουργικής γραφής στο 2^ο Διεθνές Συνέδριο «Δημιουργική Γραφή» στην Κέρκυρα*.

Κωτόπουλος, Τρ. & Βακάλη, Α. (2017) *Τι βαθμό πήρες στη δημιουργική γραφή; στο Σύγχρονες τάσεις και πρακτικές στη διαχείριση της σχολικής τάξης της Εταιρείας Επιστημών Αγωγής Δράμας*, σε επιμέλεια της Σαραφίδου Κατερίνας.

Κωτόπουλος, Τρ., Βακάλη, Άννα & Φειδάς, Γ. (2016). *Πανεπιστημιακές Σημειώσεις - Ψηφιακή αφήγηση και εκπαίδευση*. Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Λεξικό λογοτεχνικών όρων, ΛΤΥΕ Διόφαντος, 2013

Λιοναράκης Α. κ.αλ. (2014). «Ταξινόμηση και διαμόρφωση μοντέλων επιστημονικού λόγου για σχεδιασμό και ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού». Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.) *Καινοτόμες διδακτικές τεχνικές – Γραπτός Επιστημονικός Λόγος*, Εκδόσεις του Ελληνικού Δικτύου Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης.

Lintvelt, J. (1991), *Οι βαθμίδες του λογοτεχνικού αφηγηματικού κειμένου*, (μτφρ.), Α. Καστρινάκη στον τόμο *Θεωρία της αφήγησης*, Β. Καλλιπολίτης (επιμ.), Αθήνα: Εξάντας, σ. 97 – 124.

Ματσαγούρας, Η. (2001), *Κειμενοκεντρική προσέγγιση του γραπτού λόγου*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Μιχαηλίδης, Α. (2018), *Αφηγηματολογία και δημιουργικός λόγος: ο ρόλος της λογοτεχνικής θεωρίας στην ενίσχυση της κριτικής και δημιουργικής σκέψης στη διδακτική πράξη* στο Περιοδικό Παιδαγωγική Επιθεώρηση, Τόμος 35, Τεύχος 66

Morley, D. (2007), *The Cambridge Introduction to Creative Writing*, Cambridge: University Press

Μουλλάς, Π. (1984), *Οι μεταμορφώσεις του αφηγητή*. Τετράδια εργασίας 7. Αθήνα: Κέντρο Ελληνικών Ερευνών. Ξανατυπωμένο στο Παλίμψηστο και Μη Κριτικά δοκίμια. Αθήνα: Στιγμή, 1991: 129-144.

Νικολαΐδου, Σ. (2015), *Η δημιουργική γραφή στο σχολείο*. Στο Σ. Νικολαΐδου (Επιμ.), *Η δημιουργική γραφή στο σχολείο* (σσ. 95-140). Αθήνα: Μεταίχμιο Peri M., (1994), *Δοκίμια αφηγηματολογίας*, Σ.Ν. Φιλίππιδης (επιμ.), Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης,.

Ντιούδη, Α. (2012), *Η ιστορία της Δημιουργικής Γραφής. Πράξη και Διδασκαλία στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα μέχρι το 2011* (Ανέκδοτη Διπλωματική Εργασία). Φλώρινα: Παιδαγωγική Σχολή, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας).

Peri, M. (1994), *Δοκίμια αφηγηματολογίας*, Σ.Ν. Φιλίππιδης (επιμ.), Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης,.

Ποντίδα, Χ. (2012), Η μπαλάντα της Ιφιγένειας, ανακτήθηκε στις 14/6/21 από <https://www.tanea.gr/2012/08/29/lifearts/culture/i-mpalanta-tis-ifigeneias/>

Rodari, G. (2003), *Γραμματική της Φαντασίας – Εισαγωγή στην τέχνη να επινοείς ιστορίες*. Μτφρ. Κασαπίδης, Γ. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Roberts, K. (2003) *Lovemarks: The Future Beyond Brands*. New York: Powerhouse Books.

«Σκυλοφιλοσοφίες», (2019) *Νίκος Καββαδίας το μαχαίρι - Το τίμημα της οπλοφορίας*, ανακτήθηκε στις 14/6/21 από <http://skylosofies.blogspot.com/2019/03/blog-post.html>

Σουλιώτης, Μ. (2012), *Δημιουργική γραφή. Οδηγίες πλεύσεως*, Λευκωσία: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Σουλιώτης, Μ. (2011), *Αλφαβητάριο για την ποίηση*, Αθήνα: Επίκεντρο.

Τζιόβας, Δ. (2003), *Μετά την Αισθητική: Θεωρητικές δοκιμές και ερμηνευτικές αναγνώσεις της νεοελληνικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Οδυσσέας,

Τζούμα, Α. (1997), *Εισαγωγή στην Αφηγηματολογία. Θεωρία και Εφαρμογή της Αφηγηματικής Τυπολογίας του G. Genette*. Αθήνα: Συμμετρία.

Τσατσούλης, Δ. (1997), *Η περιπέτεια της Αφήγησης, Δοκίμια Αφηγηματολογίας για την Ελληνική και Ξένη Πεζογραφία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα,.

Φαρίνου - Μαλαματάρη Γ. (1987), *Αφηγηματικές Τεχνικές στον Παπαδιαμάντη 1887-1910*. Αθήνα: Κέδρος,

Φαρίνου - Μαλαματάρη, Γ. (2001), *Αφήγηση/Αφηγηματολογία. Μια επισκόπηση*. Νέα Εστία, (σσ. 972-1015)

Φρυδάκη, Ε. (2003), *Η θεωρία της λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας*. Αθήνα: Κριτική.

Χαντ, Π. (2001), *Κριτική, Θεωρία και Παιδική Λογοτεχνία*. Αθήνα: Πατάκης.

Λογοτεχνικά κείμενα

Αργυροπούλου, Γ. (2018) *πηγή: Ηλεκτρονικό Λογοτεχνικό Περιοδικό ΠΛΑΝΟΔΙΟΝ* ανακτήθηκε στις 20 / 4 / 2021 από

<https://bonsaistoriesflashfiction.wordpress.com/2018/03/26/giota-argyropoulou-dyo-ores-dromos/>

Παπαμόσχος, Η. (2015), *Η αλεπού της σκάλας και άλλες ιστορίες*, Αθήνα: Κίχλη

Κουγιουμτζή, Μ. (2016), *Όλα μπορούν να συμβούν με ένα άγγιγμα*, Αθήνα: Καστανιώτη

Μπουκάι, Χ. (2012), *Ιστορίες να σκεφτείς*, Αθήνα: Opera

Παλαβός, Γ. (2013), *Αστείο*, Αθήνα: Νεφέλη